

ISSN 2413-5488

Қазақстан Республикасы
Білім және ғылым министрлігі

№3/2016

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖОҒАРЫ МЕКТЕБІ ВЫСШАЯ ШКОЛА КАЗАХСТАНА

BOLOGNA PROCESS
KAZAKHSTAN 2016

 FACEBOOK: Bologna Process KZ

«С учетом нового курса «Казахстан-2050», поручаю Правительству, начиная с 2013 года обеспечить развитие системы инженерного образования и современных технических специальностей с присвоением сертификатов международного образца».

*Из Послания Президента РК Н. Назарбаева народу Казахстана
Стратегия «Казахстан-2050»*

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

САГАДИЕВ Е.К. –

министр образования
и науки РК

РАХИМЖАНОВ А.М. –

ответственный секретарь
МОН РК

СУХАНБЕРДИЕВА Э.А. –

вице-министр образования
и науки РК

ПРИМКУЛОВ А.А. –

председатель Комитета
по контролю в сфере образования
и науки МОН РК

АХМЕД-ЗАКИ Д.Ж. –

Директор Департамента высшего,
послевузовского образования
и международного сотрудничества

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

НУРМАГАМБЕТОВ А.А. –

главный редактор, директор Центра
Болонского процесса и академиче-
ской мобильности МОН РК

НАД НОМЕРОМ РАБОТАЛИ:

ЧИКИБАЕВА З.Н. -

заместитель главного редактора,
начальник управления Центра

АБЗАЛБЕКОВ Б.С. -

технический редактор
главный эксперт Центра

ДИЗАЙН И ВЕРСТКА:

ТОО «НВ Принт»

СОБСТВЕННИК:

РГП на ПХВ «Центр Болонского
процесса и академической
мобильности» МОН РК.

Свидетельство о регистрации
в Комитете связи, информатизации
и информации Министерства
по инвестициям и развитию РК.
№ 15650-Ж от 05.11.2015 г.

* Ответственность за содержание
статей несут авторы

СОДЕРЖАНИЕ / МАЗМҰНЫ

КАЗАХСТАН В БОЛОНСКОМ ПРОЦЕССЕ

Рахимжанов А.М., Нурмагамбетов А.А., Черных Е.Г.

Система корпоративного управления в высшем образовании

Minzhanov N.A., Ertysbaeva G.N.

The Bologna process and its importance for Kazakhstan

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

Талимова Л.А., Накипова Г.Е., Кудайбергенова С.К.

Об опыте мирового рейтинга вузов и возможности участия

Сарымсакова А.С.

Процессы сближения и гармонизации систем образования Казахстана, США и стран Европы в ответ на вызовы глобализации мира

Масанов Е.Ж.

Дистанционные білім берудегі өзекті мәселелер

Дияр С.К., Тусеева И.Х.

О переходе на новую философию образования - «информационную»

РАЗВИТИЕ ТРЕХЪЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ

Есекешова М.Д., Саймбетова Ж.Т.

Қазақстандағы жоғары оқу орындарындағы көптілді білім берудің қазіргі жағдайы

Нурманова Ш.К.

Polysemy in the kazakh, english and russian languages comparison

Ибраева А.А.

Заманауи маман дайындауда шет тілін оқытудың жаңа тенденциялары

ПОДГОТОВКА КАДРОВ ИНДУСТРИАЛЬНО-ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА

Хусаин С.Х.

О повышении качества подготовки инженерных кадров для индустриально-инновационного развития Казахстана

Мамешова С.Ә.

Химиялық кластер – индустралды-инновациялық дамудың басты жолы

Қауымбаев Р.Т.

Стандарттау, метрология және сертификаттау облысына мамандардың сапалы дайындалуын қамтамасыз ету мәселесі

ПОДГОТОВКА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ НОВОГО ФОРМАТА

Ильясова Д.С.

Формирование рефлексивной позиции педагогов в процессе курсовой подготовки

Акимова Т.А.

Учитель – дирижер урока

Катаев Е.С.

Формирование управленческой культуры студентов педагогического колледжа как основа формирования их лидерской позиции

Ошакбаева А.А., Черенкова Л.В.

Исследование урока – эффективный инструмент повышения качества преподавания и обучения

Данилова В.В.

Формирование партисипативной готовности будущих учителей иностранного языка на занятиях по дисциплине «Профессиональные ориентиры учителя»

МОЛОДОЙ УЧЕНЫЙ

Шаматов Д., Исенова Ф.К.

Публикация статей в журналах с импакт-фактором PhD студентов Казахстана: современное состояние, проблемы и перспективы развития

Куйкабаева А.А.

Ғылыми мақала жазу әдістемесі және технологиясын WEB OF SCIENCE платформасында жұмыс істеуді жоғары оқу орын ұстаздарына үйретудің тиімділігі

ИЗ ЖИЗНИ ВУЗОВ

Сыдыков Е.Б.

Отечественный бренд - Евразийский национальный университет имени Льва Гумилева сквозь призму рейтингов (материалы интервью с ректором ЕНУ им. Л.Н. Гумилева)

Сартабанов Ж.А.

Университеттің математикалық ғылымының даму динамикасы

ТОЧКА ЗРЕНИЯ

Садықов С.

Ұлттық идентификация мен ұлттық бірегейлік мәселелері және жалпұлттық идея

Рахимжанов А.М. –
д. полит. наук, профессор,
ответственный секретарь
МОН РК

Нурмагамбетов А.А. –
д.полит.н., профессор,
директор Центра Болонского
процесса и академической
мобильности МОН РК

Черных Е.Г. – магистр
международных отношений,
главный эксперт Центра
Болонского процесса и
академической мобильности
МОН РК

СИСТЕМА КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

ОБЩИЕ ПОНЯТИЯ

Корпоративное управление (англ. corporate governance) – важное понятие, до сих пор не имеющее точного определения в русскоязычной литературе.

В области экономики термин чаще всего определяется как «комплекс мер и правил, помогающих акционерам контролировать руководство компании и влиять на менеджмент»¹.

Корпоративное управление - комплекс мер и правил, помогающих акционерам контролировать руководство компании и влиять на менеджмент.

Суть корпоративного управления заключается в том, чтобы дать акционерам возможность эффективного контроля и мониторинга деятельности менеджмента и тем самым способствовать увеличению капитализации компании.

На сегодняшний день такая идея актуальна не только для финансовой, но и для образовательной сферы, в частности модель корпоративного управления применима для совершенствования эффективности функционирования высших учебных заведений.

К началу XXI века ведущие и наиболее динамичные вузы в развитых странах мира, уже фактически ставшие субъектами не бюджетного сектора социальных услуг, а рыночных отношений, сформулировали для себя новую стратегию: стать, по сути, клиенто-ориентированными бизнес-структурами, использующими методы корпоративного управления.

Переход от плановой экономики к рыночной ставит перед системой высшего образования задачу гибкости в подготовке кадров с учетом региональных особенностей. Важ-

ной задачей является синхронизация системы подготовки кадров с инновационным развитием экономики.

Модернизация высшего образования предполагает децентрализацию управления и расширение институциональной автономии.

Одним из ключевых направлений реформирования системы высшего образования в Казахстане на данный момент является переход к большей автономии вузов, под которой понимается самостоятельность в осуществлении образовательной, научной, финансовой, международной и иной деятельности.

Автономия вуза - самостоятельность в осуществлении образовательной, научной, финансовой, международной и иной деятельности.

¹ Корпоративное управление: история и практика [Электронный ресурс]. - http://www.cbr.ru/sbrfr/archive/fsfr/ffms/ru/legislation/corp_management_study/index.html

Европейская ассоциация университетов (EUA) - организация, которая объединяет более 850 вузов из 47 стран мира, провела исследование и разработала информационный сайт, посвященный развитию вузовской автономии в европейских странах.

Сайт позволяет ознакомиться с видами, критериями и страновыми особенностями автономии университетов 29 европейских стран.

Выделяют несколько основных видов автономии (Рисунок 1):

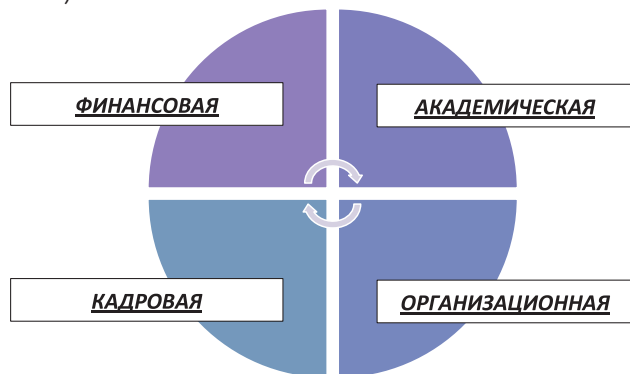

Рисунок 1. Виды автономии вуза

Организационная автономия относится к способности университетов свободно принимать решения касательно внутренней организации и структуры управления, таких как назначение или выборы должностных лиц, распределение функциональных обязанностей между ключевыми лицами, форма и степень участия заинтересованных лиц в управлении организацией.

Кадровая автономия относится к способности университетов свободно принимать решения по вопросам управления человеческими ресурсами, в том числе определение правил набора персонала, размера заработной платы, условия освобождения от должности сотрудников и их продвижение по службе.

Академическая автономия относится к способности университетов принимать решения о различных научных вопросах, таких как прием студентов, академическое содержание, обеспечение качества, внедрение программ обучения и языка обучения.

Финансовая автономия относится к способности университетов свободно принимать решение о своих внутренних финансовых делах. Способность управлять своими средствами независимо друг от друга позволяет вузу устанавливать и реализовывать свои стратегические цели³.

Сравнивая вузы разных стран и давая им оценку, исследователи EUA сформировали информационную карту, которая позволяет ознакомиться с достижениями каждой страны в данной области (Рисунок 2).

На основании исследования можно сделать вывод, что для развития автономии вузам необходимо внедрять принципы корпоративного управления, создавая наблюдательные и попечительские советы, советы директоров.

От системы управления вуза зависит повышение качества высшего образования и его конкурентоспособность на рынке образовательных услуг³.

Рисунок 2. Информационная карта автономии европейских вузов в рамках исследования EUA

Система обеспечения качества подготовки кадров может быть образно представлена пирамидой качества (Рисунок 3)⁴:

Рисунок 3. Пирамида качества подготовки специалистов

Согласно Рисунку менеджмент вуза является важным инструментом обеспечения качества. Современному университету необходимо совершенствовать систему управления и повышать квалификацию менеджеров, опираясь на лучшие традиции отечественной высшей школы и привлекая передовой зарубежный опыт, в частности опыт корпоративного управления, лидером по внедрению которого является США.

Функционирование системы корпоративного управления подразумевает решение трех основных задач:

1. Обеспечение эффективного развития деятельности организации;
2. Выполнение бюджета и привлечение инвестиций;
3. Выполнение юридических и социальных обязательств⁵.

К принципам корпоративного управления университетами относятся:

- коллегиальность;
- самостоятельность в осуществлении деятельности;
- подотчетность по результатам;

³ Соломатина Е.О. Современные предпосылки к применению принципов корпоративного управления в ВУЗе // Бизнес в законе. 2010. №5. [Электронный ресурс]. - <http://cyberleninka.ru/article/n/12-5-sovremennye-predposylki-k-primeneniyu-printsipov-korporativnogo-upravleniya-v-vuze>.

⁴ Корпоративное управление вузом: учебное пособие / под ред. А.И. Чучалина – Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2008. – 416 с.

⁵ Линок Н.Н. Корпоративные принципы управления университетом. [Электронный ресурс]. - psu.kz/images/stories/pdf/linok.pdf

- прозрачность;⁶
- ответственность.

При этом происходит разделение ответственности и полномочий среди широкой общественности. Важно учесть интересы всех групп стейкхолдеров, в том числе профессорско-преподавательский состав, административный персонал вуза, государственные органы, работодателей, а также студентов.

В рамках студенто-ориентированного обучения студент получает возможность не только формировать образовательную траекторию, но и быть вовлеченным в принятие решений на уровне вуза, представлять интересы студенчества в органах управления.

Корпоративные органы управления способны исполнить три основные функции:

1. Социальная, которая заключается в привлечении представителей разных социальных групп населения к его деятельности.

2. Экономическая – предусматривает наличие финансовой, правовой и имущественной базы, что влечет за собой конкурентоспособность на рынке образовательных услуг.

3. Политическая – заключается в реализации органом определенной образовательной политики.⁷

Согласно Государственной программе развития образования на 2011-2020 годы:⁸

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ВУЗОМ

США

Одной из сильных сторон американской системы высшего образования является система корпоративного управления, которая стала определяющей для многих вузов не только в США, но и в других странах.

Многие государственные университеты страны имеют или переходят на корпоративную модель управления. Однако крупные университеты зачастую имеют комбинированную корпоративно-коллегальную модель, что позволяет включить другие заинтересованные лица в принятие решений.⁹

Основопологающим документом, определяющим суть корпоративного управления в вузах, является Положение

«к 2020 году в 90% вузов должны быть внедрены принципы корпоративного управления, 100% руководителей организаций образования должны пройти повышение квалификации и переподготовку в области менеджмента»

Жесткая конкуренция на рынке труда требует мобильности и динамичности системы менеджмента образования. Внедрение принципов корпоративного управления в казахстанских вузах отвечает современным потребностям и предполагает изучение международного опыта по данной тематике.

об организации управления колледжами и университетами, которое было разработано Американской ассоциацией профессоров университетов (AAUP) в 1966 году.

Согласно положению⁹:

Корпоративное управление основано на том, что руководство учебным заведением реализуется попечительским советом, который поручает повседневное руководство президенту, который в свою очередь делегирует полномочия по принятию академических решений профессорско-преподавательскому составу

Вопросы вовлечения преподавателей также отмечают Ассоциацией попечительских советов (AGB), которая в своем «Заявлении об ответственности Совета за институциональное управление» делает следующее замечание: «Как и в случае решения многих других вопросов, Совет должен осуществлять сотрудничество с президентом, руководством университета, старшим профессорско-преподавательским составом с целью достижения общего понимания стратегического направления университета».

Стандартная корпоративная структура управления в университете состоит из двух основных элементов:

- 1) управляющего органа, т.е. Попечительского совета или Совета регентов;
- 2) президента, исполнительного управляющего с командой административных вице-президентов, проректора и сотрудников (Рисунок 4).

⁷ Линок Н.Н. Корпоративные принципы управления университетом. [Электронный ресурс]. - psu.kz/images/stories/pdf/linok.pdf

⁸ Государственная программа развития образования Республики Казахстана на 2011-2020 годы. Утверждена Указом Президента Республики Казахстан от 07.12.2010 [Электронный ресурс]. - <http://adilet.zan.kz/rus/docs/U1000001118>

⁹ Аналитический обзор «Разработка механизмов по повышению конкурентоспособности высшего образования» / АО «Информационно-аналитический центр» // Астана – 2012.

¹⁰ Корпоративное управление в университетах / Д. Н. Билялов, М. К. Орунханов, А. К. Сагинтаева, М. Хартли // Қазақстанның жоғарғы мектебі. - 2014. - №4

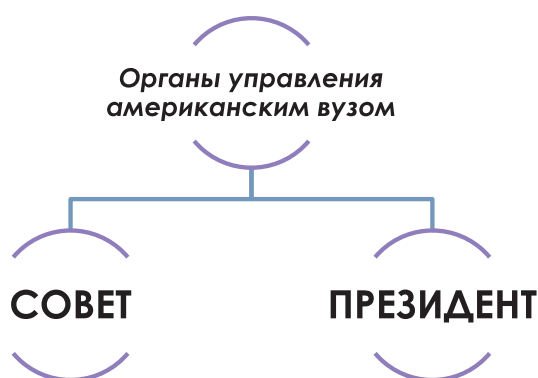

Рисунок 4. Структура управления в американском университете

Особенностью американской системы управления университетами является четкое разделение функций между Советом и Президентом, где Совет выполняет стратегическое, а Президент – оперативное управление.

Президент администрирует работу университета согласно положениям и правилам, установленным Советом, и является подотчетным ему. В случае неэффективного управления Президент может быть снят с должности по решению Совета.

Подобная структура управления встречается во всех вузах США. Принцип коллегиальности выражается широким участием заинтересованных лиц в разработке и обсуждении политики, программ и правил университета.

Особенностью государственных вузов является наличие у них обязательств по целевому использованию бюджетных средств на социально-экономическое развитие штата и общества в целом.

Губернатор с одобрения Сената штата, либо без него, назначает большинство или всех попечителей вузов. Полномочия по назначению членов Совета, на которых возлагается защита интересов государства и общества, распределены между различными отраслевыми государственными органами.

Назначаемый государством или избираемый населением штата Совет состоит, в среднем, из 10-15 членов. Предусматривается возможность участия широкого круга заинтересованных лиц в управлении университетом, в частности, в определении направления его стратегического развития и образовательной политики. Такими лицами могут быть представители профессорско-преподавательского состава, сотрудники университета, студенты и выпускники.

Сроки пребывания попечителей в Совете варьируют от двух до двенадцати лет. Одним из важных моментов является постоянная смена определенной части членов совета каждые один-два года. Подобная ротация позволяет формировать преемственность между членами Совета и осуществляет постепенную передачу дел университета новым попечителям. Более того, приход новых попечителей позволяет учитывать различные мнения касательно управления университетом.

Основными задачами Совета попечителей являются общее управление собственностью университета и его стратегическими ресурсами, а также определение политики университета.

Типичными функциями Совета государственного университета являются:

- распоряжение собственностью, финансами, образовательными ресурсами университета;
- представление университета за его пределами (в суде, государственных органах, финансовых организациях);

- утверждение уставных правил, регламентов, процедур в университете;
- одобрение, внесение изменений в образовательные программы университета;
- назначение и освобождение от должности Президента университета;
- назначение и/или согласование назначений должностных лиц (проректора, секретаря, казначея), профессоров, деканов и других сотрудников в администрации университета;
- заслушивание ежегодного отчета Президента университета о проделанной работе и деятельности университета в целом;
- рассмотрение и утверждение годового бюджета и финансовых отчетов.

В составе Попечительских советов имеется должность Председателя Совета. Председатель Совета избирается из числа членов Совета на срок от года до трех лет. В государственных университетах срок полномочий Председателя Совета может варьироваться от года до двух лет.

Работа Совета распределяется предметно по комитетам, которые представляют собой элементы его внутренней структуры и формируются, по меньшей мере, из 2-3 членов.

В уставах государственных университетов фигурирует, как правило, 4-5 постоянных комитетов, остальные же могут быть созданы по усмотрению Совета.

Типичными комитетами являются:

- Исполнительный комитет;
- Комитет по назначениям;
- Комитет по финансам;
- Комитет по зданиям и собственности;
- Комитет по академическим делам;
- Комитет по студенческим делам;
- Комитет по внешним связям/ комитет по связям с государственными органами.

Механизм принятия решений на заседаниях попечительских советов формируется по двум основным принципам:

- 1) наличие кворума, т.е. присутствие достаточного количества членов попечительского совета для проведения заседания и ведения дел;
- 2) процент проголосовавших «за» или «против» по тому или иному вопросу.

При наличии кворума для принятия решений на заседаниях Совета требуется большинство голосов присутствующих членов.

Подобная структура управления встречается во всех вузах США. Рассмотрим конкретный пример корпоративной структуры управления американского вуза.

Опыт многих стран, а в особенности США, подтверждает, что тенденция внедрения корпоративных методов управления вузами является основой обеспечения эффективного принятия решений, которые должны отражать нужды государственного и регионального развития, при этом оставаясь прозрачными и коллегиальными.

Иллинойский университет

Иллинойский университет представляет собой систему государственных университетов в штате Иллинойс, состоящую из трех кампусов в Урбана-Шампейн, Чикаго и Спрингфилде. В общей сложности в университете обучается более 80 тыс. студентов¹¹.

Система управляется Советом попечителей (Board of Trustees), состоящим из 13 членов, из которых 11 име-

¹¹ University of Illinois official web-site [Электронный ресурс]. - <https://www.uillinois.edu/about/>

ют право голоса. В состав Совета входят губернатор штата Иллинойс, 9 попечителей, назначенных губернатором, и 3 студента.

9 попечителей назначаются губернатором сроком на 6 лет. По одному студенту от каждого кампуса избираются на референдумах сроком на 1 год. Один из трех студентов-попечителей наделен правом голоса, другие двое имеют совещательный голос.

Также сроком на 1 год в Совете избирается председатель, секретарь, контролер и университетский консул, сроком на 2 года избирается казначей. Председатель Совета назначает руководителей комитетов и заместителя председателя сроком на один год.

Постоянные комитеты Совета распределены по следующим аспектам:

1. Академические и студенческие вопросы;
2. Аудит, бюджета, финансы;
3. Управление, персонал и этика;
4. Система здравоохранения.

Исполнительный комитет Совета попечителей состоит из председателя правления и двух избранных членов. Исполнительный комитет проводит совещания по поводу вопросов, которые являются срочными и не могут быть отложены до следующего очередного заседания. Исполнительный комитет имеет все полномочия Совета попечителей.

Функции попечителей закреплены Уставом университета в разделе «Администрация университета»:

«Совет попечителей формулирует политику университета, но оставляет выполнение этой политики административным органам. Он несет ответственность за обеспечение вуза необходимыми доходами и определения путей, по которым должны быть применены университетские фонды»¹².

Совет попечителей собирается раз в месяц в одном из трех кампусов. Ознакомиться с расписанием встреч Совета, а также с другими важными материалами по его функционированию можно на его официальном интернет-сайте¹³.

Европейский союз

Европейские вузы свободны в определении своей внутренней академической структуры и, несмотря на то, что в некоторых странах существуют нормативные документы, регулирующие организационную структуру университетов, они лишь в незначительной степени ограничивают их управленческую автономию.

Условно можно выделить две основные структуры руководящих органов европейских вузов: двухступенчатая и унитарная¹⁴ (Рисунок 5).

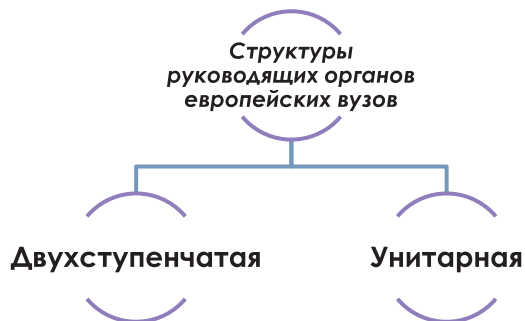

Рисунок 5. Структуры руководящих органов европейских вузов

В большинстве стран вузы имеют двухступенчатую структуру, состоящую из Совета (коллегиального органа управления) и Сената. Названия структур могут варьировать, но неизменным является то, что Сенат, как правило, состоит из большего числа членов.

Двухступенчатая структура предполагает, что деятельность одного из органов является второстепенной и носит рекомендательный характер.

Так, в Хорватии, Люксембурге и Исландии Совет является органом, который принимает основные стратегические решения. В Чехии, Эстонии и Нидерландах таким органом является Сенат. В Германии, в зависимости от федеральной земли, таким органом может быть и Сенат, и Совет.

В двухступенчатой структуре совет обычно несет ответственность за принятие решений по вопросам стратегической важности, таким как разработка стратегического плана, назначение ректора и проректоров, распределение бюджета.

Сенат отвечает за академические вопросы, такие как написание учебного плана, присуждение степеней и карьерный рост сотрудников. Членами Сената являются представители профессорско-преподавательского состава, административные сотрудники и студенты, в то время как в состав членов Совета могут быть включены как внутренние (профессорско-преподавательский состав, административные сотрудники и т.д.), так и внешние представители (руководители компаний, представители министерства и т.д.).

Унитарная структура управления предполагает наличие одного руководящего органа – Сената или Совета. Такая структура существует в вузах: Бельгии (французская часть), Дании, Финляндии, Франции, Греции, Венгрии, Норвегии, Польше (большинство государственных вузов), Румынии и Швеции.

Рассмотрим конкретный пример структуры управления европейского вуза.

Университет Хартфордшир (Великобритания)

Университет Хартфордшир является ведущим университетом Великобритании по бизнес-специальностям и образцом в сфере образования. В университете обучается более 25000 студентов, 2800 из которых - иностранные студенты из 100 стран мира¹⁵.

Корпоративным органом управления вуза выступает Совет управляющих (Board of Governors). Деятельность Совета регулируется специальным Положением о сфере полномочий¹⁶.

Согласно данному документу Совет управляющих несет ответственность за:

- определение образовательного характера и миссии университета, а также контроль за его деятельностью;
- эффективное и рациональное использование ресурсов, платежеспособность университета;
- утверждение годовой сметы доходов и расходов;
- назначение, увольнение и определение заработной платы и условий службы старшего должностного персонала;
- определение состава и структуры высшего руководства;
- создание основы для оплаты и условий службы всех других сотрудников.

Совет управляющих состоит из не менее 12 и не более, чем 24 членов, в него входят:

¹² University of Illinois Statutes [Электронный ресурс]. - <http://www.bot.uillinois.edu/statutes>

¹³ Board of Trustees of the University of Illinois [Электронный ресурс]. - <http://www.bot.uillinois.edu/organization>

¹⁴ Аналитический обзор «Разработка механизмов по повышению конкурентоспособности высшего образования» / АО «Информационно-аналитический центр» // Астана – 2012.

¹⁵ University of Hertfordshire official web-site [Электронный ресурс]. - <http://www.herts.ac.uk/about-us/facts-and-figures/facts-and-figures>

¹⁶ Board of governors committee structure a – z index [Электронный ресурс]. - <http://sitem.herts.ac.uk/secret/BOG-A-Z.htm>

- 1 вице-председатель;
 - 13 независимых членов;
 - 1 преподаватель, выдвинутый Ученым Советом;
 - 1 студент, выдвинутый попечителями студенческого союза;
- не менее 2 и не более 9 кооптированных членов, которые назначаются членами Совета управляющих, которые не являются кооптированными членами. При этом 1 из них должен иметь опыт в сфере образования и 1 – быть членом профессионального персонала.

Совет собирается как минимум 4 раза в год и возглавляется Председателем, выбираемым среди всех участников. Вопросы повестки дня решаются путем открытого голосования методом большинства.

В структуру совета входит Академический совет, Ревизионная комиссия, Комитет по финансам, Комитет по назначениям Апелляционный комитет и может включать другие комитеты и структуры, в случае возникновения вопросов, требующих срочного решения.

КОРПОРАТИВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ В КАЗАХСТАНСКИХ ВУЗАХ

Процесс формирования системы корпоративного управления в казахстанских вузах был начат с 2011 года. На первом этапе Наблюдательные советы были организованы в национальных университетах (КазНУ имени аль-Фараби, ЕНУ им. Л. Гумилева, КазНАУ). В настоящее время уже в 10 казахстанских государственных вузах внедрены наблюдательные советы, в 65 вузах функционируют попечительские советы, в 16 вузах в акционерной форме – Советы директоров. Сейчас осуществляется работа по созданию Наблюдательных советов в 19 государственных вузах страны.

Законодательной базой для создания корпоративных органов управления при вузах являются: для формирования Попечительских советов является статья 44 Закона РК «Об образовании» в организациях образования создаются коллегиальные органы управления, а для Наблюдательных советов - Закон об образовании ссылается на параграф 4 Закона о госимуществе, регулирующий деятельность организаций образования в организационно-правовой форме государственного предприятия на праве хозяйственного ведения (РГП на ПХВ)¹⁷.

Приказом от 22 октября 2007 года №501 Министерство образования и науки утвердило Типовые правила деятельности Попечительского совета и порядок его избрания¹⁸. Целями деятельности Попечительского совета являются: содействие организации образования в осуществлении ее уставных функций и дальнейшего развития, обеспечение финансовой поддержки, укрепление материально-техни-

ческой базы организации образования. Согласно данным Правилам, в состав Попечительского совета могут входить: ректор, представители иных организаций образования, работодатели и социальные партнеры, представители общественных организаций, фондов, ассоциаций и спонсоры. Состав Попечительского совета избирается сроком на 3 года. Руководителем Попечительского совета является его председатель, избираемый на заседании.

Наблюдательные советы функционируют в соответствии с Правилами создания наблюдательного совета, утвержденными Приказом министра национальной экономики от 20 февраля 2015 года №113¹⁹. Создание Наблюдательных советов в таких вузах осуществляются на основании решения Правительства Республики Казахстан или акиматов. Срок полномочий Наблюдательного совета государственного вуза на праве хозяйственного ведения составляет 3 года. Председатель Наблюдательного совета избирается из числа его членов большинством голосов.

В полномочия Наблюдательного совета входят принятие решения о распределении спонсорской и благотворительной помощи, согласование предложений Министерства по вопросам назначения руководителей, согласование проекта отчета о выполнении плана развития, предварительное утверждение годовой финансовой отчетности и др.

В соответствии с Планом нации «100 конкретных шагов» и Государственной программой развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы ведется работа по расширению управленческой самостоятельности вузов. Управленческая самостоятельность внедряется в контексте развития корпоративных органов управления.

Постановлением Правительства Республики Казахстан от 20 ноября 2015 года за № 932 еще в 19 государственных вузах созданы наблюдательные советы, по которым сейчас формируется их состав.

Особо следует отметить об особой роли наблюдательных советов при назначении руководителей вузов. МОН проводит открытый конкурс и поступившие документы направляет на рассмотрение наблюдательного совета вуза. Наблюдательный совет вуза отбирает не менее трех кандидатур и направляет на рассмотрение Республиканской конкурсной комиссии. Комиссия из числа депутатов Парламента, представителей Администрации Президента, Канцелярии Премьер-Министра, уполномоченного органа, общественных организаций под председательством Заместителя

¹⁷ Аналитический обзор «Разработка механизмов по повышению конкурентоспособности высшего образования» / АО «Информационно-аналитический центр» // Астана – 2012.

¹⁸ Приказ и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 22 октября 2007 года N 501 «Об утверждении Типовых правил деятельности попечительского совета и порядок его избрания» [Электронный ресурс]. - <http://adilet.zan.kz/rus/docs/V070004995>

¹⁹ Приказ Министра национальной экономики Республики Казахстан от 20 февраля 2015 года № 113 «Об утверждении Правил создания наблюдательного совета в государственных предприятиях на праве хозяйственного ведения, требований, предъявляемых к лицам, избираемым в состав наблюдательного совета» [Электронный ресурс]. - https://tengrinews.kz/zakon/pravitelstvo_respubliki_kazahstan_premier_ministr_rk/hozyaystvennaya_deyatelnost/id-V1500010503/

Премьер-Министра проводит заслушивание Программ развития вуза участников конкурса, и проводит с ними собеседование. По результатам определяется кандидат на должность ректора вуза и издается приказ МОН о назначении. В случае национальных университетов выбранная кандидатура представляется Президенту РК.

С 2015 года начата работа по реорганизации государственных вузов в некоммерческие акционерные общества со 100% государственным участием. Так, постановлением Правительства РК создано НАО «Казахский национальный исследовательский технический университет имени К.И. Сатпаева» объединяющий вуз и профильные научно-исследовательские институты. В настоящее время ведется преобразование в НАО двух государственных вузов: Павлодарского государственного университета им. С. Торайгырова и Атырауского института нефти и газа. В 2015 г. Министерство сельского хозяйства РК уже реорганизовало 2 подведомственных вуза в НАО (Казахский национальный аграрный университет и Западно-Казахстанский аграрно-технический университет им. Жангир хана).

Организационно-правовая форма вузов в форме НАО позволит эффективно управлять имуществом общества, распределять чистую прибыль и привлекать дополнительные

инвестиции на развитие вузов. В целом ориентиром здесь является опыт работы АОО «Назарбаев Университет», как полноценно автономного вуза страны. Работа по трансформации государственных вузов в некоммерческие акционерные общества будет дальше продолжена.

В тоже время уделяется большое внимание переподготовке и развитию руководящего состава вузов по корпоративному управлению. За последние два года 200 человек из числа руководителей вузов, топ-менеджеров и членов наблюдательных советов прошли обучение на базе Назарбаев университета с выездом в Национальный университет Сингапура и Университет Калифорния Беркли. Вузы разрабатывают Дорожную карту по трансформации опыта Назарбаев Университета. Администрация и преподаватели вузов будут обучены для работы в условиях академической и управленческой самостоятельности через соответствующие курсы повышения квалификации. В последующем положительный опыт будет транслироваться на другие вузы.

Переход на новую организационно-правовую форму позволит привлекать дополнительные инвестиции для развития вузов, снять нагрузку с республиканского бюджета и в целом, будет способствовать продвижению университетов в контексте мировых тенденций.

СИСТЕМА КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ВУЗОВ: ВЫЗОВЫ И ПУТИ РЕШЕНИЯ

Основываясь на лучшем мировом опыте, казахстанские вузы внедряют принципы корпоративного управления, однако сталкиваются с рядом сложностей:

- у вузовских работников нет четкого понимания разницы между наблюдательным и попечительским советом;
- процедура официального оформления наблюдательного совета в вузе зависит от Постановления Правительства;
- акционированные вузы самостоятельно определяют порядок деятельности Советов директоров, при этом их функции в большинстве случаев ограничены финансовой поддержкой и спонсорством;
- вузы, которые были преобразованы в некоммерческие акционерные общества, прекращают деятельность попечительских советов и формируют Советы директоров;
- в некоторых вузах нет официальных положений о деятельности корпоративных органов управления, о них частично упоминаются в Уставе или других внутренних документах.

При создании органов корпоративного управления на базе университета необходимо учитывать следующие моменты:

- в состав совета необходимо включить как можно большее количество стейкхолдеров разных категорий;
- помимо общих заседаний попечителям необходимо принимать участие в постоянных тематических советах;
- при обсуждении и вынесении решений совету необходимо принимать во внимание миссию, ценности и традиции вуза;
- важно проводить оценку деятельности совета и находить возможность для повышения квалификации попечителей;

- проводить работу по отчетности перед общественностью;
- не допустить превращения советов в факультативный орган и способствовать его активному участию и принятию стратегических решений.

В мировой практике не существует идеальной модели корпоративного управления. Руководителям следует самостоятельно выбирать те составляющие эффективной системы управления и контроля, которые будут соответствовать миссии университета.

Minzhanov N.A. – doctor of pedagogic sciences, Karaganda Economical University of Kazpotryebsoyuz

Ертысбаева Г.Н. – candidate of pedagogic sciences, Karaganda Economical University of Kazpotryebsoyuz

THE BOLOGNA PROCESS AND ITS IMPORTANCE FOR KAZAKHSTAN

At the present stage of progress of a society dominating tendencies have caused an indispensability of reconsideration of a role and mission of formation, as well as development of new approaches and priorities. The majority of the countries of the world have recognized an indispensability of modernization of formation as one of priority problems, which it should be solved for the further social and economic progress.

We must admit that Kazakhstan has stepped on the stage of industrial-innovative development. According to Kazakh scientists, this stage is characterized by reprogramming the scientific system in accordance with modern economic demands, therefore, the development of science governed by the relevant regulatory indicators, structural, organizational, personnel, infrastructure and financial support, should lead to fundamental changes.

Education and science are the key factors of the economy. The World Declaration on Higher Education for the XXI Century emphasized that without adequate higher education and advanced research facilities, with skilled and educated people, no country is able to provide real sustainable economic development.

Higher education is the most important social institution, functioning in order to meet social needs, and so vividly responding to internal and external changes and processes.

Constantly increasing volume and increasingly diversified the content of cross-country economic relations form universal need for personnel professionals are trained in universities. This leads to the fact that the content of the national higher education system naturally tends to the so-called “international standards”, produced by the world science and technology. The processes of globalization also require the national higher education systems of the new orientation of the target, taking into account the need for international solidarity.

In the context of globalization is inevitable universalization of content and technology education, which cannot be stopped when the existing world of information and communication systems in the form of the Internet. There internationalization of higher education, which gradually acquires the features of a qualitatively new stage - integration, the full convergence of national educational systems and their

complementarity. The transformation of higher education in the global social system characterized by a set of interrelated elements of different level and character. Occupying its own specific place on the educational market, universities cooperate in the form of cooperation or competition, developing the basic guidelines of the market. The need for stability of the system of higher education requires constant development and its adaptation to the changing conditions of the modern world [5].

In the context of global processes of information - communication revolution humanity looking for ways to improve the efficiency of higher education, which the European Union is on different levels of development. Structural and linguistic diversity in European higher education systems, including Kazakhstan, cause additional difficulties in the implementation of the Bologna Declaration and their integration into the common European education system. The main focus of European integration and post-Soviet education system is currently their institutional, organizational and structural changes, which in the full rated volume not solve this problem, but only give the appearance of a successful implementation of the Bologna Declaration [4].

Powerful prerequisite for genuine integration of educational systems is the global computer network Internet. It allows you to bring together the intellectual resources of the leading higher education institutions in Europe and can be used as technical support for transnational education system.

The present level of development of the methodological and theoretical bases of construction of systems with artificial intelligence can be fully utilized for the creation of European higher education knowledge base for educational purposes. They should form the basis of specially designed model of professional knowledge of teachers.

International co-operation, as a powerful lever for the world of higher education is intended to solve a number of pressing problems such as: compliance with the adequacy of the content and the level of the higher education needs of the economy, politics, social and cultural spheres of society, leveling the training of specialists in different countries and regions; strengthening of international solidarity and partnership in the field of higher education; sharing of knowledge and skills in different countries and on different continents; promote the development of higher education institutions, particularly in developing countries, including through funding from international funds; coordination of the activities of educational institutions for the development of higher education. In the European Union for several decades developed and implemented an integrated policy in the field of higher education, forming supranational institutions of coordination and management. These processes naturally led policy of the European Union to create the idea of the Bologna Declaration and the initiation of the Bologna process [8].

Bologna process - the process of convergence and harmonization of higher education systems in Europe with the aim of creating a common European higher education area. The official date of the beginning of the process is considered to be June 19, 1999, when the Bologna Declaration was signed.

Russia joined the Bologna Process in September 2003 at the Berlin meeting of European Ministers of Education. In 2005, Bergen, Bologna Declaration was signed by Minister of Education of Ukraine. "We must achieve provision of quality educational services throughout the country at international standards", - said Nursultan Nazarbayev in his Address to the people of Kazakhstan. In 2010, in Budapest, the final decision on the accession of Kazakhstan to the Bologna Declaration. Kazakhstan - the first Central Asian state, recognized as a full member of the European educational space.

One of the main objectives of the Bologna process is the "promotion of mobility by overcoming obstacles to the effective exercise of free movement". For this it is necessary that the levels of tertiary education in all countries were the most similar, and issued as a result of learning the scientific degree - the most transparent and easily comparable. This, in turn, is directly related to the introduction of the system in the universities re-standings credit modular system of training and a special Diploma Supplement. It is also closely linked with the reform of curricula.

The main objectives of the Bologna process of expanding access to higher education, to further improve the quality and attractiveness of European higher education, the expansion of the mobility of students and teachers, as well as ensuring the successful employment of college graduates due to the fact that all academic degrees and other qualifications should be targeted to the labor market. Kazakhstan's accession to the Bologna Process gives a new impetus to the modernization of higher education, opens up additional opportunities for participation in projects of Kazakhstan universities and students and teachers of higher educational institutions - academic exchanges with universities in Europe [2].

The purpose of the Declaration - the establishment of the European Higher Education Area, as well as the activation of the European system of higher education on a global scale. The essence of the declaration accurately reflects the specific objectives of transformations set forth in it to process countries in the coming years. The main of them: adoption of a system comprehensible and easily comparable Higher Education, which will be an important part of one of the Diploma Supplement. The transition to a multi-level system of higher education based on two cat swarm cycle (level) training.

The introduction of two-cycle: undergraduate and graduate. The first cycle lasts for at least three years. The second should lead to a master's degree or doctorate degree.

The introduction of a common system of educational credit loans. It also provides the right to choose, students study subjects. The basis is invited ECTS (European Credit Transfer System), making it a funded system, capable of operating under the concept of "learning throughout life" [1].

Significant development of the mobility of students (based on the performance of the two preceding paragraphs). Enhanced mobility of teachers and other staff by means of set-off period, the time spent by them to work in the European region. Setting standards of transnational education.

Promotion of European cooperation in quality assurance with a view to developing comparable criteria and methodologies. Intramural introduction of quality control systems of Education and involvement of external evaluation of university students and employers. Promotion of the necessary European dimensions in higher education, especially in the area of curriculum development, inter-institutional cooperation, mobility schemes and integrated programs of study, practical training and research.

Cooperation and integration into the world educational space - it is one of the main directions in the policy of Kazakhstan, development of the country's foreign policy. And participation in the Bologna process is to increase the competitiveness of the Republic of Kazakhstan's educational services, the recognition of qualifications of scientists and teachers. The entry of the Kazakh higher education in the Bologna process is seen as a means of improving the quality of training for the national economy, as well as a necessary condition for strengthening the position of Kazakhstan in the international educational space [3].

Intensity activities of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan in line with the Bologna Process and the Lisbon Convention provides increasing academic mobility of students, giving them the opportunity to receive education in leading foreign universities. A striking example of this is the scholarship of the President of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev "Bolashak". Development of international relations of Kazakhstan with foreign universities creates conditions for the implementation of joint educational programs.

However, a unique educational project in the higher education system of Kazakhstan is a world-class university "Nazarbayev University". The university works in partnership with universities in top 30 universities in the world. Students of the first set has already started training for the undergraduate program in three schools - engineering, science and technology, social sciences. Educational programs, relevant international best practices, new standards of research, the principles of autonomy and academic freedom, approved on the basis of the "Nazarbayev University".

Execution parameters Bologna process in higher education in Kazakhstan allows to provide quality services at international standards in the light of integration into the European Higher Education Area.

The importance of the direction in the activities of higher education institutions shows the number of legal documents adopted by the Government. As you know, the "quality of education" as a social category reflects the status and effectiveness of the educational process and is characterized by the degree of compliance with - the needs and expectations of internal and external customers in the development and the formation of professional competencies of civil identity. The quality of education - a demand for the knowledge gained in the specific conditions of their use for a particular purpose and quality of life. The concept of "quality" is a multifaceted, constantly evolving and requires a review of

existing approaches to its definition and assessment. Quality of education - as a measure of educational achievement; conditional, not quantitatively measurable indicators, which characterizes the degree of satisfaction of the educational needs of individuals, society and the state depends on the following groups of factors inclinations (abilities) learning, competence of teaching staff, educational environment created by the institution and is defined by their fundamental, depth and relevance of the work after graduation.

Reform of higher education in Kazakhstan and the Bologna Process Stakeholders Person interested in getting into college in the shortest time and reasonable cost of higher education required level, as well as the acquisition of professional competencies needed for future employment and the achievement of a certain well-being and quality of life [7].

The society is interested in experts of various levels and qualifications, the competence of which correspond to a certain structure of jobs in the labor market. The state is interested in loyal citizens, level of education which guarantees the stability in society and the economy by maximizing the involvement of labor resources at minimum cost the federal budget to finance universities.

Universities seek to obtain from the state (society, personality) more funds for the implementation of educational programs, as a rule, the higher the level and duration to achieve greater guarantees of stable operation and development. The interest of the parties in the process and the results of higher education is largely the same, but have differences, so this issue is necessary to achieve the balance of interests of the parties to an effective joint activity of the higher education system and improve the quality of training.

The main purpose for which the movement in the international educational space, - ensuring compliance with Kazakhstan's higher education with international standards.

1. Система накопления и трансферта кредитных единиц и Болонский процесс (обзор) // Экономика образования. - 2005.
2. Болонский процесс: середина пути. М.: ИЦПКПС, 2005. - 378 с.
3. Трайнев А. Повышение качества высшего образования и Болонский процесс: обобщение отечественной и зарубежной практики, Издательский дом «Дашков и К», 2007
4. Sadyrova M.S. To an estimation of higher education in Kazakhstan.
5. Nurtazina R.A. Global tendencies and modernization of higher institutional professional education in Kazakhstan
6. Web-sites Казахстанских университетов, сайт Министерства Образования и Науки, Национального Аккредитационного Центра
7. Закон Республики Казахстан «Об образовании», от 27 июля 2007.
8. Силичев Д.А. Болонский процесс и модернизация образования в России // Вопросы философии. - 2009. - №8. - С.81-91

КАРАГАНДИНСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ КАЗПОТРЕБСОЮЗА

Талимова Л.А. – д.э.н, профессор, зав.кафедрой БД

Накипова Г.Е. – д.э.н, профессор

Кудайбергенова С.К. – к.э.н, профессор

ОБ ОПЫТЕ МИРОВОГО РЕЙТИНГА ВУЗОВ И ВОЗМОЖНОСТИ УЧАСТИЯ

Рейтингование вузов в большинстве стран с развитыми системами высшего образования стало обычным явлением. И связано это, с одной стороны, с ростом потребности общества и государства в достоверной информации о реальном положении в системе высшего образования, а с другой стороны – для привлечения внимания абитуриентов, работодателей, руководителей вузов и представителей органов управления к вопросам качества образования. Важность оценки эффективности деятельности вузов объясняется также ужесточением конкуренции на международном, национальном, да и на региональном уровнях.

Рейтинги рассчитываются путем ранжирования вузов по оценкам определенного набора показателей, перечень которых, как считают его составители, отражает уровень деятельности высших учебных заведений и влияет на конечные результаты их работы.

У работодателей оценка складывается из оценки уровня подготовки выпускников, качества проводимых научных исследований, перспектив развития вуза, спектра специальностей и направлений подготовки, а также репутации и профессионализма руководства. Абитуриенты и их родители к критериям, по которым они выбирают вуз, обычно относят качество образовательных услуг, востребованность выпускников данного вуза на рынке труда, финансовую доступность обучения, социальную привлекательность и открытость вуза, а также его положение среди других высших учебных заведений. Из этих же критериев, как правило, исходят и организаторы рейтингов. Обращаю внимание на то, что результаты рейтингов зависят не только от того, какие критерии используются, но и от того, с каким весом они оцениваются. Именно это зачастую приводит к тому, что даже при одинаковых критериях один и тот же вуз может занимать разные места в рейтингах.

Известно, что в последние годы в экономике развитых стран значительное место занимают доходы от образовательных услуг – идет настоящая борьба за абитуриента. Поэтому, начиная с 2003 г., наряду с формированием рейтингов вузов отдельных стран, началось

составление так называемых глобальных рейтингов, в которых уже сравниваются друг с другом лучшие вузы мира. Рейтинги стали, с одной стороны, одним из каналов коммуникации учебных заведений с их целевыми аудиториями (абитуриенты и их родители, работодатели, государство и бизнес), а с другой стороны, зачастую и средством манипуляции общественным мнением.

К числу наиболее известных и авторитетных международных и отечественных рейтингов можно отнести Всемирный рейтинг университетов – Times Higher Education [1], Академический рейтинг университетов мира Шанхайского университета [2], Академический рейтинг 5000 университетов мира Webometrics [3], а также Российский рейтинг ведущих университетов мира [4] и Национальный рейтинг российских вузов [5].

Academic Ranking of World Universities (ARWU) – академический рейтинг Института высшего образования Шанхайского университета (КНР), публикующий с 2003 г. рейтинг 500 ведущих университетов мира. Рейтинг определяется по методике, основанной на результатах учебной и научной работы преподавателей, выпускников и штатных сотрудников, а также учитывающей число научных публикаций, ссылок и наличие эксклюзивных международных наград (нобелевские премии, филдсовские медали и прочие). Как считают эксперты, они оценивает вузы, прежде всего, как исследовательские организации.

Webometrics – академический рейтинг 5000 университетов мира, составляемый с 2004 г. исследовательской группой Центра информации

и документации испанского Национального исследовательского совета (National Research Council, CSIC). Рейтинг составляется два раза в год (январь, июль). Webometrics ранжирует вузы по степени наполнения их официальных интернет-сайтов по следующим критериям: веб-размер сайта (количество страниц сайта вуза, найденного поисковиками), заметность вуза (количество внешних ссылок на сайт вуза), количество загруженных файлов (pdf, doc, ppt и ps), количество публикаций и индекс цитируемости научных публикаций ученых вуза по оценке Google Scholar [3].

Times Higher Education Supplement (QSWUR) – рейтинг вузов в специализированном приложении газеты Times (Великобритания). Газета Times с 2004 г., совместно с консультационной компанией Quacquarelli Symonds, отбирает и ранжирует 200 ведущих университетов мира. В рейтинге учитываются шесть показателей. Главный критерий ранжирования – международная репутация университета, оцениваемая по числу иностранных студентов и преподавателей, авторитетности преподавательского состава (по ссылкам на научные работы), экспертным результатам опросов работодателей, выясняющих, выпускников каких вузов они предпочитают.

Рейтинги, несмотря на дискуссии вокруг них, обретают все больший вес. Сравним методологии двух наиболее приемлемых для участия нашего вуза. У наиболее известных мировых рейтингов – QS и THE – один исток: в 2004 году был впервые опубликован рейтинг ведущих университетов мира, разработанный британской консалтинговой компанией Quacquarelli Symonds (QS) совместно с британским еженедельным изданием Times Higher Education (THE). Однако в конце 2009 года альянс распался из-за методологических разногласий. THE стал сотрудничать с компанией Thomson Reuter, а QS, сохранив прежнюю методологию, переключился на компанию Elsevier. Сейчас два рейтинга существенно отличаются, причем уже на уровне входных критериев – требований, предъявляемых к участию.

THE отбирает только те университеты, которые ведут активную исследовательскую деятельность. QS также учитывают этот критерий, однако интенсивная публикационная работа не является обязательным условием для участия в рейтинговании.

В номинации «цитируемость научных публикаций» у двух рейтингов есть и сходство, и различия. В обеих системах она рассматривается как оценка авторитетности университета в разных научных сферах и его роли в распространении новых знаний. Однако в THE цитируемость – отдельная категория, а в QS – это индикатор в категории «Качество исследований». Вес показателя также отличается: в QS это 20%, в THE – 30%. Данные также собираются на основе разных баз: QS опирается на Scopus, THE – на Web of Science.

Принципы формирования состава экспертов в двух системах оценивания также отличаются. В случае рейтинга QS существует многолетняя база академических контактов, к которой прибавляются ежегодно пополняемые предложения вузов – участников рейтингования. В качестве экспертов приглашают ректоров, проректоров, деканов, зав. кафедрой и пр. Всем экспертам, включенным в базу, предлагается поучаствовать в опросе, на основании которого складывается показатель «Академическая репутация» (это 40% веса рейтинга).

База экспертов THE составляется автоматически на основе списка авторов, опубликовавших работы в изданиях, входящих в Web of Science. Ежегодно к опросу

приглашаются 150 тыс. случайно выбранных авторов статей, опубликованных в Web of Science.

В опросе отдельно учитываются мнения о научной и образовательной деятельности. Это связано с тем, что, по мнению научного совета рейтинга, оценка научной репутации университета в большей степени отражает академические достижения, чем репутация в образовательной деятельности.

По результатам опроса THE выпускают репутационный рейтинг, который выходит отдельно от основного.

QS рассматривает взаимодействие университета с компаниями через оценку репутации среди работодателей (проводится опрос руководящих представителей компаний). THE подходит к этому вопросу с точки зрения финансирования компаниями исследований, ведущихся в университете. Составители рейтинга учитывают способность университета привлекать средства за счет трансфера знаний, содействия в реализации инновационных проектов и консалтинговых услуг.

При составлении рейтинга QS учитывается единственный финансовый показатель – средняя стоимость обучения в магистратуре и бакалавриате. Рейтинг THE учитывает два финансовых показателя, связанных с финансированием исследовательской деятельности, и один – связанный с объемом дохода университета на одного преподавателя.

Сам факт использования финансовых показателей говорит о разном подходе к анализу деятельности университета. С точки зрения теории рейтингования в случае QS речь идет об анализе результатов исследовательской и образовательной деятельности, а в случае THE – анализируется также эффективность университета в вопросах привлечения и расходования финансовых средств.

Важной сферой для нас становится продвижение казахстанских вузов в международных рейтингах. Здесь уже есть определенное продвижение.

Если в 2011 году в рейтинге QS было 5 вузов, в 2012 году 8, при этом 2 казахстанских вуза вошли в топ-400 рейтинга – это Евразийский университет им.Л.Гумилева и КазНУ им.Аль-Фараби.

Слабыми сторонами для университетов из стран постсоветского пространства остаются низкий уровень цитирования, неналаженная связь с собственными выпускниками и рекрутерами. Кроме того, уровень интернационализации в этих ВУЗах оставляет желать лучшего – доля международных преподавателей, исследователей и студентов в составе университета минимальна.

Вместе с тем, в Казахстане имеется национальный рейтинг, проводимый НКАОКО и НАЦ, которые так же используют отличную друг от друга методологию. Тем не менее, достижение лидирующих позиций в национальных рейтингах, в конечном итоге будет способствовать высоким позициям и в мировых рейтингах.

Национальный рейтинг деятельности вузов рассчитывался по следующим индикаторам. Индикатор 1 – контингент студентов, индикатор 2 – результаты обучения и число образовательных программ, реализуемых в вузе, индикатор 3 – качество академических кадров, профессорско-преподавательский состав, индикатор 4 – научно-исследовательская и инновационная работа, индикатор 5 – международное сотрудничество, индикатор 6 – информационное обеспечение, в котором рассматривается информационное наполнение сайта для абитуриентов, студентов, ППС и всех заинтересованных лиц. Индикатор 6 отражает уровень информационного обеспечения вуза, связанный с наличием сайта. По

данному критерию учитываются информационное наполнение сайтов, количество веб-страниц, число документов, частота обновляемости, количество ссылок на сайт и посещений, дизайн и удобство в навигации, представление информации на трех языках: казахском, русском и английском. Агентством проводился экспертный анализ 70 интернет-ресурсов казахстанских вузов. В пятерку вузов, имеющих лучшие сайты, вошли ЕНУ им. Л. Гумилева, КазНУ им. Аль-Фараби, КИМЭП, КазНТУ им. К. Сатпаева, ПГУ им. С. Торайгырова. По количеству загруженных документов лидируют ЕНУ им. Л. Гумилева, ПГУ им. С. Торайгырова, КазНУ им. Аль-Фараби, КазНМУ им. С. Асфендиярова, ПГПИ. Все вузы размещают на своих веб-сайтах документы в word, rar или pdf форматах. При подсчете количества упоминаний были рассмотрены наиболее популярные электронные СМИ: <http://www.kazpravda.kz/>; <http://www.egemen.kz/>; <http://Tengrinews.kz/>; <http://www.zakon.kz/>; <http://www.inform.kz/>; <http://www.newskaz.ru/>; <http://www.aikyn.kz/>; <http://www.zhasalash.kz/>; <http://www.liter.kz/>; <http://www.nur.kz/>. Примечательно, что было выявлено большое количество упоминаний наименований вузов в связи с назначением их выпускников на высокую должность. При освещении новостей о высоких назначениях СМИ предоставляет краткую биографию, где упоминается уровень образования героя статьи.

По второй и третьей части рейтинга оценка вуза проводилась экспертами и работодателями. Эксперты давали оценку высшим учебным заведениям, работу которых они знают изнутри, работодатели оценивали уровень подготовки выпускников, которые трудились на анкетированных предприятиях. В качестве экспертов выступили ректоры, проректоры вузов, руководители структурных подразделений, которые неоднократно были в различных учебных заведениях, заведующие кафедрами, профессора. Всего в анкетировании участвовало свыше 400 экспертов, в два раза больше по сравнению с прошлым годом.

Еще одной важной составляющей как мирового, так и национального рейтинга является анкетирование работодателей. Из печатных источников, стало известно, что агентство благодарило за активное участие в анкетировании государственные органы и предприятия.

«Такие как министерства юстиции, иностранных дел, нефти и газа, индустрии и новых технологий, охраны окружающей среды, транспорта и коммуникаций. А также Агентство РК по статистике, Агентство РК по делам спорта и физической культуре, Комитет регионального развития РК по делам строительства и ЖКХ МРР РК, акиматы Астаны, Алматы, Акмолинской, Актюбинской, Алматинской, Атырауской, Западно-Казахстанской, Жамбылской, Костанайской, Мангистауской, Павлодарской, Северо-Казахстанской областей. Большую поддержку проекту по оценке вузов оказали следующие национальные компании: АО «Фонд Национального благосостояния «Самрук-Казына», ТОО «Самрук-Казына Инвест», АО «Самрук-Энерго», АО «Национальная компания «КазАтомПром», АО «Национальная горнорудная компания «Тау-Кен Самрук», АО «Национальная компания «Қазақстан темір жолы», АО «Инвестиционный фонд Казахстана», АО «KazExportGarant», АО «Казтелеком», АО «Социально-предпринимательская корпорация «Тобол», АО «Национальная компания «Казахстан инжиниринг» и многие другие. Как и в прошлом году, компания системных исследований «Фактор» осуществляла безвозмездную корректировку программного обеспечения и обработку полученных данных». Из приведенного перечня видно, что в этих компаниях в основном работают выпускники не нашего вуза, что значительно снижает наши позиции в национальном рейтинге.

Таким образом, при достаточно широкой возможности участия нашего вуза в мировых рейтингах по любой из представленных версий, вероятность попадания хотя бы в «топ 500» весьма неопределенна.

Тем не менее, для достижения столь высоких целей кафедрам всеми силами необходимо стремиться к выполнению и перевыполнению своих стратегических планов: привлечению талантливых абитуриентов, занятию призовых мест в студентами в научных конкурсах, повышению уровня цитируемости научных трудов преподавателей в признанных на международном уровне изданиях, увеличению доли финансирования науки в расчете на одного преподавателя, обеспечению трудоустройства выпускников в крупных транснациональных и национальных компаниях, наполняемости и информативности сайта.

Сарымсакова А.С. –
Международная
Образовательная Корпорация
(Казахско - Американский
университет), г. Алматы

ПРОЦЕССЫ СБЛИЖЕНИЯ И ГАРМОНИЗАЦИИ СИСТЕМ ОБРАЗОВАНИЯ КАЗАХСТАНА, США И СТРАН ЕВРОПЫ В ОТВЕТ НА ВЫЗОВЫ ГЛОБАЛИЗАЦИИ МИРА

Система образования - одна из важных социальных структур в развитом государстве. Ее главное назначение – удовлетворение общественных потребностей. Для выполнения данной цели все учебные процессы учреждений образования должны активно реагировать на все внешние и внутренние экономические, социальные, политические изменения и процессы не только в конкретном государстве, но и в мире в целом.

Казахстан за последние годы, расширил во много раз свои международные связи, в связи с чем, возникает острая необходимость в универсальных кадрах, специалистах международного уровня, получающих профессиональную подготовку в вузах страны. Разумеется, это невозможно без наполнения и пересмотра содержания систем высшего образования в рамках «мировых стандартов».

В республике создан рынок образовательных услуг. Разработана Концепция развития системы высшего профессионального образования, устанавливающая приоритеты его развития в краткосрочной, среднесрочной и долгосрочной перспективе. Происходит децентрализация управления и финансирования образования, расширение академических свобод организаций образования.

Указом Президента РК еще в 2010 году была утверждена «Государственной Программа развития образования Республики Казахстан на 2011 – 2020 годы» [1]. Создана необходимая нормативно-правовая база, обеспечивающая реализацию задач модернизации системы образования и науки. Приняты новые законы «О науке», «О статусе «Назарбаев Университета», «Назарбаев Интеллектуальных школ» и «Назарбаев Фонда». Очень серьезные изменения и дополнения внесены в Закон «Об образовании».

Страна, выстраивающая траекторию своего развития, обязана рассматривать все потребности международных партнеров. Сегодня в условиях глобализации невозможно избежать универсализации содержания и технологий образования. Происходит интернационализация высшего образования, которая постепенно приобретает черты качественно нового этапа - интеграции, всемерного сближения образовательных систем, их взаимодополняемости.

Активная позиция МОН РК в вопросе интеграции высшего образования в мировую систему - это бесспорный

факт. Во главу угла ставится международное сотрудничество между вузами, что является мощным рычагом развития системы высшего образования. Взаимопроникновение стандартов позволит контролировать соответствие содержания и уровня высшего образования потребностям экономики, политики, социума; стирание граней между уровнями подготовки специалистов в разных странах и регионах; совместное использование знаний и навыков в разных странах; поддержка конкуренции научных школ и образовательных систем в сочетании с академической солидарностью и взаимопомощью.

В 2010 году Казахско-Американский университет (КАУ), учредивший в 2007 году совместно с Казахской головной архитектурно-строительной академией (КазГАСА) АО «Международная образовательная корпорация» (далее МОК), наряду с другими вузами Казахстана подписал Великую Хартию, тем самым показав свои намерения по внедрению процессов Болонской декларации. Напомню, что **Болонский процесс** – процесс сближения и гармонизации систем образования стран Европы с целью создания единого европейского пространства высшего образования. Его начало можно отнести ещё к середине 1970-х годов, когда Советом министров ЕС была принята Резолюция о первой программе сотрудничества в сфере образования. Официальной датой начала процесса принято считать 19 июня 1999 года, когда в г. Болонья на специальной конференции министры образования 29 европейских государств приняли декларацию «Зона европейского высшего образования», или Болонскую декларацию.

Цель декларации – установление европейской зоны высшего образования, а также активизация европейской системы высшего образования в мировом масштабе.

«Суть декларации точно отражает конкретные задачи преобразований, сформулированные в ней для стран-участниц процесса на ближайшие годы. Основные их них:

■ Принятие системы общепонятных и легко сопоставимых документов о высшем образовании, важной частью которой является единое Приложение к диплому.

■ Переход на многоуровневую систему высшего образования, в основе которой лежат два цикла (уровня) подготовки.

■ Внедрение общей системы учебных зачетных кредитов.

В соответствии с приказом Министра образования и науки Республики Казахстан №152 от 20 апреля 2011 года утверждены «Правила организации учебного процесса по кредитной технологии обучения», согласно которым для международного признания национальных образовательных учебных программ, обеспечения мобильности обучающихся и преподавателей организаций образования, повышения качества образования и обеспечения преемственности всех уровней образования в организациях образования реализуется единая кредитная технология обучения.

■ Согласно этим правилам была принята хорошо зарекомендовавшая себя европейская система трансферта кредитов (ECTS). Система кредитов должна применяться также и для послевузовских дополнительных форм образования.

■ Развитие европейского сотрудничества в сфере обеспечения качества высшего образования в рамках сопоставимых критериев и методов, внедрение децентрализованных механизмов аккредитации учебных учреждений и программ» [2, стр.8].

О необходимости «обеспечения интеграции в европейскую зону высшего образования путем приведения содержания и структуры высшего образования в соответствии с параметрами Болонского процесса» было отмечено в «Государственной программе развития образования на 2011-2020 годы» [3, стр.3].

В 2010 году вузы Казахстана начали изучать и внедрять Европейскую систему трансферта и перезачета кредитов (ECTS) – одного из принципов Болонского процесса. Как было отмечено профессором Омирбаевым С.М.: «Принятие ECTS требует концептуальной реорганизации систем образования с целью внедрения новых моделей образования, базирующихся на работе студента». [4, стр.4].

Нами неоднократно отмечалось, что с первых дней существования КАУ успешно внедрял кредитную систему обучения по американским стандартам, которая направлена на интеграцию университета в мировое образовательное пространство и предоставление возможности своим выпускникам быть конкурентоспособными на мировом рынке профессиональных услуг.

Внедрение со дня основания, с 1997 года в учебный процесс КАУ понятий и элементов кредитной технологии, а именно: GPA (grade point average), office-ours (СРСП), hand-outs (активный раздаточный материал), enrolment (запись на учебную дисциплину), Syllabus (программа дисциплины для студента), transcript (академическая справка), офис Регистратора, midterm (рейтинговый контроль) и др., позволило коллективу совершенно безболезненно перейти на стандарты 2004 года МОН РК, работать по «**Правилам кредитной системы обучения**» [5], утвержденным приказом МОН РК №753 от 09 декабря 2005 года, а затем и перестроиться на ECTS (European Credit Transfer System) в 2010 году.

В вузах РК при финансовой поддержке государства начато обеспечение академической мобильности обучающихся, а это один из основных принципов Болонского процесса. Одним из элементов в механизме действия системы ECTS является договор на обучение за рубежом между вузом и студентом.

Казахско – Американский университет еще в 1998 году подписал договора артикуляции с Американскими вузами и выдавал своим студентам два договора: свой (государственного образца) и договор вуза-партнера).

В течение последних трех лет наш университет плодотворно сотрудничает с 20 университетами из США, Канады, Италии, Турции, Малайзии, Кореи, Испании и др. стран.

Как известно, в механизм действия системы ECTS (European Credit Transfer System), которую внедряют Казахстанские вузы, входит информационный пакет, содержащий методики и технологии преподавания.

Как вам известно, в условиях кредитной системы обучения претерпела существенные изменения и система контроля учебных достижений обучающихся. Введена десятибалльная буквенная система. Регистрация оценки знаний – второй элемент в механизме действия системы ECTS.

Итоговый уровень академической успеваемости студентов за год оценивается в виде среднего балла GPA, по результатам которого осуществляется перевод обучающихся с курса на курс независимо от наличия неудовлетворительных оценок. GPA (grade point average), т.е. средневзвешенное значение баллов за семестр. GPA подсчитывается по трехступенчатой системе:

– Умножение оценочных баллов по американской системе по каждому предмету на число кредитов по этому предмету;

– Суммирование этих цифр по каждому из пройденных предметов для определения суммарного оценочного балла;

– Деление полученной суммы на общее число кредитов, по которым были получены оценки.

Уровень успеваемости за год оценивается в виде среднего балла **GPA** для перевода на 2 курс GPA≥2,0; на 3 курс ≥2,5; на 4 курс ≥3,0.

Внедрение ECTS позволит повысить мобильность студентов, преподавателей, управленческого персонала, укрепить связи и сотрудничество между вузами Европы, что позволит вузам Казахстана взять самое лучшее, что есть у партнеров.

Процесс глобализации требует развития языковой сферы.

Проблемы, связанные с трехязычием вызывают сложности на пути внедрения международных стандартов. Одна из главных проблем - это недостаточное для обучения профессиям знание школьников и студентов вузов как минимум трех языков одновременно.

Предвидя возможность возникновения подобных проблем, учредители КАУ, непосредственно Кусаинов Амирлан Айдарбекович, открыли в 1998 году при КАУ школу с первоначальным преподаванием всех дисциплин с 7 класса на английском языке.

В Ассоциированной ЮНЕСКО Школе при КАУ разработана экспериментальная программа, цель которой **внедрить объединенную модель обучения казахстанской и американской (Senior High School) школ** для обучения и воспитания всесторонне гармонично развитой личности, способной свободно ориентироваться в международном пространстве, свободно владеющей казахским, английским и русским языками, уже в стенах школы определившейся с выбором профессии и получившей знания по ее основам, стремящуюся найти достойное место в обществе и быть истинным патриотом своей. В 2014–2015 учебном году Школа апробировала эту программу в качестве эксперимента с разрешения МОН РК.

В рамках Госпрограммы развития образования Республики Казахстан на 2011-2020 годы четыре

направления охватывают уровни – от дошкольного до высшего и послевузовского образования. И в рамках данной Программы Школа при КАУ уже сегодня готова поделиться своим опытом и мыслями по внедрению международных стандартов.

Подводя итоги развития Казахстана за 24 года независимости, мы отмечаем, что уровень и качество образования оказывают непосредственное воздействие на экономическое развитие республики. В условиях расширения потока научно-технической информации, которая должна осваиваться в процессах массового производства продукции произошел перелом в значении образования для развития предприятий. Под воздействием научно-технического прогресса повышаются требования к уровню интеллектуального развития рабочей силы, штата предприятий к уровню ее образования.

Внедрение новой системы обучения, основанной на международных стандартах требует мобилизации усилий МОН РК и коллективов вузов, которым предстоит:

- разработать Государственные общеобязательные стандарты образования нового поколения;
 - пересмотрены учебно-планирующие и методические материалы с целью обеспечения непрерывности и преемственности образовательных программ довузовского, высшего и послевузовского уровней, единой технологии обучения и оценки знаний;
 - сформировать УМК по всем дисциплинам учебных планов, включающие типовые и рабочие учебные программы, карты методической обеспеченности, активные раздаточные материалы по всем видам занятий, методические разработки для занятий и самостоятельной работы, материалы для контроля знаний.
- Продолжить совершенствование:
- внедряемой системы оценки знаний обучающихся, отвечающей международным стандартам;
 - работы по усилению практической направленности обучения.

1. Указ Президента РК от 7 декабря 2010 года № 1118 «Об утверждении Государственной Программы развития образования Республики Казахстан на 2011 – 2020 годы».

2. Авторская группа: Закирова Г.Д., Наренова М.Н., Кеншинбай Т.И., Усенбаева Г.Д.: «Реформирование высшего образования в Казахстане и Болонский процесс: информационные материалы для практических действий», Алматы 2009, 120с.

3. Указ Президента Республики Казахстан от 7 декабря 2010 года № 1118 Государственная Программа развития образования Республики Казахстан на 2011 – 2020 годы.

4. Омирбаев С.М.: «Казахстанская система перезачета кредитов по типу ECTS», Материалы международного семинара по проблемам формирования общего европейского образовательного пространства и введения перезачета кредитов по типу ECTS, Алматы, КазНАУ, 25-26 Ноября, 2010 г.

5. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан №152 от 20 апреля 2011 года по утверждению «Правил организации учебного процесса по кредитной технологии обучения».

Масанов Е.Ж. – ҚазБСҚА
ЖГДФ ассоц.проф., филос.
ғылымдарының PhD

ДИСТАНЦИОНДЫ БІЛІМ БЕРУДЕГІ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕР

Жаһанданған техногенді өркениеттің туындысы – дистанционды білім берудің өзектілігі нарықтық қатынасқа негізделген демократиялық қоғамда күн санап өсіп келе жатыр. Дистанционды білім беру жүйесі сырттай оқудың дамыған біртүрі болып көрінгенімен, аталмыш жүйенің сырттай оқудан айырмашылығы жылына екі рет қана студентті нақтылы оқу үрдісімен тоғыстырып қана қоймайды. Оның негізгі артықшылығы студенттің оқу жылы бойына, үздіксіз білім алу әрекетіне тұрткі болатын тетіктің болуында.

Жалпы, дистанционды оқу – коммуникациялық байланыс құралдарын немесе заманауи интернет технологияларын қолдана отырып, білім алушы мен білім берушінің алыс қашықтықтан оқуды қамтитын үрдіс. Дистанционды білім – ақпараттық технологиялар басты құрал болып табылатын, өз бетінше білім алуға негізделген оқу түрі [1].

Қысқаша тарихына тоқталсақ, дистанционды білім берудің сонау XVIII ғасырдан «хаттамалық оқу» тәсілімен сабақтасып жатыр. Нақтырақ айтатын болсақ, 1969 жылы Ұлыбританияда әлемдегі тұңғыш дистанциондық білім беретін – Ұлыбританияның Ашық Университетінде оқыла басталды. Алайда, толыққанды даму үрдісіне 1980-1990 жылдары персоналды компьютерлер мен Интернеттің пайда болуымен байланысты ие болды.

Ал, Қазақстанда дистанционды білім беру үрдісіне де аз жыл болған жоқ, ірі қалалар мен өңірлік аймақтар да қолдану басталып кетті десе де болады. Дегенмен отандық қашықтықтан білім беру әдісі толық қолданысқа түсті деп айту қиын. Олда заңды құбылыс, дамыған батыстық елдерде бір мезетте қолданып кеткен жоқ. Бұл халықтың бұл әдісті қабылдау және үйренісу сияқты психологиялық сұрақтармен тығыз байланысты.

Қашықтықтан оқыту – оқытушының студентпен оқыту құралдары арқылы итерактивті қарымқатынас әрекет үрдісін ұйымдастыруға мүмкіндік беретін жаңа ақпараттық-педагогикалық технология. Қашықтықтан білім беру жүйесі - білім алушы мен педагог қызметкердің жанама (алыстан) немесе толық емес жанама өзара іс-қимыл кезінде ақпараттық және телекоммуникациялық құралдары қолдана отырып жүзеге асырылатын оқыту.

Нақтырақ тоқталатын болсақ, қашықтықтан білім беру жүйесінің жұмыстары – ҚР Білім және ғылым министрінің 2010 жылғы 13 сәуірдегі №169 бұйрығымен бекітілген «Оқу процесін қашықтықтан білім беру технологиялары бойынша ұйымдастырудың Ережесі» және ҚР Білім және ғылым министрінің 2009 жылғы 4 маусымдағы №266 бұйрығымен бекітілген «Қашықтықтан оқыту технологиялары бойынша оқытуды ұйымдастыру» стандартына негізделеді [2].

Қайткен күнде де, Батыстық техногенді елдерде дистанционды білім беруді үлкен сұранысқа ие болуы тегін емес. Бұл үрдістің нарықтық қатынасқа негізделген

қоғамның сұранысы мен талабы. Сондықтан, қашықтықтан оқыту әдісінің елемізде дамымай қалмайтындығы мүмкін емес. Яғни, қазақстандағы білім жүйесіндегі барлық қызметкерлерге дистанционды білім берудің қыр сырларын, кемшіліктері мен артықшылықтарын игеру керектігін көрсетеді.

Осы орайда, әдістемелік тұсына тоқталатын болсақ дистанционды білім берудегі ұзақ тарихы бар ЖОО-дың оқыту жүйесін салыстырмалы түрде зерттеп, оны қолданудағы көптеген мәселелердің алдын алып шешуге болатындығы анық.

Алайда, қашықтықта оқу мүмкіндігіне басым жағдайда мектептік орта білімі бар барлық азаматтардың қолы жетімді деп айту қиын. Бұл ретте тек жоғары білімі бар дипломымен екінші мамандықтың қажетілігімен байланысты оқуға мүмкіндік алады.

Мысалы келтіретін болсақ, Отандық дистанционды оқыту технологияларын қолданып келе жатқан ЖОО-ның ережелері өз қолайлығын көрсетеді.

Сонын бірі, еліміздегі құрылыс және сәулет саласы бойынша мамандар дайындайтын ҚазБСҚА дистанционды оқыту жүйесі бойынша төмендегідей нұсқаулар бойынша қабылдайды:

1) Техникалық және кәсіптік, орта білімінен кейінгі және жоғарғы білімі бар азаматтар қысқартылған білім беру бағдарламасы бойынша қабылданады .

2) Барлық білім беру деңгейлерінде шектеулі физикалық мүмкіндіктерімен, соның ішінде мүгедек балалары бар, I және топтың II мүгедектігі ;

3) Шет мемлекеттерге жоғарғы білім дәрежесінде аусыпалы түрде оқитындар, «Болашақ» стипендиаттарынан басқа;

4) Жоғары білімнің деңгейде жедел әскери қызметке шақырылғандар;

5) Жоғары білімнің деңгейде көп мерзімді іс сапарда (4- айдан астам) болғандар;

6) АБТ бойынша білім алудың басты шарты, таңдалған мамандық бойынша қызметте болу.

Сонымен қатар, қашықтықтан оқыту үрдісі толықтай талапкердің индивидуалды жұмыс жағдайымен келістіріліп жасалатындығын байқауға болады. Оған төмендегі талап етілетін тармақшалар айғақ бола алады:

1) Білім алушының өтініші; жұмыс орнынан анықтама;

2) Білім алушының жеке білім алу жоспары;
3) Әр білім алушының жеке оқу қызметінің кестесі;
4) Психолого-медико-педагогикалық кеңестің мүгедек балалардың арақашықтық білім алу оқу үдерісіне қатыса алуы туралы ұсыныстары [3].

Қазақстандағы ЖОО мерзімі мен төлем ақысын қатысты нақтылы бір университет мысалында айтатын болсақ, КАЗГЮУ сырттай оқыту формасының оқу ақысы қашықтықтан оқыту технологияларды пайдалана отырып колледж түлектері мен университет түлектері үшін көрсетілген нұсқауларға қарасақ.

Оқу мерзімі жоғары білім туралы диплом негізінде – 2 жыл, колледжден кейін түсетіндер үшін – 3 жыл.

Оқу төлемі бойынша да қарасақ дистанционды оқу түрінің (200 000 т.) анағұрлы 3 есе арзанырақ екендігі көруге болады [4].

Отандық дистанционды білім беру жүйесін сараптама мен талдау жасай келе мынадай мәселелер тұр деуге болады:

– кез келген мамандықтың болмауы немесе қалаған мамандықтан бола бермеуі;

– мамандық пен пәндік деңгейдегі ақпараттық ресурстардың тапшылығы;

– мультимедиялық технологиялар мен програмалардың толық қамтамасыз етілмеуі;

– қашықтықтан оқуға деген талапкерлердің құлшыныстарының аздығы және әлеуметтік-психологиялық сана мен мәдениеттің әлі де болса қалыптасу кезеңінде болуы және т.б.

Қашықтықтан оқыту күрделі қырлары да бар, айталық чат-сабақтары мен веб-сабақтары белгілі бір уақытта қатысушылардың барлығын бірдей қатысуыларын талап етеді.

Чат-сабағы – бұл чат-технологияларын қолдану арқылы жүргізілетін оқу тәсілі. Чат-сабағы синхронды түрде өткізіледі, яғни барлық қатысушылар чатқа бір уақытта қосылады. Бұл оқыту әдісі көптеген білім ошақтарында арнайы чат-кабинеттерінде ұйымдастырылады.

Веб-сабақтары – телекоммуникация құралдарын және «Әлемдік ғаламтор» арқылы өткізілетін дистанционды сабақтар, конференциялар, семинарлар, іскерлік ойындар, лабораториялық жұмыстар және т.б. оқу жұмыстарының түрлері. Веб-сабақтары үшін арнайы білім беру веб-форумдары қолданылады – сайтта қондырылған көмекші программалар арқылы білгілі тақырыптар немесе мәселелер бойынша жазылу арқылы жүргізіледі [5].

Оқыту жүйесінің жаңашылдығына байланысты да үлкен қоғамдық қалыптасқан әлеуметтік санаға, қарым-қатынасқа және ақпараттық қабылдауға да қатысты өзекті мәселелер туындайды. Коммуникацияны ең алғаш философиялық және мәдени тұрғыда қарастырған Маршалл Маклюэн болды. Оның өміріне қысқаша тоқталатын болсақ, Маршалл Маклюэн (М. McLuhan) (1911-1980), алғашында ағылшын әдебиеті саласында маманданған, ал кейін 50-ші жылдардан бастап өзін әлеуметтік коммуникация философиясы саласына арнаған канадалық ғалым. Ол, бұқаралық коммуникация құралдарының (mass media) басымдылығына байланысты адамзат тарихын төрт дәуірге бөледі:

1. “Жазуға дейінгі тұрпайы” дәуір адамдардың қоршаған ортаға қарапайым-тікелей қарым-қатынасымен ерекшеленеді;

2. Жазбаның кодификациялану дәуірі – “тұрпайы адамдардың” “сенсорлық тепе-теңдігі” мен рухани үйлесімділігін бұзады; ендігі кезекте қауесет, әңгіме емес көріп-тану мен зейін және акустикалық хабар емес жазбалармен кодталған ақылмен қол жеткізетін коммуникация басты орынға шығады;

3. Гутенберг дәуірі алғашқы қоғамдағы адам табиғи үйлесімділігін толықтай тоқтады. “Тұлғасыз” бұқаралық аудиториямен қарым-қатынас жасауға мүмкіндік туғызатын “типографиялық кезең” пайда болды;

4. Заманауи дәуір – “тыңдаушы адам” мен “көз салушы адамның” синтезі (жаңа мәдениеттен кейінгі кезең). М. Маклюэн бойынша, электрлік және электрондық құралдар, адамзат тарихында “коммуникациялық революция” жасады. Заманауи коммуникациялық құралдарының өзгеше ерекшелігінің мәні мынада, олар адамның жеке сезім мүшесіне ғана әсер етіп қана қоймай, бүкіл жүйке жүйеге ықпал етеді.

Үздіксіз даму үстіндегі әлемдік өркеніет, – М. Маклюэн болжамы бойынша, – жоғарғы мәдениеттің қалыптасуына толыққанды жағдай туғызатын, “бейнелі ақыл-ой” мен “үйлесімді коммуникацияның” қоғамы болады [6]. Модернизациялық дамуда ұлттық құндылықтар мен дәстүрлерге дұрыс көңіл бөлмеудің әлеуметтік-мәдени мәселелері және қоғамдық қатынастарды реформалаудың рухани тұрғыда заңдастырылуындағы дағдарыстар жиырмасыншы жылдардың ортасында-ақ батыс елдеріндегі көптеген ғалымдардың дәстүр феноменін зерттеуінің алғышарты болды.

Бұл орайда әлеуметтанушы Б. Саттершинов «XX ғасырда табиғи және әлеуметтік өмірде орын алған ғаламат өзгерістер адамзаттың алдына жаһандық мәселелерді қойды. Қоғамдық дамудағы нақты-тарихи, жаһандық және ауқымды тарихтың, ашық тарих пен жабық тарихтың, микротарих пен макротарих арақатынастары, ұлттық және таптық мәселелердің қойылуы мен олардың шешілуі, дәстүр мен жаңашылдықтың, ұжымдық ес пен дара индивидуалдық жадының, теориялық тарихи сана мен бұқаралық сананың арақатынастары мәселелері гуманитарлық ғылымның барлық салаларын қамтыды» – деп тұжырымдайды [7].

Мультимедиялық білім берудегі дәстүр мен жаңашылдық қоғамдық қатынастар мен қоғамдық сананың қайталанатын элементтерінің көрінуі мен бекуінің жарқын үлгісінің тарихи қалыптасқан жағдайы ретінде анықтауға болады. «Дәстүрлі институттар мен өмір салттарының жойылуы көбіне-көп әлеуметтік ретсіздікті, хаос пен аномалияға әкеледі, қоғамның түрлі саласындағы жағымсыз жағдайлардың көбеюі тиімсіз, босқа шашылу мен шығындарға алып келеді.

Түйіндей келгенде, қашықтықтан оқыту артықшылықтары мен кемшілік тұстарының барлығын ескере келе, жаңашылдық пен дәстүршілдік арасындағы сабақтастықтың маңыздылығын ескерген маңызды. Заман талабына сай ақпараттық технологиялық жетістіктердің қолайлығы отанымызды бұл үрдістін тек дамуына алып келетіндігі уақыт көрсетуде. Сондықтан, алда бұл саладағы терең зерттеулер мен талдаулардың отандық білім беру жүйесінің дамуына зор үлес қосатындығы анық.

1. Хусяинов Т.М. История развития и распространения дистанционного образования // Педагогика и просвещение. – 2014. – № 4. – С.30-41. DOI: 10.7256/2306-434X.2014.4.14288

2. Анықтамалық қашықтықтан оқыту технологиясы бойынша оқитын студенттерге арналған анықтамалық әдістемелік құрал. К.М. Беркімбаев, Н.М. Батырбаев, Г. Ж. Ниязова. А. Ясауи атындағы ХҚТУ, Түркістан, 2011ж. 48 б.

3. <http://www.kazgasa.kz/kz/page/alshatan-oytu;>

4. <http://kazguu.kz/kz/talapkerge;>

5. Ахаян А. А. Виртуальный педагогический вуз. Теория становления. – СПб.: Корифей, 2001. – 170 с.

6. Соколов А. В. Социальные коммуникации. – Учебно-методическое пособие. – М.: ИПО Профиздат. 2001. – С. 187-189.

7. Саттершинов Б.М. Тарихи сананың қалыптасуы мен дамуын әлеуметтік-философиялық талдау: филос. ғылым. канд. ... автореф.: 09.00.13. – Алматы, 2009. – 50 б.

УНИВЕРСИТЕТ МЕЖДУНАРОДНОГО БИЗНЕСА

Дияр С.К. – к.э.н., профессор
кафедры «Финансы и кредит»

Тусеева И.Х. – к.э.н., доцент,
заведующая кафедрой
«Финансы и кредит»

О ПЕРЕХОДЕ НА НОВУЮ ФИЛОСОФИЮ ОБРАЗОВАНИЯ — «ИНФОРМАЦИОННУЮ»

Казахстанская система образования переживает очень важный и ответственный период своего развития. «Закон об образовании Республики Казахстан» определил приоритет образования в государственной политике страны, установив образование сферой ответственности и интересов государства.

Принципиальные положения Закона получили развитие в образовании на период до 2017 г., где образование названо фактором формирования нового качества экономики и общества в целом. Это означает, что важнейшей задачей образовательной политики на современном этапе становится обеспечение качества на основе сохранения фундаментальности образования, его соответствия актуальным и перспективным потребностям личности, общества и государства, а развитие образования признается неотъемлемой частью основных направлений социально-экономической политики Правительства Республики Казахстан на долгосрочную перспективу.

В связи с этим, одной из приоритетных задач МОН РК сегодня является интеграция казахстанской системы образования в мировую образовательную систему и учет в процессе модернизации казахстанского образования в общие тенденции мирового развития.

В ситуации поставленных перед всей системой образования и профессиональным образованием в частности, встает вопрос поиска оптимальной стратегии их реализации.

Поэтому представляется не только целесообразным, но и необходимым, обратиться к имеющемуся опыту развития и реформирования профессионального образования европейских стран с развитой рыночной экономикой.

Это необходимо, во-первых, потому что Казахстан активно интегрируется в европейское социально-экономическое пространство, а во-вторых, - потому что изучение опыта других стран позволит если не избежать,

то минимизировать возможные негативные последствия и ошибки, а также сопоставить собственные политические решения с международной практикой и тем самым лучше оценить целесообразность и риски их принятия.

Согласованная политика стран Евросоюза в области профессионального образования направлена одновременно на реализацию общих ценностей и целей, главной из которых является создание механизмов реализации стратегии обучения в течение всей жизни, и на сохранение особенностей и ценностей национальных систем профессионального образования.

В развитых странах прогресс образования непосредственно связан с потребностями современного этапа научно - технической революции, которая требует от специалистов сочетания широкого общего образования с узкой специализацией.

Широкое использование микроэлектроники, робототехники, биотехнологии, появление более усовершенствованных компьютеров меняют характер труда и место человека в производственном процессе, модифицируют структуру современных обществ, образ жизни и психологию людей; быстро меняется экономика.

Глубокие технологические изменения происходят в жизни одного поколения; меняется профессионально - квалифицированный состав самодетельного населения;

Растет численность:

– инженерного персонала, работников, занятых в науке, культуре, просвещении, здравоохранении, административном аппарате;

– высококвалифицированных специалистов, занятых в научных исследованиях и экспериментальных разработках.

В развитых странах высокий образовательный уровень рассматривается и как гарантия безработицы, увеличение занятости идет главным образом за счет лиц с относительно высокой степенью образования, именно для них, прежде всего, предназначаются новые рабочие места.

В настоящее время можно выделить несколько регионов с различными типами (системами) профессионального образования.

Для стран первого типа регионов, в т.ч. и некоторых стран Европейского Союза (ФРГ, Великобритания, Франции, Финляндии) общую тенденцию, характерную для всех современных зарубежных профессиональных школ, учебный процесс, строится в соответствии с новой философией образования.

Она характерна для новой ступени развития общества и получила название «информационной» по сравнению со старой «индустриальной».

Рассмотрим сильные стороны современной европейской системы профессионального образования и обучения, которые могут быть перенесены на казахстанскую образовательную почву:

- согласованность ступеней образования, плавный переход от одной к другой ступени, преемственность содержания образования как в рамках всего образовательного процесса, так и внутри отдельных предметов;

- приведение содержания подготовки квалифицированных рабочих и специалистов по определенным направлениям в разных странах к единым европейским образовательным стандартам и квалификациям, что расширяет пространство рынка труда, облегчает процесс трудоустройства и организацию практического обучения, т.к. работодатели различных государств представляют, где и на каких должностях может быть востребован на рынке труда обладатель того или иного диплома;

- свободный и осознанный выбор профессии/специальности и направления специализации учащихся профессиональных школ, когда они сами выбирают продолжительность, и уровень своего образования.

Учащиеся, в зависимости от своих способностей, склонностей и устремлений, могут на каком-то этапе уйти из учреждения профессионального образования, но непременно получают документ, удостоверяющий достигнутый образовательный и профессиональный уровень:

- возможность непрерывной подготовки и переподготовки по избранной профессии/специальности в течение всей профессиональной карьеры;

- практическая направленность профессионального образования, большое количество часов практического обучения, разнообразие видов практики, тесная связь с теоретическим обучением;

- проблемное обучение по предметам (дисциплинам) или по комплексу предметов: любой предмет (дисциплина) решает практические задачи, связанные с конкретными проблемами отрасли.

Ко второму типу относятся регионы, позитивно реагирующие на интеграционные процессы.

В первую очередь, это страны Латинской Америки (страны Латинской Америки находится в зоне действия интеграционных процессов со стороны США и Западной Европы) и Карибского бассейна.

В настоящее время страны Латинской Америки и Карибского бассейна интенсивно сокращают разрыв с развитыми странами в технико - экономическом отношении:

- быстрыми темпами растет добыча полезных ископаемых,

- развиваются новые отрасли обрабатывающей промышленности;

- рост наукоемкого производства становится главным условием, при котором эти страны могут включиться в процесс глобализации не как пассивный объект, а как активный субъект международных экономических отношений.

В этих странах (Мексика, Аргентина, Бразилия, Чили, Уругвай) приняты прогрессивные законы об образовании, в которых сформулированы цели образования, принципы его организации, обязанности государства, порядок финансирования.

Они первые среди развивающихся стран встали на путь образовательной интеграции, создания эффективных систем образования.

Социальные контрасты, характерные для латиноамериканских стран, не минуют и область профессионального образования. Сохраняется колоссальный разрыв между относительно высоким уровнем элитарного образования в отдельных странах и низким качеством массового школьного образования.

Третий тип составляют регионы, которые инертны к интеграции образовательных процессов. В эту группу входят большая часть стран Африки к югу от Сахары (кроме ЮАР), ряд государств Южной, Юго - Восточной Азии, небольшие островные государства бассейна Тихого и Атлантического океанов.

По всем аспектам состояния и развития образования африканские государства наряду с некоторыми странами Южной Азии (Афганистан, Бангладеш, Мадагаскар и др.) показывают самые низкие результаты в мире и остаются пока маргинальными зонами мирового образовательного пространства.

Обретя политическую независимость, многие из этих стран продолжают оставаться аграрно-сырьевыми придатками промышленно развитых государств. Одновременно наблюдаются массовая неграмотность, большой процент детей, не охваченных элементарным образованием, крайне бедственное финансовое положение школ, нехватка преподавателей.

Связь с социально - экономическими факторами здесь очевидна: дети из многочисленных бедных семей вынуждены бросать школу и идти на неквалифицированные низкооплачиваемые работы.

В результате возникает порочный круг: бедность становится причиной неграмотности, а неграмотность в свою очередь расширяет зону бедности.

В мире формируется новый, Азиатско - Тихоокеанский регион (АТР) - генератор интеграционных процессов. В него входят следующие страны: Республика Корея, Тайвань, Сингапур и Гонконг, а также Малайзия, Таиланд, Филиппины и Индонезия.

Огромная экономическая и социальная роль образования наглядно выявляется на примере Южной Кореи.

Экономические сдвиги в Южной Корее в значительной мере обусловлены интенсивным развитием образования. В 1994г. была создана президентская Комиссия для разработки путей дальнейшего развития образования. Постоянное внимание правительства к этим проблемам, подкрепленное крупными финансовыми вложениями, дало хорошие результаты.

В относительно короткие сроки массовая неграмотность была ликвидирована и, напротив, массовым стало среднее образование; существенно расширились контингенты после средних учебных заведений.

Стали создаваться научно - промышленные парки, где осуществляется сотрудничество производственных компаний, исследовательских институтов, университетов и колледжей.

Еще одной важной тенденцией в развитии мирового образования является значительное распространение нововведений при сохранении сложившихся национальных традиций и национальной идентичности стран и регионов.

Поэтому мировое образовательное пространство становится поликультурным и ориентированным на развитие человека и цивилизации в целом.

Организацией, осуществляющей регулирование процесса развития мирового образовательного пространства, является ЮНЕСКО.

Наряду с вышеозначенными моментами в европейском образовании прослеживается стремление к «демократической системе образования», т.е. доступность образования всему населению страны и преемственность его ступеней и уровней; предоставление автономности и самостоятельности учебным заведениям; обеспечение права на образование всем желающим (возможность и равные шансы для каждого человека получить образование в учебном заведении любого типа, независимо от национальной и расовой принадлежности); повышенный интерес к одаренным детям и молодым людям, к особенностям развития их способностей в процессе и средствами образования; поиск дополнительных ресурсов для образования детей с отклонениями в развитии, детей - инвалидов.

Анализ международного опыта профессионального образования позволяет выделить в настоящее время следующие основные образовательные модели, сложившиеся к настоящему времени:

- финляндская модель: общеобразовательная, профессиональное образование, высшее техническое заведение, университет, далее магистратура, аспирантура;

- немецкая модель: общая школа - реальное училище, гимназия, основная школа - институт, университет, аспирантура;

- английская модель: объединенная школа - грамматическая и современная школа - колледж - университет, магистратура, аспирантура;

- российская модель: основная школа - полная средняя школа - учреждения начального профессионального образования (лицей), учреждения среднего профессионального образования (колледж) - институт, университет, академия (бакалавриат) - магистратура - аспирантура, докторантура.

В основе политики Европейского Союза в области профессионального образования и обучения лежат совершенно разные условия и традиции отдельных стран - членов Евросоюза; отличаются друг от друга и системы образования отдельных государств, а также место и роль, отводимые в них профессиональному образованию. Все это создает существенные сложности, препятствующие развитию единообразной системы «Европейского профессионального образования».

Профессиональное образование и обучение в странах Евросоюза основано на следующих инвариантных принципах:

- ответственность государства за профессиональное образование и, особенно, за доступ к профессиональному обучению;

- наличие производственного обучения в качестве обязательного компонента программ профессионального образования;

- централизованный контроль качества посредством национальных стандартов профессионального обучения;

- интеграция общего и профессионального образования.

Эти принципы являются как выражением единой политики в области профессионального образования и обучения, так и теоретической основой для построения и апробирования многообразных моделей образования.

Во многих европейских странах роль системы профессионального образования приобретает новые черты: значительно расширяются ее функции за счет включения социальных и политических процессов; она более широко используется государством в качестве института социального регулирования.

- Система среднего профессионального образования Казахстана.

В стране возрастает необходимость в специалистах среднего звена для обеспечения технологической культуры производства, административно - технической помощи в вопросах управления, развития рыночной инфраструктуры, технического, информационного и общественного обслуживания.

Средняя профессиональная школа обеспечивает приобретение доступного и массового профессионального образования, направленного на подготовку профессионалов среднего звена, поднятие образовательного и культурного уровня личности, которая ориентирована на обеспечение потребностей как республиканского, так и регионального рынков труда.

Профильная структура среднего профессионального образования, ориентированного на государственный уровень, должна включать в основном подготовку кадров по целевым государственным программам для наукоемких и высокотехнологичных производств, для обеспечения инфраструктуры, систем контроля качества продукции, подготовки кадров в области искусства.

Приоритетное развитие среднего профессионального образования во многом зависит от устранения ряда противоречий между:

- ростом потребности в специалистах и отсутствием его объективного прогноза, нерациональным использованием специалистов со средним профессиональным образованием, низкой ценой труда молодого специалиста;

- потребностью рынка труда в специалистах с ориентацией на международные стандарты качества и устаревшим содержанием обучения, отсутствием заинтересованности социальных партнеров принимать участие в совершенствовании содержания образования;

- повышением требований к управлению учебными заведениями, качеству подготовки специалистов и отсутствием статуса директора среднего специального учебного заведения, преподавателя.

Прогнозируя профессиональную школу начала XXI века, отечественные и зарубежные ученые и практики сходятся на том, что она должна:

- удовлетворять потребностям производства и непрерывно расширяющейся сферы обслуживания в специалистах широкого профиля, отличающихся профессиональной компетенцией, мобильностью и способностью учитывать динамичную специфику конкретной формы трудовой деятельности;

- строиться на опережающих в своем развитии материально - технической базе и технологиях;

- соединить профессиональную подготовку с образованием в объеме средней школы, что позволит учащемуся после окончания обучения работать по избранной специальности или продолжить обучение в высшей школе.

Существующие в таких странах как Франция, Россия, Чехия системы обучения квалифицированных рабочих и специалистов, при последовательном их развитии могут реально привести к созданию модели профессиональной школы XXI века.

Например, во Франции к началу 90-х гг. XX века создана разветвленная сеть профессиональных учебных заведений, которые наряду со специальностью дают своим выпускникам общее среднее образование, позволяющее продолжить обучение в высших учебных заведениях.

Для мирового образовательного пространства сегодня характерны весьма важные тенденции, особенно ярко проявившиеся в конце XX века:

- повсеместная ориентация большинства стран на переход от элитного образования к высококачественному образованию для всех;

- углубление межгосударственного сотрудничества в области образования. Активность развития данного процесса зависит от потенциала национальной системы образования и от равных условий партнерства государств и отдельных участников;

- существенное увеличение в европейском образовании гуманитарной составляющей в целом, а также за счет введения новых научных и учебных дисциплин, ориентированных на человека: политологии, психологии, социологии, культурологии, экологии, экономики.

Есть серьезные основания утверждать, что профессиональная школа начала XXI века соединяет в себе конструктивные достижения сложившихся в разных регионах мира образовательных систем; она строится на осознании приоритетности образования как основы социального и научно - технического прогресса; на включение школы в единую систему непрерывного образования, которая будет просвещать и духовно обогащать человека всю жизнь, на системе гуманитарных и естественно - научных знаний, которые обеспечат формирование человека, находящегося в гармонии с окружающим миром и самим собой.

Образование неотделимо от конкретного социально - экономического контекста и влияние последнего на образование чрезвычайно трудно, а часто и невозможно выделить или точно измерить.

Взаимная общность проблем, связанная с различными областями человеческой деятельности, делает очевидным необходимость комплексного подхода к их изучению.

Политика государства в области образования и подготовки кадров является составной частью целостной политики, которая проводится в различных сферах жизни общества.

И этот парадигмный сдвиг (принцип единства сознания и деятельности) в системе вузовского образования в республике, подразумевающий внедрение современных педагогических технологий, уже существует.

Поэтому настало время и нашему профессорско-преподавательскому составу УМБ шире внедрять инновационные приемы проведения лекционных и практических занятий, использовать интерактивные методики обучения.

Современное образование должно соответствовать реальным потребностям и международным стандартам.

Рассмотрим основные аспекты возможного применения современных методик обучения:

1. Интерактивные методы.

2. Учебное моделирование процессов и ситуаций в области «Оценки» и ее направлении.

В рамках нашего выступления рассмотрим интерактивные методы обучения.

Интерактивные методы включают: 1) метод проблемного изложения; 2) презентации; 3) дискуссии; 4) кейс-стади; 5) работу в группах; 6) метод мозгового штурма; 7) метод критического мышления; 8) викторины; 9) мини-исследования; 10) деловые игры; 11) ролевые игры; 12) Insert-метод индивидуальных пометок, когда студенты пишут 10-минутное ассоциативное эссе; 13) метод блиц-опроса; 14) метод анкетирования или прием «Бинго» и др.

Одним из эффективных методов активации процесса обучения считается метод проблемного изложения.

При таком подходе лекция становится похожей на диалог, преподавание имитирует исследовательский процесс (выдвигаются первоначально несколько ключевых постулатов по теме лекции, изложение выстраивается по принципу самостоятельного анализа и обобщения студентами учебного материала, лектор выступает а качестве «ментора»).

Эта методика позволяет заинтересовать студента, вовлечь его в процесс обучения. Противоречия научного познания раскрываются посредством постановки проблемы. Учебная проблема и проблемная ситуация являются основными структурными компонентами проблемного обучения.

Перед началом изучения определенной темы курса ставится перед студентами проблемный вопрос или дается проблемное задание.

Стимулируя разрешение проблемы, преподаватель снимает противоречия между имеющимся ее пониманием и требуемыми от студента знаниями.

Эффективность такого метода в том, что отдельные проблемы могут подниматься самими студентами.

Главный успех данного метода в том, что преподаватель добивается от аудитории «самостоятельного решения» поставленной проблемы.

Организация проблемного обучения представляется достаточно сложной, требует значительной подготовки лектора.

Однако на начальном этапе использования этого метода его можно внедрять в структуру готовых ранее разработанных лекций, семинаров как дополнение.

Другим эффективным методом можно назвать метод кейс-стади или метод учебных конкретных ситуаций (УКС).

Центральным понятием метода УКС является понятие ситуация, т.е. набор переменных, когда выбор какого-либо из них решающим образом влияет на конечный результат. Принципиально отрицается наличие единственно правильного решения.

При данном методе обучения студент самостоятельно вынужден принимать решения и обосновать его.

Метод кейс-стади, если следовать определению разработчиков метода (т.е. Гарвардской школе бизнеса), - это метод обучения, при котором студенты и преподаватели участвуют в непосредственном обсуждении деловых ситуаций или задач.

Эти кейсы, подготовленные обычно в письменной форме и составленные исходя из реальных фактов, читаются, изучаются и обсуждаются студентами. Кейсы составляют основы беседы аудитории под руководством преподавателя. Поэтому метод кейс-стади включает одновременно и особый вид учебного материала, и особые способы использования этого материала в учебном процессе.

Главное, этот метод способствует развитию умения анализировать ситуации, оценивать альтернативы, прививает навыки решения практических задач.

Разработана общая технология работы при использовании метода УКС.

1. До начала занятий преподаватель:- подбирает кейс; - определяет основные и вспомогательные материалы; - разрабатывает сценарии.

Обязанности студента - получить кейс и список рекомендуемой литературы, готовиться к занятию.

2. Во время занятий преподаватель: - организует предварительное обсуждение кейса; - делит группу на подгруппы;- руководит обсуждением кейса. Студент: - задает вопросы; - предлагает варианты решений; - принимает решение; - составляет письменный отчет о работе.

Приведем пример использования метода кейс-стади при обучении специальности- «050908-Оценка».

В оценочной деятельности основным продуктом оценочных услуг является отчет об оценке имущества.

Содержание утвержденной формы отчетов об оценке имущества практически совпадает (при надлежащей подготовке преподавателем) с содержанием кейс-стади или методом конкретных ситуаций (УКС), так как отвечает на одинаковые вопросы: 1) разрабатывать план действий; 2) разрабатывать алгоритм принятия решения; 3) принимать верные решения в условиях неопределенности; 4) овладеть навыками исследования ситуации; 5) применять полученные теоретические знания на практике; 6) учитывать точки зрения других специалистов.

Такое совпадение дает возможность преподавателям профилирующих и специальных оценочных дисциплин разрабатывать неограниченное количество кейс-стади или учебных конкретных ситуаций для обучения студентов с использованием интерактивных методов.

С. СЕЙФУЛЛИНА АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ АГРОТЕХНИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Есекешова М.Д. – п.ғ.к.,
доцент, Кәсіптік білім беру
кафедрасының меңгерушісі

Сайымбетова Ж.Т. – Кәсіптік
білім беру кафедрасының PhD
докторанты

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДАҒЫ КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ

«Қазақстан әлемде жоғары білімді, халқы үш тілді де: қазақ тілін – мемлекеттік тіл ретінде, орыс тілін – ұлтаралық қатынас тілі ретінде және ағылшын тілін – жаһандық экономикаға нәтижелі өтудің көмекші тілі ретінде еркін меңгерген ел болып танылуы керек».

Н.Ә. Назарбаев «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан»

Еліміздің тәуелсіздігі нығайып, қоғамдағы демократияның өрісі кеңейген шақта адамның қоғамдық та, тұлғалық та рөлі жаңа сипатқа ие болып отыр. Соған орай рухани құндылықтар жаңарып, адамның зияткерлік әлеуетін қалыптастырудағы білімнің маңыздылығы туралы қағидалар түбегейлі өзгерді.

Қазіргі таңда Қазақстан өзінің тілдік-мәдени дамуында күрделі де, қарама-қайшылыққа толы кезеңін өткеруде, оны қалыптасқан тілдік ахуал куәландырып отыр. Осы орайда, тілдік саясаттың аясындағы барлық дерлік құжаттарда бірнеше тілді меңгеру қажеттілігі өзекті идея болып тұрғанын да атап өту керек.

Қазір көптілді білім беру – білім беру мекемелеріндегі оқу пәндерін екі немесе одан да көп тілде оқыту, жас ұрпақтың білім кеңістігінде әлемдік ғылым құпияларына үңіліп, өз қабілетін танытуына мүмкіншілік беретін ең басты қажеттілік. Көптілді білім беру – көптілді тұлғаны қалыптастырудың негізі. Қазіргі кезде қоғамдық қатынас жағдайында тұлғаның қалыптасу деңгейі көбінесе адамның өзін-өзі жүзеге асыра алуына, бәсекеге қабілеттілігіне және әлеуметтік ұтқырлығына тікелей байланысты. Көптілді білім мазмұны ана тілі мен мемлекеттік тілде, сонымен қатар, бір немесе бірнеше шетел тілінде жүйеленген білім, білік және дағдыны қамтуы тиіс.

Көптілді білім – көп мәдениетті тұлғаны қалыптастырудың өзегі. Қазақстан Республикасының мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарының талаптарына сүйенсек, бүгінгі түлек – көптілді коммуникативтік және ақпараттық құзыреттілігі дамыған, көпмәдениетті және адамгершілік, ұлтаралық қатынастар мәдениетінің жоғары деңгейін меңгерген, қазақ елінің және жалпықазақстандық құндылықтарды қастерлейтін, тілдерді меңгеруге тұрақты қызығушылық танытатын, отансүйгіштік және азаматтық сана-сезімдері дамыған тұлға.

Қазақ тілі – мемлекеттік тіл, ал орыс тілі мен шетел тілдерінің бірін білу тұлғаның ой-өрісін кеңейтеді, оның «сегіз қырлы, бір сырлы» тұлға болып дамуына жол ашады, ұлтаралық қатынас мәдениетін, толеранттылығын және планетарлық ойлауының қалыптасуына мүмкіндік туғызады. Тілдердің үштұғырлығы туралы идея 2006 жылдың қазанында Қазақстан халқы Ассамблеясының XII сессиясында ресми түрде мәлімделді. Ол мемлекетіміздің әлемдік қоғамдастыққа енуіндегі өмірлік қажеттіліктерге негізделді. Дамыған әлемдік тілдер ішінде ағылшын тілі ел мен халықтың коммуникациялық және интеграциялық қабілеттерін кеңейтетін тіл ретінде таңдалды. Президент 2007 жылы «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» Жолдауында [1] «Тілдердің үштұғырлығы» мәдени жобасын кезеңді жүзеге асыруды бастауды ұсынды.

«Тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының» [2] іске асырылуы үш кезеңге бөлініп отыр. 2011-2013 жылдар аралығында (бірінші кезең) тілдерді дамыту мен қолданудың нормативтік-құқықтық және әдіснамалық негізін арттыруға арналған шаралар кешенін өткізу жоспарланған. 2014-2016 жылдарда (екінші кезең) мемлекеттік тілді оқыту мен қолдану технологиялары мен әдістерін енгізу практикалық шаралар кешенін жүзеге асыру және тілдердің көптүрлілігін сақтау жұмыстары көзделіп отыр. 2017-2020 жылдар аралығында (үшінші кезең) өзге тілдердің қолданысын сақтаумен қатар, қоғамдық өмірдің барлық салаларында мемлекеттік тілдің қажеттілік деңгейін, оның қолданылу сұранысының сапасы мен меңгерілуін жүйелі мониторинг арқылы нәтижесін шығару белгіленген.

Бағдарлама бойынша мемлекеттік тілді қазақстандық өзге ұлт азаматтарының 2014 жылы – 20%-ы, 2017 жылы – 80 %-ы, 2020 жылы – 95 %-ы, сонымен қатар, орыс тілін 2020 жылы қазақстандықтардың 90%-ы, ағылшын тілін 2014 жылы – 10%-ы, 2017 жылы - 15%-ы, 2020 жылы -20%-ы меңгеру керек деген мақсат қойылуда. Үш тілді меңгерген халықтың бөлігі 2014 жылы - 10%, 2017 жылы - 12%, 2020 жылы - 15% құрау керек деген міндет қойылып отыр [3].

Қазақстан Республикасының Президенті – ұлт көшбасшысы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына арнаған «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» [4] атты Жолдауы аясында білім беру саласындағы стратегия мен саясатты қайта пай-ымдау жүргізілуде. Елбасы «Қазір біз балаларымыз қазақ тілімен қатар орыс және ағылшын тілдерін де белсенді меңгеру үшін жағдай жасауға шаралар қабылдап жатырмыз» деп, осы мәселеге орай белсенді түрде іс жүргізу қажеттігін белгілеп берді. Аталған үш тілдің әрқайсысының функционалдық мүмкіндіктері мен өзіндік орындарын барынша ашу қажет. Ұлттық бірлік доктринасында мемлекеттік тіл негізгі басымдықпен, сонымен қатар рухани және ұлттық бірліктің басты факторы екендігі айқындалған.

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасындағы көптілді білім беру жоғары білім беру саласының негізгі бағыттарының бірі болып саналады. Көптілді тұлғаны қалыптастыру жолында жоғары оқу орнының рөлі зор, себебі негізгі құндылықтар мен өмірлік қағидалар осы уақытта қалыптасады. Жоғары оқу орнында студент өзінің мәдени-ұлттық, этникалық қажеттіліктерін жүзеге асырып, оның бойында гуманистік, жалпы адамзаттық қасиеттердің қалыптасуына қолайлы жағдай және орта жасалады.

ҚР БҒМ ұсынған мәліметтеріне сәйкес жоғары оқу орындарында көптілді білім беруді еңгізу 2008 жылы басталған. 360 мың күндізгі оқу бөлімінің студенттерінің 1,4 % -ы шет тілінде оқиды, ал 40, 5 мың адамды құрайтын профессор-оқытушы құрамының 8,3% шет тілін меңгерген. 2011 жылы бакалавриат деңгейінің типтік оқу бағдарламасына «Кәсіби қазақ (орыс) тілі» мен «Кәсіби шет тілі» пәндері енгізілді. Халықаралық стандарттарға сай тілдерді оқудың деңгейлік моделі енгізілуде, институционалды және арнайы аккредиттеуден ЖОО-ры үш тілде өтуі мүмкін, ЖОО-на арналған негізгі оқулықтарды мемлекеттік тілге аудару, құрастыру мен басып шығару бойынша жүйелі жұмыстар жүрде.

С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университетінде аталмыш бағдарламаның мақсаты аграрлық бағыттағы жоғары білікті, бәсекеге қабілетті, қазақ, орыс және ағылшын тілдерін бір уақытта меңгерген және тілдік құзыреттілікке ие, халықаралық білім кеңістігі мен еңбек нарығында, мәдениетаралық коммуникацияға қабілетті мамандарды дайындау мақсатында көптілді білім беруді дамыту. Осыған байланысты университетте

“Биотехнология”, “Экология”, “Аграрлық техника мен технология”, “Сәулет өнері” “Радиотехника, электроника мен телекоммуникация”, “Есеп және Аудит” және т.б. мамандықтары бойынша бакалавриат, магистратура және докторантура деңгейлері бойынша студенттерді үздіксіз, көпдеңгейлі көптілді дайындығына бағытталған 2012-2016 жылға арналған көптілді білім беруді дамытудың стратегиясы мен бағдарламасы әзірленген.

Жоғары білікті, бәсекеге қабілетті, халықаралық білім кеңістігі мен еңбек нарығы үшін мобилді мамандарды дайындауда оқытушының өзге де талаптардың қатарында тілдік құзыреттілігі маңызды рөл атқарады. «Үштілдік оқыту» бағдарламасының аясында Қазақ агротехникалық университетінде студенттер мен профессорлық-оқытушылар құрамының үштілде білім алуы, атап айтқанда мемлекеттік және ағылшын тілдерін кәсіби терминология тұрғысынан оқуы жүзеге асуда. Осыған орай университет өз алдына келесідей мақсаттар қояды:

- мемлекеттік және ағылшын тілдерінде сабақ жүргізу үшін профессорлық-оқытушылар құрамының бір бөлігін тарту;

- профессорлық-оқытушылар құрамын шет тілінен оқу - әдістемелік құралдармен қамтамасыз ету;

- С.Сейфуллин ат. ҚазАТУ немесе серіктес шетел жоғары оқу орындарындағы негізінде отандық және батыс мамандарының қатысуымен қарқынды кәсіби-лингвистикалық курстарын ұйымдастыру;

- шет тілін меңгеру деңгейін арттыру үшін 1-3 курс студенттері мен оқытушылардың үздіксіз, тілдік дайындығын ұйымдастыру;

- «Болашақ» бағдарламасы арқылы және серіктес шетел жоғары оқу орындарында тілдік тағылымдаманы ұйымдастыру;

Оқу үдерісі көптілді білім беру талаптарына сай ұйымдастырылған: шет тілін оқытудың деңгейлік әдістемесі енгізілген, көптілді білім берудің методологиялық негізі (үш тілдегі оқу-әдістемелік құжаттама, силлабустар мен ПОӘК) әзірленген, Германия, АҚШ, Малайзия, Турция және Эстониядан келген профессорлардың қатысуымен профессорлық-оқытушылар құрамы мен студенттердің дайындығы іске асырылды. Мемлекеттің индустриалды-инновациялық даму тұрғысынан алғанда, оқу үдерісі барысында көптілді мәдениет пен көптілді білім беруді дамыту басты мақсаттардың бірі болып танылады. Халықаралық ынтымақтастықты және көптілді оқытуды дамыту орталығы көптілді білім беруді дамыту мақсатында бірқатар іс-шараларды жүзеге асыруда. Атап айтқанда, әдістемелік жұмыстың, оқу бағдарламаларының сапасын арттыру шаралары, көптілді оқытуға қатысатын профессорлық-оқытушылар құрамын дайындау, көптілді топтарға дәріс оқу мен шет тілі (ағылшын тілі) курстарын ұйымдастыру мақсатында шетел профессорларын шақыру. Сонымен қатар, университет материалдық-техникалық базасының дамуына да зор мән береді.

Халықаралық және республикалық академиялық ұтқырлық бағдарламаларына қатысу, көптілдік оқыту бойынша семинарлар мен тренингтер негізінде профессорлық-оқытушылар құрамының біліктілігін арттыру, үш тілдегі оқулықтар, оқу құралдары мен сөздіктер шығару, көптілділік саласындағы шетелдік және қазақстандық мамандарды мастер-класстар өткізу мен дәріс оқуға шақыру көзделіп отыр. Семинарға қатысушылар С.Сейфуллин атындағы қазақ агротехникалық университетімен бірігіп қызмет етуді көздейтін Еуропа, АҚШ, Ұлыбритания мен ТМД –ның жетекші университеттерінің өкілдерімен кездесуге мүмкіндік алады. Аталмыш семинар әлемдік білім беру, көптілді білім беру салаларындағы жаңа тенденцияларды

қолдану тәжірибесімен бөлісу, ЖОО-ғы инновациялық үдерістерді ғылыми-әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етудің жаңа жолдары мен перспективаларын талқылауға мүмкіндік береді.

Көптілді оқытуды дамытудың стратегиялық жоспарын жүзеге асыру нәтижесінде С.Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық университеті 2016 жылға келесідей жоспар қояды:

– туған тіл, мемлекеттік, ресми және шет тілдерін 90% меңгеру;

– көптілді оқытуды іске асыру мақсатында жаңартылған оқу - әдістемелік базамен қамтамасыз ету;

– көптілді оқыту саласының мамандарын дайындаумен олардың біліктілігін арттыруды жүйелі түрге келтіру;

– көптілді оқыту бағдарламасы бойынша оқытындардың санын жалпы оқушылар құрамының 25% жеткізу;

– көптілді оқытуды есепке ала отырып, бакалавриат және магистратура оқу бағдарламаларын әзірлеу;

– табиғи-ғылым циклі бойынша отандық және шетелдік оқу-әдістемелік кешендермен 100% ұамтамасыз ету;

– профессорлық-оқытушылар құрамын шет тілінде сабақ жүргізуге дайындау үшін интенсивті шет тілі кустарын ұйымдастыру;

– профессорлық-оқытушылар құрамын, ғылыми қызметкерлер мен оқушыларды жетекші шетел университеттері мен алдыңғы қатарлы кәсіпорындардың негізінде академиялық ұтқырлық бағдарламасы, біліктілікті арттыру мен қамтамасыз ету;

– Республиканың және шетел жетекші кәсіпорындарында барлық мамандықтар бойынша кәсіптік тәжірибеден өту базаларын ұйымдастыру;

– Шетел бейінді ЖОО-мен халықаралық бағдарламалар мен жобаларды іске асыруға үздіксіз қатысу;

– халықаралық аккредитациядан өткен докторлық бағдарламалары бар шетел жетекші ЖОО-мен бірге PhD докторларының дайындығын жүзеге асыру, ЖОО-ның кафедрааралық байланыстары негізінде магистратура бағдарламасы бойынша қос дипломдық білім беруді іске асыру;

– Еуропа елдерінің ЖОО-ның өкілдерінің мастер класстары мен сабақтарының үздіксіз практикасы

– университет негізінде шетел ЖОО-ның, инновациялық өнім өндіретін ұйымдар мен кәсіпорындар консорциумын, ғылыми-педагогикалық кадрларды дайындау мен кеңес беру қызметтерін ұйымдастыру [6].

Көптілді оқытуды дамыту білім кеңістігін кеңейтуді, тәжірибе алмасуды, қазақстандықтардың лингвистикалық капиталын арттыру мен жаһандану мен плюралистік демократиялық қоғамда тиімді бола алатын көптілді тұлғаны қалыптастыруды талап етеді.

Қорыта айтатын болсақ, көптілді білім беру бағдарламасы аясында үштілді меңгеру тәжірибесін жинақтап, әлемдік деңгейге көтерілуіміз керек. Елдің ертеңі өресі биік, дүниетанымы кең, кемел ойлы азаматтарын өсіру үшін бүгінгі ұрпаққа ұлттық рухани қазынаны әлемдік озық ой-пікірімен ұштастырған сапалы білім мен тәрбие берілуі қажет. Тілдерді меңгеру - әрбір Қазақстан азаматының парызы мен міндеті, бұл олардың қоғамдық өмірде бәсекеге қабілеттілігі мен белсенділігін айқындайды. Қазақстан білімінің жақсы дәстүрін сақтай отырып, білім алушыларды халықаралық біліктілік сапасымен қамтамасыз ету кейінге қалдырылмайтын мәселе.

-
1. Қазақстан Республикасы Президентінің Жолдауы «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан».
 2. «Тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы».
 3. <http://tengrinews.kz/vibori/178150/>
 4. Послание Президента Республики Казахстан – Лидера нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан - 2050»: новый политический курс состоявшегося государства»
 5. <http://kazatu.kz/?id=1103&lang=kz>

POLYSEMY IN THE KAZAKH, ENGLISH AND RUSSIAN LANGUAGES COMPARISON

Нурманова Ш.К. – Актюбинский региональный университет им. К. Жубанова

Analysis of ambiguous words (their values and meanings) in different languages in order to identify their similarities and differences caused by the need to have information about their similarities and differences in order to prevent translation errors, overcoming semantic interference that occurs due to differences in the semantic structure of ambiguous words in different languages.

Ambiguous words are semantic universals. This is the result of the universal laws of ambiguity. However, the expression of these laws different in different languages.

Polysemy and ambiguity of the word it is the presence of the same word several interconnected meanings. The ambiguity of the word is the result of changes and development of the initial value of a word. In this case, the deployment of value is not in a straight line and around the core values and each of the secondary values may, in turn, become the new center of the semantic use.[1;213]

Ambiguous words consists of several interrelated values updated in the context of the prisoners in the word in advance (i.e. word as an element of linguistic structure) of different values. The role of the context in this case is the selection of the currently desired virtual value and its actualization.

L.A. Novikov considers ambiguous words as lexical unity-Semantic variants, equal to the number of individual values.

Understanding of the linguistic sign the words as a set of lexical - semantic variants suggests an approach to its semantics in the term «semantic structure of the word.» Under the semantic structure of the word we understand - says I. Arnold - a structural set of possible values for lexical words, options and colors and their emotional and stylistic coloring, manifested in different forms and contexts of use, ie, are in a relationship of complementary distribution.

For the semantic structure is characterized by an ambiguous word semantic networks, which are based on the original one semes, grouped around this semes derived from it semes (LSV). [2;178]. LSV are interconnected with derivative relations. In the semantic structure of the word essential and derived values are and plan the content and expression.

The main direct meaning of the word, characterized by the presence of these two plans, and lexical-semantic variants implement the plan in terms of additional content distribution, i.e., in a context that implements the content of the lexical-semantic variants of the basic values. Context is an additional distribution, surrounded by words that promotes understanding LSV.

Plan expressions LSV - meaning related to the fundamental value and forming it. In this case, we have a plan of expression (meaning one), which are expressed in terms of complementary distribution several plans content. According to the principle of asymmetry of the linguistic sign, one character can carry several elements of the plan content, and one element of the plan content may be referred to several marks in terms of expression.

Taking this principle we recognize at the same time that every sign is worth a certain content, and the content of each necessarily finds expression in a particular sign; In other words, there are parallel rows of ray quanta content and expression, which, though asymmetrically, but ultimately always correlate.

However, in recent years, linguists began to find more cases where the content elements of the plan can not be expressed by means of the expression plane, but their presence is due as a result, finding or prerequisites of the content components, which were verbal expression. In such cases we can talk about the phenomenon of overtones, which arises as a result of guessing the ideas that are expressed in the text verbally. The subtext is a prerequisite to the above, the investigation and the conclusions drawn from it, this understanding of states and actions associated named.

The existence of subtext becomes possible because the value expressed by a sound mark itself can be a signal or sign for another value that occurs on the first association. In the semantic structure of an ambiguous word are combined lexical meaning, and meaning. They represent the two main stratification word semantics, so if comparative-contrastive analysis of an ambiguous word should provide two levels of analysis of the semantics of the word: the level of the structure of lexical meaning is the level of sustainability adopted in this language collective and normative values enshrined dictionaries and their components, and levels of meaning structure of the word, which is fitted into the structure itself lexical meaning of its elements is the formation of a higher order, focused not so much on the object itself, the word designated as its conceptual perception within the framework of national identity, or within a given discourse.

Accordingly, we can say - wrote V.N. Manakin - the two main types of sense:

1) as a mental (conceptual) entities within a given language culture;

2) as the specific content of that word acquires in a particular context (situation, discourse).[2;192]

Contrastive is the contrastive analysis of the meanings of words and their meanings in different languages, shows that in many cases may be the same direct meaning of the words. However, in the case of the law of semantic openness words the meaning of words in different languages are not the same, as in any language semantic structure of the word can be presented on a gross basis when each of these things in the semantic structure of the word may be regarded as a separate independent word, the structure of which includes semes of other, the latter as necessary, can also be resolved into components. In the «unpacked» form of the word can hold much more semantic features than it can reflect the most complete dictionaries. It is on this particular word based its semantic openness, variability and variability.

Words with detailed semantics and semantic openness have a larger volume values. Same words that exist in the «packed» form, have a closed structure, and this explains the case of a mismatch of lexical and grammatical definitions of words in dictionaries of different languages. Thus, the words of different languages «бауыр», «печень», «liver», refer to the same denotations, but the volume of their semantic and deployed in different languages inadequate. In the Kazakh word «бауыр» has unfolded structure, for example: *бауыры жазық ат (hippy horse), бала-адамның бауыр емі (most expensive); бауырың бас (take to the front of the body), баурыңа қыс (to strain), бауыр (brother), таудың бауырында (on the mountain), бауыры жат (which does not recognize their relatives), жылан бауыр (caterpillar), тас бауыр (cruel), бауыры балқыды (relax), бауыры бүтін (healthy as an ox), бауры арық кара жер (the grave), бауырыңа тарт (draw on its side), бауыры тартылды (trained horse), ер-тоқымын бауырына алу(prepare) and others.*

In Russian, the word «печень» only has direct significance; «Big gland of man and animals, produces bile and participate in the process of digestion, metabolism and circulation.»

In English, «liver» also has no figurative meanings.

In the Kazakh language «бауыр» is an ambiguous word, and in Russian and in English it's unambiguous words, although in all three languages they represent the same concept.

Do not match associated potency of words in different languages. Thus, in one language lexical items can have broad significance and has a wide range of compatibility, and in other languages, this items indicating the same denotation,

has a narrow range of compatibility, compare the range of words «ak», «белый», «white».

In the Kazakh language, there are 46 combinations of word «белый»:

Ағынан жарылды	Ақ жем	Ақ бұйрықты өлім	Ақ шарбы
Ақ адал малы	Ақ жаулық	Ақ сөйле	Ақ шегір
Ақ ауыз қой	Ақ қаңбақ	Ақ желек	Ақтан күйді
Ақ бата	Аузынан ақ ит кіріп, қара ит шықты	Ақ сабақ	Ақ түн
Ақ бауыр тары	Ақ шағаладай	Ақ собық	Ақ өт
Ақ безер де көк безер	Ақ тамақ	Жұлдыздай ақ	Ақ түтек
Ақ пейіл	Ақ сорпа сүзбе	Ақ ұлпа	ақ(түс)
Ақ көңіл	Аузы аққа тиді	Ақ үстінен қара таныды	Ақ желек

- ағынан жарылды, ақ адал малы, ақ ауыз қой, ақ бата, ақ бауыр тары, ақ безер де көк безер, ақ пейіл, ақ көңіл, ақ желек, ақ жем, ақ жаулық, ақ қаңбақ, ақ ниет, ақ өт, ақ сабақ, ақ тер, көк тер болды (қара терге тусті), ақ тутек, ақ тілек, аузынан ақ ит кіріп, қара ит шықты, ақ шағаладай, ақ собық (собықтың әлі қатпаған көзі), ақ сорпа сүзбе, қатық, күрт өзіп қосқан сорпа), ақ тамақ, аузы аққа тиді, ақ бұйрықты өлім, ақ сөйле, аузынан ақ май ағызу, жұлдыздай ақ, ақ ұлпа, ақ үстінен қара таныды, ақ шарбы (жуқа булт), ақ шегір (бүркіттің тусі), ақтан күйді, ақ түн etc.

Compare surroundings white words in Russian: *белый снег, белые ночи, (светлые); белая горячка, белая кость, белое мясо, белые стихи, поражение белых, белый билет, средь бела дня, белым-бело, белый флаг, белый террор*, and others.

Белый снег	Белая горячка	Белая кость	Белое мясо	Белые стихи
Средь бела дня	Белым- бело	Белый флаг	Белый билет	

In English, the word «белый» (white) indicates the color, such as: *white mushroom; polar bear; in a figurative sense is used in the values:*

- 1) government (the White House);
- 2) the manner of poetic presentation (blank verse);
- 3) designation of the world (in the wide world).

Despite the fact that most of those languages in the same meaning of words lines (color marking), portable word values do not coincide, since the word «white», «ak», «белый», in the context of poor acquire specific content.

Inadequate in different languages is a mental (conceptual) sense, when in the context of the culture of a people gets the word cultural significance due worldview of the people, its value orientation, for example, the word «ak» in the linguistic consciousness of Kazakhs has sacred significance: *ақ қасқа, ақ жол, ақ тілек, ақ бата* and others.

The range of semantic differences in matched words can range from very minor, barely conscious of differences to those that qualitatively change the perception of sense, since the British whispering leaves may sound like Russian *rustling (whisper) of leaf (leaves) or literally whispering (whisper) of leaves (foliage)*. Such semantic use, unlike direct nominations excite a complex psycho-semantic associations, cause other values and meanings, because, as wrote V.V. Vinogradov «Regardless of this use, the word is present consciousness with all the values, hidden and may be preparing for the first occasion to surface».[2;145] [3;134]

Semantic structure of an ambiguous word in this sense is a special virtual education, which includes not only the obvious (given lexical meaning), but also a hidden, implicit semantic elements, due to all the variety of semantic relationships in words paradigmatic, syntagmatic, associative-psychological, cultural aspect .

Thus, the contrastive is a comparative analysis of ambiguous words in different languages showed the inadequacy of their semantic structure, differences interpretations direct figurative meaning of words and their meanings.

So polysemy is ambiguous words, the presence of the words of one or more values. It is the ability of one word used to refer to different objects and phenomena of reality.

On the issue of ambiguity subject of a large body of literature that shows the great interest in the phenomenon of lexicology polysemy. Many books have been studied in the process of writing this paper, many of the ideas were the basis of some chapters.

While probably few would deny that pragmatics plays an important role in giving rise to different senses of a lexical form, this has, as we have seen, rarely been the focus of investigation in the research on polysemy, which tend to see it either as a linguistic reflection of how cognitive categories are structured or as a result of linguistic processes operating at the level of individual words (and pragmatics as useful add-on to these processes). While both these lines of research have provided important insights into the nature of polysemy, I think future work on this subject would benefit from taking the fundamental pragmatic aspect of the phenomenon more seriously. As I have argued in this thesis, the pragmatic perspective allows us to question common assumptions about the representation of polysemy and lexical forms, and to reexamine the role of the linguistic system in giving rise to several senses for a lexical item, which may be less central than previously thought. Ultimately, of course, these are empirical issues. I am optimistic that future experimental studies will provide us with a deeper understanding of how polysemy is represented and constructed during on-line pragmatic processing. [4;34]

Polysemy, or multiple words arises from the fact that language is a system, limited in comparison to the infinite diversity of reality as language is forced to carry an infinite number of values for some rubrics of the basic concepts.

The ambiguity of the word is so big and multifaceted problem that a wide variety of problems of lexicology, one way

or another, are associated with it. In particular, this problem some of his parties and touches the problem of homonyms.

Homonyms in some cases arise from polysemy, have been subjected to the process of destruction. But homonyms may arise as a result of random coincidences of sound. *Write* - *писать* and *right* - *правый*- these words have different meanings and different origins, but a coincidence in their sound.

This work contains vivid examples of the works of famous British and American writers, Russian and Kazakh demonstrates that the prevalence of polysemy as a decade (or even hundreds of years) ago, and in modern literature.

Thus, the unity of the word in the literature is often achieved only relatedness of different values with the same phonetic complex, i.e., the unity of the plan of expression. But then this is not the lexical-semantic variants, and homonyms. It is in such a position were L.V.Scherba and especially A.A. Potebnya, who claimed that polysemy is purely diachronic phenomenon that the derived value stands apart and disintegration occurs words on homonyms. Dictionaries in many of its interpretations embody this approach, although compilers of dictionaries, of course, share the opposite view: they come from the fact that there is polysemy and that ambiguous words are single semantic complex system of values. [5;45]

Of course, there are interpretations of word pairs and values, which are easily traced «related» links in the form of common components; but in general we can say that dictionaries do not seek to capture and consistently reflect the semantic connection between the original and derivative values.

Anyway, polysemy is specific language feature that fills its polysemy, inner richness and diversity. This allows you to build a more open and different speech that enables of different lever of understanding of the meaning.

The results of this study course only prove the urgency of the problem of polysemy in languages. There is no doubt that the phenomenon of polysemy involves so many aspects and requires a much more in-depth study. [6;137]

Summarizing all the above, it must be emphasized that the question of an integrated approach to the study of the phenomenon of polysemy in lexicology as it is interesting and particularly topical at the moment due to the huge (and growing) number of ambiguous words in English and other languages is further proof of the relevance of the research subject of the course work and the fruitfulness of further reflection on it.

-
1. Prichard, K. S. *The Roaring Nineties*/ K. S. Prichard. -Moscow, Foreign Languages Publishing House, 1955. 132 p
 2. Propp V.Y. *The historical roots of the fairy tale*. - M.: Maze, 2000. 336 p.
 3. Propp V.Y. *The morphology of the fairy tale*. - M.: Maze, 2001. 192 p.
 4. Scott, W. *St. Ronan's Well*/ W. Scott. -London, The Caxton Publishing Company, s. a. 123p
 5. Snow, S. P. *Death under Sail*/ S. P. Snow. -London, Hememann, 1959. 6. Tezekbaev M.T. *Lexical interference of the Kazakh language in Russian Kazakhs bilingual speech: Author. Dis ... Cand. Philology. Sciences*. - Alma-Ata, 1987. 145p

Ибраева А.А. –
Семей қаласының Шәкәрім
атындағы мемлекеттік
университеті

ЗАМАНАУИ МАМАН ДАЙЫНДАУДА ШЕТ ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ

XXI ғасырдың басында халықаралық стандарттың қабылдануымен шет тілдерін оқыту процесінде түбегейлі өзгерістер орын алып отыр. 2001 жылға дейін дүние жүзінде мұндай стандарт болған емес. ЮНЕСКО 2001 жылды шет тілдері жылы деп жариялады. Сол уақытта Еуропалық ынтымақтастық елдері біріге отырып, тілдерді деңгейлеп оқыту мәселесіне қатысты жаңа бағытты қалыптастырды.

Европа елдері үшін деңгейлеп оқыту мәселесі жаңа емес. Бірақ осы уақытқа дейін ғылыми тұрғыда негізделіп, деңгейге бөлудің негізгі критерийлері, түрлері анықталмаған болатын. Қазіргі Еуропалық ынтымақтастыққа кіретін елдерде шет тілдер алты деңгей бойынша оқытылады. Оның сипаттамасы барлық еуропа тілдерінде бар.

Ал біздің отандық әдістеме ғылымында, әр түрлі оқу орындарының типтік бағдарламасында шет тілін оқыту бағдарламасында шет тілін оқыту бірнеше буынға бөлінеді: бастауыш, орта және жоғары (орта мектеп үшін) 1-2-ші – тілдік емес жоғары оқу орындары үшін және 1, 2, 3 – тілдік жоғары оқу орындары үшін. Әлі күнге дейін буынға бөлудің ғылыми негізі жасалып, бір буынды екінші буынынан ажырататын дағдының түрлері анықталған жоқ.

Жоғары оқу орындарында қалыптасатын дағды түрлері олардың Еуропалық стандартқа сәйкес келмейтінін көрсетеді. Мәселен, абстрактілі мәтіндерді, техникалық нұсқауларды, өндіріс және ғылым салалары бойынша мақалаларды, әр түрлі пәндер бойынша оқу құралдарын түсініп оқу, радиохабарлардың, ұзақ оқылатын лекциялардың, телебағдарламалардың негізгі тақырыптарын, көркем фильмдерді қиындықсыз, түсіну тілдік жоғары оқу орындарын бітірушілерде де қалыптаспайды.

Еуропалық деңгейлік оқытудың ең басты ерекшелігі шет тілдерін оқыту процесінің анық прагмалық бағдары болып табылады. Әр деңгей түріне сәйкес үйренушіде қалыптасатын дағды түрлері нақты көрсетілген. Сөйлеу әрекетінің түрлері бойынша қалыптасатын дағды түрлері қатысымдық бағдарға негізделген. Оқытудың түпкі нәтижесінде үйренуші «тіл иесі» деңгейіне дейін көтеріледі.

Бұл үйренуші құрылымы мен мазмұны әр түрлі мәтіндерді оқып түсінеді, әр түрлі сөйлеу жағдаяттарында еркін сұхбаттасып, теле, радио арқылы берілген хабарларды еркін қабылдап, өз ойын жазбаша эссе, түйін, сын, пікір түрінде бере алады, тілдің әр түрлі стилінде сөз саптай алады деген сөз.

Қазіргі кезде ғалымдар, педагогтар, психологтар заманауи мұғалім проблемасын қайта-қайта көтеріп отыр. Бұл мәселе ешқашан күн тәртібінен түскен емес, өйткені, уақыт өтіп жатыр, заман өзгеріп жатыр, мемлекет пен қоғам өзгеріп жатыр, демек, мұғалімге қойылатын талап та өзгеріп жатыр.

Инновациялық білімді дамыту, өзгеріс енгізу, жаңа педагогикалық идеялар мен жаңалықтарды өмірге әкелу. Бұрынғы оқушы тек тыңдаушы, орындаушы болса, ал қазіргі оқушы өздігінен білім іздейтін жеке тұлға екендігіне ерекше мән беруіміз керек. Бұл жөнінде Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаев "...Адамзат үшін XXI ғасыр жаңа технологиялардың ғасыры болмақ, ал осы жаңа технологияларды жүзеге асырып, өмірге енгізу игеру және жетілдіру - бүгінгі мектеп мұғалімдерінің, сіздердің еншілеріңіз", - деп атап көрсетті.

Шет тілін оқытудағы негізгі мәселе басқа тілдердерді оқытудағы қызметі мен ойлау қабілеті, ауызша коммуникацияда мәтіндер арқылы түрлі ақпараттар алу болып саналады. Тілдік емес жоғары оқу орындарында шет тілін оқыту жан-жақты процесс болып келеді, негізгі мақсатты студенттің оқитын тілді мәдени аралық коммуникацияда қолданудың қабілеті мен қызығушылығын дамыту, өз бетінше басқа шет тілінде сөйлеу қызметін меңгеру мен жетілдіру яғни студентті тұлға ретінде қалыптастыру болады. Жоғарғы оқу орындары өз түлектерін түрлі мамандықтарға бағыттап, практикалық қызметке баулиды, кәсіби маман ретінде қалыптастырады.

Интернет арқылы тілді коммуникативтік оқыту студенттің қабілетін дамытуда маңызы зор, оқып үйренген шет тілін қатынастың тиімді құралына айналдырады. Тілдік емес жоғарғыоқу орындарындағы шет тілінің бағдарламасы бұл пәнді жеке курс ретінде қарастырады. Негізгі мақсаты – болашақ түрлі ғылыми және техникалық саланың мамандарын шет тілін қажетінше өндірістік қызметте пайдаланудың кең көлемдегі тілдік тәжірибесін қалыптастыруды көздейді. Шет тілі оқытушыларының алдындағы қойылған міндеті болашақ инженерлер,

менеджерлерді өз мамандығы бойынша мақалалар оқып, ғылыми-техникалық ақпараттар алу, шет тіліндегі техникалық әдебиеттермен жұмыс жасап реферат және аннотация құрастыруға үйрету тұр. Бұл техникалық жоғарғы оқу орындарындағы шет тілінде білім берудің басты мақсаттары болмақ.

Кредиттік жүйе – білім алудың жаңаша бір әдісі. Мақсаты – студенттің білім сапасының жоғары болуы. Бұл – студенттің өз мамандығын толық игеруіне мүмкіндік беретін батыстық демократиялық жүйе. Еліміздегі оқу орындары осынау батыстық технология, яғни кредиттік жүйемен білім беру ісіне көшкеніне де біраз жыл болды.

Жалпы білім беру жүйесінде кредиттік технология бойынша негізінен алға қойылатын мақсат – студенттер мен оқушыларды белгілі бір мамандықта оқытып шығарудың тиімді жақтарын қарастыру. Кредиттік технология жүйесінің тиімділігі – белгілі бір пәнді оқытудағы жұмыс бағдарламасының, активті үлестірмелі материалдардың, студенттердің (оқушылардың) өз бетінше орындайтын жұмыстарының, оқытушының жетекшілігімен орындалатын өздік жұмыстардың тапсырмаларының тиянақтылығымен, мазмұнымен, көлемімен ерекшеленеді. Білім берудің кредиттік жүйесіндегі шет тілі сабағындағы өтілетін тақырыптар оқушыларды сөйлету мақсатында құрылады. Өтілетін сабақтардың мазмұны ауызекі сөйлеуге арналған лексикалық тақырыптардан тұрады. Сағаттың 60 пайыздан астамы оқушылардың өз бетінше орындайтын жұмыстарына арналғандықтан, аудиториялы сабақта оқушыларға таратылып берілетін активті үлестірмелі материалдарда лексикалық тақырып бойынша мәтіннің мазмұны, мәтін бойынша тапсырмалар беріледі. Әрбір өтілетін жаңа тақырып бойынша төрт тілдік элемент (тыңдау, оқу, сөйлеу, жазу) қамтылады. Оқушылардың орындайтын жұмыстары оқушылардың шет тілін білу деңгейіне байланысты болады. Оқушыларға арналған оқу бағдарламасында деңгейлік тақырыптардың мазмұны көрсетіледі. Сабақтың негізгі мақсаты – оқушылардың сөйлеу дағдысын қалыптастыру, сөздік қорын байыту, кез келген тақырып бойынша өз ойын толық жеткізе білуге үйрету. Ал оқытушының жетекшілігімен орындалатын өздік жұмыстың мақсаты – оқушыларды өз бетінше ізденуге, берілген тапсырмаларды мұқият орындауға, тақырыптар бойынша пікір айта білуге, жазба жұмыстары арқылы өздерінің сауаттылығын арттыру, дұрыс жаза білуге үйрету болып табылады. Оқушыларға таратылып берілетін активті үлестірмелі материалдардың соңында тақырып бойынша пайдаланылатын әдебиеттер тізімі беріледі, сонымен қатар өз бетінше орындайтын жұмыстардың тапсырылатын уақыты, бақылау формасы белгіленеді.

Қазіргі кездегі барлық білім берудің жаңа әдіс-тәсілдерінің алдына қоятын басты мақсаты – білім алушының жеке басының дара және дербес ерекшеліктерін ескеріп, олардың өз бетінше ізденуін арттырып, шығармашылығын қалыптастыру болып табылады. Ал оқу мақсаттары белсенді оқыту топтық, жеке, жұптық жұмыс түрлерін қолдану арқылы іске асырылады. Мұғалімнің іс – әрекеті оқушыны бақылауға, бақылау нәтижесін өңдеуге, бағыт-бағдар беруге, күтілетін нәтижені анықтауға арналады. Оқушының іс-әрекеті өз көзқарасын салыстыруға, топтық, жұптық жұмыста бірлесе шешім шығаруға, өз жетістіктерін бағалауға арналады.

Белсенді оқыту тілдік дағдыларды қалыптастыруда – оқытуды дамыту, өздігінен дамитын, дұрыс шешім қабылдай алатын, өзін-өзі жетілдіретін тұлға қалыптастыруға негіз болады. Сонымен қатар, білім алушылардың өз бетімен ізденуін арттыру мен шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Сабақ процесі оқушыны белсенді іс-әрекетпен

белсенді ойлауға, белсенді оқытуға бағытталады. Жаңа педагогикалық технологиялардың әртүрлі бағыттарының арасында ерекше орынды білім беруді бірлесіп жұмыс істеу арқылы жүзеге асыратын тұлғалық – бағыттылық тәрізді жобалық технология алады.

Жобалардың әдісі – оқу барысында кішкентай топта әлеуметтік қарым – қатынас құруға негізделген білім беру саласындағы технологиялардың бірі, оқу барысында оқушылар әртүрлі әлеуметтік рөлдерді (ұйымдастырушы, жетекші, атқарушы және т.б.) қабылдайды, орындайды және оларды шынайы қарым – қатынас кезінде өзекті мәселелерді шешуде орындауға үйреніп, дайындалады.

Үшінші мыңжылдықтың қоғамы мен білім беру жүйесі қалыптасқан субъект-объектілі қарым-қатынасқа қарама қайшы субъект-субъектілі қарым-қатынасты жүзеге асырудың шарты ретіндегі диалогқа негізделген жаңа, дискурсивті тәжірибе қалыптастырудың қажеттілігін керек етеді. Бұл білім беру процесіне қатысушылар арасында қарым-қатынас жүйесін құруды болжайды. Бір жағынан, тұлғаның жеке дамуы мен тұлғалық “мен концепциясын” жүзеге асыруға, екінші жағынан диалогтық қарым-қатынасқа негізделген оқу барысындағы өзара байланыс стратегияларының қалыптасуына мүмкіндік туғызады. Осылайша, шетел тілдерін меңгеру саласындағы жобалық технологияда білім беру немесе әлеуметтік мәдени саланың шынайы жағдайында оқушылар арқылы тұлғалық білім беру өкілін құруға негізделген және осыған бағытталған. Жоба жұмысының ақырғы сипатына қарай шетел тілдерін оқыту саласындағы жобалардың келесі түрлерін бөліп көрсетуге болады:

1. Құрастыру тәжірибелік жобалар Construction and Practical Projects, мысалы бақылау күнделігі, ойын ойлап табу және оны сипаттау.

2. Ойын және рөлдік жобалар Roles and Games Projects, мысалы, ойын көрсету, драма қою, пьеса жазу.

3. Мағлұматтық және ғылыми жобалар Information and Research Projects, мысалы, ағылшын тілі және оның халықаралық қарым қатынас тілі ретінде қолданылуы, аймақты немесе қандай да бір мемлекетті оқып білу.

4. Нақты социологиялық зерттеу жобалары Survey Projects, мысалы, «Америка және Британ мәдениетінің менің мемлекетімнің тұрмыс қалпына әсері».

5. Баспа саласындағы жобалар Production Projects Менің тобымның суреті.

6. Қойылымдылық және ұйымдастырушылық жобалар Performance and Organizational Projects ағылшын тілі мен мәдениет кеші.

Жобалық технологияны қолданудың басты ережелері:

1. Жобаға қатысушылардың субъекті қарым-қатынас тұрғысынан:

Шет тілдері бойынша жобалық жұмыс оқу-ғылыми жобалық жұмыстың субъектісі ретінде толығымен оқушыға бағытталған. Оқушы-бастаушы, ұйымдастырушы, атқарушы және бақылаушы субъект және жобаның жүзеге асуымен оның ақырғы өміріне жауапты болып табылады.

Шет тілдер саласындағы жобалық жұмыс оқу-ғылыми жобалық жұмыс барысындағы жарысқа емес, өзара байланыс, бірлесіп жұмыс істеу, өзара көмек көрсетуге негізделген. Оқытушы ғылыми-жобалық ұжымның бір мүшесі болып, кішкентай топтарда пікір, мағлұмат беруші, кеңесші, төреші және т.б. әртүрлі әлеуметтік рөлдерді атқара алады.

2. Оқу сипаты тұрғысынан: Шет тілдері саласындағы ғылыми жобалық жұмыстың қозғаушы күші болып белгілі бір ақырғы өнімге қол жеткізуге бағытталған проблемалық ізденулік, ғылыми мақсатты алға қою табылады.

- Шет тілдері саласындағы жобалық жұмыс оқушының оқу хабардарлығының қалыптасу мен тиімді оқу барысының дамуына бағытталған және негізделген. Жобалық технологияның міндетті құрамы мен оны қолданудың шарты болып оқушылардың жеке жұмыстарына рефлексивтік өзін-өзі бағалауды жүзеге асыруға көмектесетін оқу құралдарын, материалдарын, тапсырма түрлерін және мақсат, соңғы бағалау тәрізді оқушылардың жеке мониторингі табылады. (өзін өзі бағалаудың бақылау парақтары, аудио және видео жазбалары).

3. Оқу жоба жұмысының мазмұны тұрғысынан:

Шет тілдері саласындағы жоба жұмысының мазмұны оқушының тұлғалық маңызды, танырлық мотивациясына бағытталған және ол талқылау барысында оқушының өзімен, нақты қажеттіліктермен жоба тобының барлық қатысушыларының мүдделерін ескере отырып анықталады.

Тұлғалық маңызды мағыналық мотивацияға бағытталу тұлғаның өзіндік дамуына, «мен концепциясының» жүзеге асуына, тұлғаның қоршаған әлемде өз орнын түсінуге, өз мүмкіндіктерін дұрыс бағалауына, алға қойған

мақсаттардың жүзеге асу мүмкіншілігін болжауға, оларға қол жеткізуде дұрыс жолдарды таңдауға жағдай туғызады.

Нақты материалды соңғы өнімді құруға бағытталу үйреніп жатқан тілді меңгеруде оны қолданудың түпнұсқалық құрамына енгізілетін білім және оқу жағдайын қамтамасыз етеді.

Шет тілдері саласындағы жобалық жұмыс көбінесе оқу аудиториясынан тыс шығатын нақты проблемалық ізденулік, ғылыми, шығармашылық тапсырмаларды шешуге бағытталған пән аралық және интегративтік сипатқа ие.

Шет тілдер саласындағы жобалық жұмыс үйреніп жатқан тіл мен мәдениетті меңгерудегі оқу бағдарламасының пәндік мазмұнына тікелей байланысты емес. Шет тілдері саласындағы жобалық жұмысты жүзеге асыру барысында оқушылардың белгілі бір тілдік құралдарын, қарым-қатынастық қабілеттіліктерін, ауызша және жазбаша сөйлеу қарым-қатынастарының стратегияларын жеке автономды түрде меңгеруге нақты жағдайлар жасалады.

-
1. Назарбаев Н.Ә. Инновациялар мен оқу-білімді жетілдіру арқылы білім экономикасына // Егемен Қазақстан. –2006.– 27 мамыр.
 2. Т. В. Аренова Тілдерді оқытудағы жаңа бағыт// Журнал «Home » №3 2014
 3. Әлімбаева С. Бейімдеп оқытудың мүмкіндіктері мол. // Вестник КазНУ. Педагогические науки. -Алматы. - 2007. - № 4. - 32-336.
 4. Шолпанқұлова А. Тәуелсіз елге білікті маман. Қазақстан мектебі. //Ғылыми-педагогикалық журналы. -Алматы. - 2008. - № 2. - 42.-436.
 5. Потапова Р.К. Новые информационные технологии и лингвистика: Учебное пособие. Изд. 2-е. –М.: Едиториал УРСС, 2004. –320 с.

Хусаин С.Х. – д.х.н.,
профессор Казахского
национального
исследовательского
технического университета
имени К.И.Сатпаева

О ПОВЫШЕНИИ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ ИНЖЕНЕРНЫХ КАДРОВ ДЛЯ ИНДУСТРИАЛЬНО- ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА

Как известно, в 2010 году Казахстан подписал Болонскую декларацию и стал полноправным участником этого процесса. На данный момент ECTS (ECTS – European Credit Transfer System) является единственной успешно протестированной и широко используемой системой кредитов в Европе. Внедрение данной системы на общеевропейском уровне является одной из основных задач, выделенных Болонской декларацией в июне 1999 года [1]. Решение о создании подобной системы было принято после осознания необходимости облегчения процесса академической мобильности и признания дипломов во всех заинтересованных странах.

При настоящем процессе модернизации университетского образования в Казахстане, признание наших дипломов на международном уровне и повышение конкурентоспособности высшего образования Казахстана через реализацию основных принципов Болонского процесса, мобильность казахстанских студентов в зоне Европейского высшего образования приобретают все большую актуальность [2-3].

С этой точки зрения представляется ценным практический опыт, полученный мною по Индивидуальному Мобильному Гранту Евросоюза для изучения кредитной системы в итальянских университетах (2007 г., Лаквила, Рим) [4].

Итальянская система кредитов была разработана также на основе Европейской системы кредитов ECTS и зачетных единиц, однако эта система внедрена с адаптацией к реалиям Италии. Очевидно, что эту систему можно использовать гибко в зависимости от целесообразности и с учетом специфики каждой страны при подготовке инженерных, медицинских и т.д. кадров.

Казахский национальный исследовательский технический университет имени К.И.Сатпаева (КазНТИУ) является ведущим техническим вузом в республике и несет главную ответственность за подготовку квалифицированных инженерных кадров для индустриально-инновационного развития различных отраслей народного хозяйства, техники и промышленности страны. В настоящее время в КазНТИУ по всем специальностям ведется подготовка инженерных кадров по кредитной системе обучения.

В результате детального изучения опыта Лаквилского университета Италии нами проведен сравнительный анализ организации учебного процесса в казахстанских и итальянских университетах [5-7]. Анализ **показывает некоторые расхождения с введенной в ведущих вузах**

Казахстана, в том числе в КазНТИУ, кредитной технологией обучения. Ниже приведены некоторые из них.

Обсуждение болонского процесса

1. В Итальянских университетах, по сравнению с отечественными университетами, **значительно больше кредитов отводится фундаментальным теоретическим курсам**. В учебных планах итальянских университетов отсутствуют дисциплины, входящие в блок общеобразовательных дисциплин учебных планов бакалавриата КазНТИУ, что характерно и для остальных казахстанских вузов. За счет этого в итальянских университетах существенно усилена фундаментальная подготовка по инженерным специальностям, чего катастрофически не хватает нам.

Для большинства технических специальностей основные математические, физические, химические и т.п.

дисциплины, бесспорно, являются фундаментальными. Эти предметы - не только источники усвоения выбранной специальности, но вместе с тем служат фундаментом формирования прогрессивного мировоззрения на мировое пространство, на природу и являясь показателем степени общей культуры и цивилизованности нации.

Однако в технических вузах Казахстана большая доля кредитов отводится на гуманитарные общеобразовательные предметы, а кредиты по дисциплинам, необходимые для подготовки инженерных кадров сильно сокращены, и не покрывают значительную часть теоретических материалов[6]. При сокращении аудиторных часов, очевидно, подразумевалось, что т.н. самостоятельная работа студента (СРС) и самостоятельная работа студента в присутствии преподавателя (СРСП) компенсируют не освещенные на лекциях теоретические материалы. Однако опыт последних лет показывает, что такой подход является одной из главных причин снижения технического знания студентов и слабой подготовки инженерных кадров.

Кроме того, некоторые базовые предметы, как физическая химия и т.п., которые должны быть обязательным компонентом учебного плана для многих инженерных специальностей казахстанских вузов, необоснованно попадают в список второстепенных, т.е. элективных.

2. Как выше было отмечено, в зависимости от реалий Италии, в университетах двухуровневая подготовка (бакалавриат и магистратура) предусмотрена не для всех специальностей. Например, исключением на факультете инженерии Лаквилского университета является **Лауреа специализации единого цикла обучения в Инженерии Строительства и Архитектуры**, кредитные эквиваленты которых описаны в отдельном манифесте (непрерывный 5 лет – 300 кредитов). Это объясняется тем, что данная область требует специалистов только высокой квалификации (Лауреа 2 уровня).

3. Важным элементом в организации учебного процесса является правильная организация экзаменов, направленная на повышение ответственности студентов. Однако, в последнее десятилетие в КазНТУ (ныне КазНИТУ) укрепилась практика проведения экзамена на младших курсах по базовым предметам с помощью тестов первого уровня с последующей компьютерной проверкой.

На старших же курсах, часто финальные оценки по профилирующим предметам определяются только по письменной форме экзамена. Недостатком такого вида экзамена является то, что студенты не могут показать свои знания или понять свои пробелы при непосредственном общении с преподавателем.

Таким образом, устный экзамен, в отличие от тестового и письменного, еще один этап обучения, когда студент может получить толчок к творческому мышлению и усовершенствованию знаний.

В итальянских университетах практикуется для всех курсов детальный устный экзамен по учебной программе в конце курса, проводимый профессорами, ведущими занятия. При этом возможно сочетание письменного тестирования и устного экзамена в рамках одного курса.

Результаты письменного тестирования (тесты второго уровня, т.е. без альтернативных ответов) проверяются профессором, ведущим занятие, но не компьютером, поскольку важным является не конечная цифра, а логика решения задач.

Важный момент: для подготовки к экзамену итальянские студенты имеют на руках только программу курса. Наличие письменного без проведения устного экзамена не признается действительным для выведения финальной оценки.

Такой принципиальный подход к экзамену соблюдается для всех изучаемых предметов по учебным планам всех специальностей.

На занятиях по физической химии

Очевидно, что недопустимость тестового экзамена заключается в том, что по этому методу от экзаменуемого требуется только «узнать» правильный ответ, следовательно, это ориентирует студента только набрать высокий балл, но не логически усвоить теоретический материал.

4. В итальянских университетах, в отличие от казахстанских, отсутствует летний семестр для неуспевающих студентов. Студенты, не допущенные к экзамену или получившие неудовлетворительные баллы, имеют право на пересдачу по мере готовности в течение следующих учебных семестров. Каждый итальянский студент должен накопить требуемое количество кредитов, чтобы получить право на подготовку и защиту тезиса (дипломной работы или проекта). Такой подход указывает на то, что деятельность университета не направлена на целевое подтягивание слабых студентов и на выпуск специалистов низкого уровня.

5. Следует отметить особое отношение к постановке научно-исследовательской работы (НИР) в Лаквилском университете. Все профессора без исключения вовлечены в НИР и для этого имеются все условия. Профессорско-преподавательский состав имеет достаточно времени для НИР, т.к. годовая учебная нагрузка в среднем составляет 12 кредитов. Каждый факультет ежегодно выпускает сборник с развернутыми аннотациями научных исследований, проводимых всеми профессорами, а также научными темами дипломных работ бакалавров, магистрантов и докторантов, их ежегодными публикациями и докладами на конференциях. Такая постановка НИР способствует повышению результативности научных исследований и, несомненно, влияет на качество подготовки инженерных кадров.

6. Неотъемлемой частью системы университетского образования в Италии является забота о материальной

поддержке и здоровье студентов, что видно из гибкой системы оплаты за обучение и организации питания студентов. Местный муниципалитет выделяет дотацию, чтобы весь университетский персонал и студенты могли питаться по сниженной цене, чем реальная стоимость блюд. При этом большое внимание уделяется не только разнообразию, но и качеству и полноценности пищи.

На основе вышеприведенного анализа можно заключить, что в настоящее время повышение качества подготовки инженерных кадров для индустриально-инновационного развития Казахстана является неотложной задачей и введенная в технических университетах страны Европейская кредитная технология обучения нуждается в следующих коррективах с учетом принципов Болонского процесса:

1) пересмотр учебных планов для усиления фундаментальной подготовки и выявления обязательных компонентов за счет сокращения кредитов общеобразовательных дисциплин;

2) определение специальностей и подготовку кадров по единому циклу (5-летнее инженерное образование) в зависимости от реалии Казахстана. Но такой подход должен быть обоснован университетом и разрешен МОН РК в зависимости от специфики страны и профессий;

3) вернуться к прежней системе организации устных экзаменов;

4) отменить третий специальный летний семестр для неуспевающих студентов;

5) принять во внимание опыт Европейских университетов по улучшению материальной поддержки и здорового питания казахстанских студентов.

1. Болонская декларация. Зона Европейского Высшего образования. // Совместное заявление европейских министров образования. Болонья - 1999 - 19 июня.

2. Об утверждении Правил организации учебного процесса по кредитной технологии обучения. Приказ МОН РК от 22 ноября 2007 г. // «Юридическая газета» – 2008 - N12 – С.1412.

3. Будапештско - Венская декларация о Европейском пространстве высшего образования от 12 марта 2010 г. <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna>.

4. Università degli studi dell'Laquila. FACOLTA DI INGEGNERIA. Guide dello Studento. -2006/2007 - 226 p.

5. Хусаин С.Х., Е.М.Шайхутдинов, Т.О.Молдаханов. Европейская кредитная система образования, совместные программы PhD в КазНТУ. // Вестник КазНУ им. Аль-Фараби. Сер.химич. - 2008. – N2(50). – С.278-283.

6. Исакаев Б.М., Хусаин С.Х. Сравнительный анализ организации учебного процесса в итальянских и казахстанских вузах. // Журн. «Высшая школа Казахстана» - 2009. - N°2 - С.87-93.

7. Хусаин С.Х., Шайхутдинов Е.М., и др. О подготовке инженерных кадров по кредитной технологии обучения. // Материалы межд. научно-прак. конф. «Проблемы и перспективы подготовки инженерных кадров в условиях Болонского процесса». Павлодар.- 2014. С.90-94.

Мамешова С.Ә. – М.Х.Дулати атындағы Тараз Мемлекеттік университеті «Химия және химиялық технология» кафедрасының аға оқытушысы, химия магистрі

ХИМИЯЛЫҚ КЛАСТЕР – ИНДУСТРИАЛДЫ-ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУДЫҢ БАСТЫ ЖОЛЫ

Мемлекет басшысы Назарбаевтың Н.Ә. жаңаша бағыт-бағдар беретін, айқынды мақсаттарын айшықтайтын сындарлы саясатының тағы бір дәлелі 2015 жылдың 30 қарашасында жарық көрген «ҚАЗАҚСТАН ЖАҢА ЖАҢАНДЫҚ НАҚТЫ АХУАЛДА: ӨСІМ, РЕФОРМАЛАР, ДАМУ» атты Қазақстан халқына Жолдауы мен 2016 жылдың 6 қаңтарында «Ұлт жоспары – Қазақстандық арманға бастайтын жол» деген атпен жарық көрген мақаласында «Біздің мақсатымыз – елі бақытты, жері гүлденген қасиетті Отанымыз Қазақстанды «Мәңгілік Ел» ету! Әлемдегі ең дамыған 30 мемлекеттің қатарына қосылып, бай да қуатты елдермен иық түйістіру. Біз бұл мақсатымызға міндетті түрде жетеміз» деген адамзат бойына рух беретін, өршілдік қасиетіне дем беретін, ерік-жігерімізге серпін беретін тіркестер сенімді түрде айтылған.

Елбасымыздың осындай сындарлы саясатының арқасында Қазақстан күрделі экономикалық және саяси міндеттерді табысты шешуде басқа елдерге үлгі болатын деңгейге көтерілді. Ендігі уақытта Қазақстанның бәсекеге қабілетті 30 елдің көшбасшылығына ұмтылуы заңды құбылыс. Өйткені, еліміздің экономикалық әлеуеті мен қоғамдағы саяси тұрақтылық, демократияның дамуы оған мүмкіндік беріп отыр. «XXI ғасыр мәдениеттің, ғылым мен ақыл-ой бәсекесінің ғасыры болмақ» - деген Елбасымыздың нақыл сөзінде айтылғандай, XXI ғасыр білімнің, ақпараттың жаңа технологияның өрістеу ғасыры. Білімнің, ғылымның бәсекеге қабілеттілігі бұл күнде көптеген мемлекеттер үшін көкейкесті мәселе болып отыр. Озық ғылыми-техникалық инфрақұрылымсыз және кәсіби шеберлігі жоғары білімді кадрларсыз, жаһандану талаптарына сәйкес даму мүмкін емес. Осы мақсатта отандық ғылым мен білім беру жүйесінің алдында тұрған басты міндет – білім мен ғылымды халықаралық деңгейге көтеру.

Мемлекет басшысы өз Жолдауында жастарға арнап «Білімді, еңбекқор, бастамашыл, белсенді болуға қазірден бастап дағдыланыңдар. Жұмыс пен сұраныс бар өңірге батыл барыңдар. Шеберліктің шыңына жете білсеңдер мамандықтың бәрі жақсы. Қазір техникалық мамандықтардың, ғылым мен инновацияның күні туған заман. Ерінбей еңбек еткен, талмай ғылым іздеген, жалықпай техника меңгерген адам озады. Тұрмысы жақсы, абыройы асқақ болады. Біз жүзеге асырып жатқан түбегейлі реформалар мен атқарып жатқан қыруар істердің бәрі сендер үшін, болашақ үшін жасалуда.» - деп серпін береді.

Қазақстан әлемнің көптеген елдеріне қарағанда, салыстырмалы түрде химия өнеркәсібі дамыған мемлекет бола алды. Біз мұны айтып мақтануға тиіспіз. Бүгінгі

тәуелсіз Қазақстан Республикасының даму қарқыны оның Кеңес Одағы құрамындағы қарқынынан әлдеқайда жоғары. Демек, өңдеуші ұқсатушы кәсіпорын шикізат өндірісінің қарқынына ілесуі қажет. Осыған орай елімізде не істеліп жатыр, нәтиже қандай болмақ деген сұрақтар Елбасымыздың тікелей нұсқауымен жасалып, қарқынды жүзеге асырылып жатқан 2010-2020 жылдар аралығындағы индустриялы-инновациялық даму бағдарламасын көкірегі ояу, көзі ашық адам отандық химия өнеркәсібін дамыту жоспары деп түсінуі керек. Бұл бағдарламаны жасатар алдында Президентіміз атқарушы билікке онда айқындалатын жеті басым бағытты көрсетіп бергені баршамызға аян.

Елімізде оның ішінде Жамбыл өңірінде ірі химиялық кластер құрылуда. Кластер құрамында тау-кен өндірістері, шикізаттарды байытатын өндіріс орындары, сондай-ақ дайын химиялық өнімдер шығаратын зауыттар болады. Жалпы айтқанда Жамбыл облысының өзінде «Қаратау фосфор» зауыты, «Минералды тыңайтқыштар зауыты», «Тараз металлургиялық зауыты», «Жаңа Жамбыл фосфор зауыттарының» ролі айрықша. Химия өнеркәсібінің болашағына мол сенім артуға итермелеген бұл факторлар ғана емес, сонымен қатар – «Тараз» химиялық паркі» экономикалық аймағы, «Talas Investment Company», «ЕвроХимУдобрения» және басқа да аса ірі компаниялардың іргелі жобалары. Соған байланысты еліміздің өсіп өркендеуіне бірден бір атсалысып жатқан өндіріс орындарына бәсекеге қабілетті ғылыми танымы мен өрісі кең жастарды тарту керек.

Өткен жылда Мемлекет басшысының республикалық жетекші телеарналар өкілдерімен сұхбаты аясында заманауи мәселерге ғылыми тұрғыда білімі мен біліктілігі жоғары, ғылыми ойлау танымы мен түйсіктері жоғары дамыған сауатты жастарды тәрбиелеу келелі мәселе

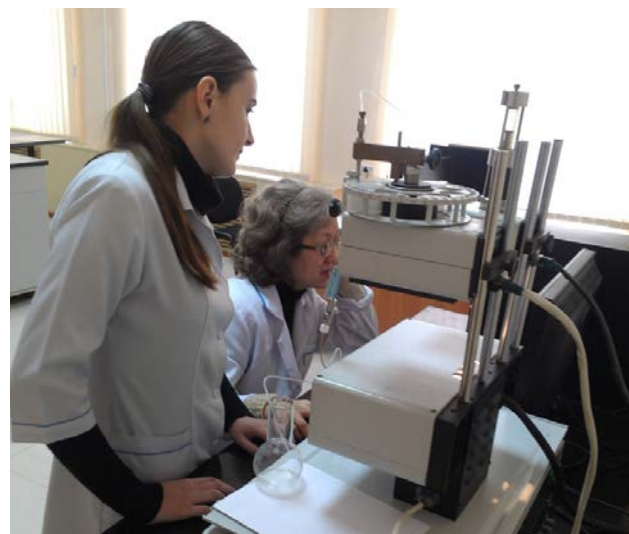
екендігіне тоқталды. Сонымен қатар Президент өте дәлелді түрде кадрлар дайындаудағы мемлекеттік бағдарламаны іске асыруды қандай жоғары оқу орындары айналысуы қажет екендігін айта келе, «Қазақстанда инженер мамандарды даярлайтын 10 университет таңдалды, мәселен Тараз қаласындағы Тараз мемлекеттік университеті химиядан инженер мамандарды дайындауы тиіс, өйткені қазіргі таңда ірі химиялық кластерлер жандану үстінде» - деп атап айтты Елбасымыз өз сөзінде.

Өңірімізде химиялық өндірістердің өндірістік қызметкерлерін қайта даярлау және біліктілігін арттыру үшін өзіндік жұмыстарын атқарып жүрген оқу орындары баршылық. Солардың қатарында М.Х.Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университеті.

Аталған іргелі жоғары оқу орынында осы уақыт ішінде қыруар да ауқымды шаралар атқарылып өз нәтижелерін көрсетуде. Атап айтсақ университет ғылыми-әдістемелік, мәдени ақпараттық, материалдық-техникалық, педагог мамандар қуаты мен ресурстарымен толық қанды жабдықталған. Сөзіміздің айғағы ретінде университеттің Технологиялық факультетіне қарасты «Химия және химиялық технология» кафедрасындағы атқарылып жатқан жұмыстар дәлел бола алады.

Кафедра 5B060600 – Химия мамандығынан бакалаврлар мен 6D060600 – PhD докторларды, 5B072000 – Бейорганикалық заттардың химиялық технологиясы мамандығынан бакалавр, аталған мамандықтар және «Наноматериалдар және нанотехнология» мамандығы бойынша магистрлерді дайындайды.

Кафедра ғылыми дәрежелері жоғары, білікті оқытушы – профессорлар құрамымен қамтамасыз етілген және жастардың ғылыми біліктілігін арттырып тәрбиелеу арқылы маистранттарды, PhD докторларды даярлауда. Сондай-ақ кафедра қажетті құрал - жабдықтармен, химиялық реактивтермен толық жабдықталған.

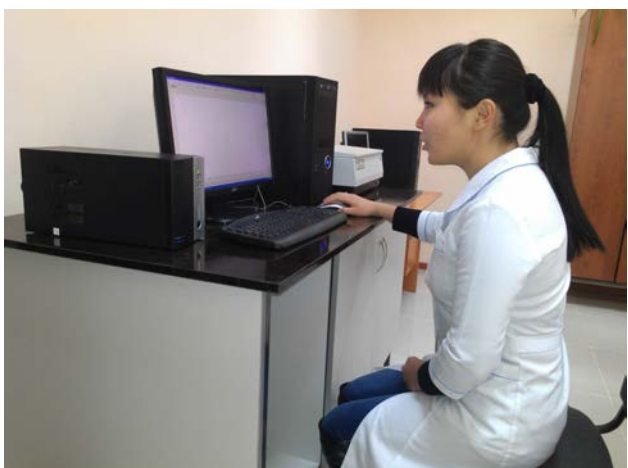
Химиялық сапалық талдау пәнінен зертханалық сабақ жүргізілуде

Магистранттардың ғылыми-зерттеу жұмысын жүргізу сәті

Коллоидты химия пәнінің зертханалық жұмыстарын жүргізу сәті

Магистранттың СФ-2000 спектрофотометр құрылғысында анализ жасау кезі

Студенттердің, магистранттардың, докторанттардың лабораториялық ғылыми-зерттеу жұмыстарын заманауи тұрғыда орындауын қамтамасыз ету мақсатында кафедрада «Физика-химиялық зерттеу орталығы» құрылды. Зерттеу орталығында сұйықтық хроматограф – милихром-5, ИК-Фурье-спектрометр, атомды эмиссиялық спектрометр-АЭС-4200, рефрактометр, спектрофотометр-СФ-2000, иономерлер және муфельдік пештер сияқты құрылғылар іске қосылып ғылыми зерттеу жұмыстары жүргізілуде.

Бүгінгі таңда еңбек нарығында жоғары білікті мамандар тапшылығы ерекше орын алуда. Қалыптасқан жағдайдың негізгі себепшісі білім беру үрдісін ұйымдастыру және жүйедегі мәселелер, яғни жас маманның бойынан табылуға тиісті тәжірибелік дағды, білім мен тәжірибені талап ететін нақты өндірістік жағдайлардан теориялық білім берудің алшақтап кетуі болып табылады.

Ғылыми-зерттеу жұмыстары кезінде

Ғылыми-зерттеу жұмыстарының нәтижелері

Қалыптасқан жағдайда теория мен практиканың арасындағы алшақтықты жою мәселесімен жұмыс берушіге күресуге тура келеді, себебі білікті мамандармен қамтамасыз ету – бұл жетістікке қол жеткізудің кепілі. Мұндай жағдайда жас мамандардың оқу үрдісінде алған білімдерін жүзеге асыру жоспарланатын кәсіпорын қызметінің ерекшелігін ескере отырып, қосымша оқу, стажировкадан өту, қайта даярлау қажеттілігі туындайды.

Әлемдік тәжірибеге қарағанда, білім берудің дуалды жүйесі мамандардың кәсіби дайындығын жоғарылатуға ықпал етеді. Еңбек өнімділігі артады, халықтың көшіп – қонуы азаяды, әлеуметтік шиеленіске жол берілмейді.

Білім берудің дуалды жүйесін енгізу үрдісі өзара тығыз байланыста болатын, аналитикалық ой елегінен өткізуді және құзыретті инстанциялармен сәйкес шешімдердің қабылдануын қажет ететін кезеңдер мен келелі мәселелер жиынтығынан тұрады, атап айтқанда:

1. Заңнамалық деңгейде шешімдер қабылдау немесе өзгерістер енгізуді қажет ететін мәселелер;

2. Дуалды білім беру жүйесін методологиялық және әдістемелік негізде көрсететін мәселелер;

3. Мүдделі орталарда (бизнес – құрылымдар, оқушылар, студенттер, педогогикалық ұжымдар) дуалды білім беру жүйесін жүзеге асыру механизмі мен идеялық негіздерін қозғаумен байланысты мәселелер;

4. Ұйымдастыру мәселелері (оқу үрдісін ұйымдастыру, практикадан (қолданбалы) өтуді ұйымдастыру, оқыту үрдісінің компоненттері);

5. Қаржы мәселелері.

Жобаны жүзеге асыру кезеңдері:

1. Дайындық кезеңі. Білім беру мекемелері мен кәсіпорындарының әрекет ету бағдарламалары мен жоспарларын біріктіру жағдайларында дуалды білім беру жүйесін әзірлеу және енгізу:

– нормативтік – құқықтық базаны дайындау;

– оқу құжаттамасын (оқу жоспарлары, бағдарламалары) әзірлеу және бейімдеу;

– штаттық нормативтер, тарификациялау механизмі, оқу кестесін әзірлеу;

– ғылыми – әдістемелік, кадрлық, техникалық, жобаны ақпараттық қамтамасыз ету механизмдерін анықтау және әзірлеу.

2. Енгізу кезеңі. Халықпен және әлеуметтік серіктестермен ақпараттық – түсіндірме жұмыстарын жүргізу. Дуалды білім беруді жүзеге асыратын мекемелерді ресурстық қамтамасыз ету, эксперименталдық модульдерді жүзеге асыру.

– кәсіби – бағдар қызметі;

– оқу – теориялық қызметі;

– кәсіби – практикалық қызмет.

3. Қорытынды кезең. Дуалды оқыту жүйесін енгізу бойынша жұмыстар нәтижелерін талдау және жалпылау.

– оқыту үрдісінің нәтижелілігін бақылау және талдау бойынша аттестациялық қызмет.

Оқу үрдісіне дуалды білім беру жүйесін сәтті енгізу келесі мәселелерді шешуге мүмкіншілік береді:

1. Талапкерлердің кәсіби өзін өзі билеуі;

2. Оқу мекемесінің тартымдылық беделінің артуы, студенттер контингентінің жоғарылауы;

3. Оқушылардың қызығушылығы мен сұранысына қарай бағдарламалар, элективті (икемді) курстар бағдарламаларын әзірлеу;

4. Мамандықты тереңірек ойланып таңдауға, социализация, тапқырлық пен шығармашылыққа бейімдейтін біліктіліктің дамуы;

5. Дуалды жүйе бойынша оқытылатын тұлғаның қажетті біліктілік пен еңбек дағдыларына, кәсіби білімге ие болып еңбек нарығында сұраныс деңгейінің жоғарылауы;

6. Бітірушілерді дайындау деңгейінің жоғарылауы;

7. Бітірушілерді одан әрі жұмысқа орналастыру, жұмыссыздықтың қысқаруы;

8. Бітірушілердің әлеуметтік бейімделуі;

9. Білім беру мекемелерінің жобаларды жүзеге асыру кезеңдерінде қосу арқылы кәсіпорындармен өзара әрекеттесу аясын кеңейту;

10. Білім беру мекемелерінің бәсекелесуге қабілеттілігін жоғарылату.

Осыған орай біздің университетімізде де дуалды оқыту жүйесі енгізілген. Атап айтар болсақ, Технологиялық факультеті «Химия және химиялық технология» кафедрасында даярланатын бакалаврлар мен магистрлердің оқу-өндірістік іс-тәжірибе сабақтары мен ғылыми-зерттеу жұмыстары университет пен «ҚАЗФОСФАТ» ЖШС – мен жасасқан келісім шарттары бойынша тиянақты жұмыс жүргізуде.

Жамбыл облысында химиялық өнімдер өндірісінде негізгі көшбасшы компания - «Қазфосфат» ЖШС болып табылады. Бұл мекеме жергілікті шикізат көздерінің базасын оңтайлы пайдалануы нәтижесінде, еліміздегі фосфорит қорының 70 пайыздан астамына иелік етеді.

Қазіргі кезде «Қазфосфат» ЖШС республикада химия өнімін өндіруші аса ірі кәсіпорын болып табылады. Олар фосфоритті Қаратау мен Жаңатаста өндіріп байытады да, Таразда фосфор, фосфор қышқылының тыңайтқыштарын, оның тұздарын шығарады.

Облысымызда «Қазфосфат» ЖШС, «Еврохим-Удобрение», «Talas Investment Company», «Амангелді газ өңдеу зауыты», «Тараз қант зауыты» филиалы, «ЦАСК» ЖШС, «Тараз-Кожобувь» ЖШС, «Құрылыс-полимер» ЖШС, «SupEnergy» ЖШС (Тараз металлургиялық зауыты), «Фабрика ПОШ-Тараз» ЖШС, «Гипсовый комбинат» ЖШС, «Таразхиммонтаж» ЖШС, «Промхиммонтаж» ЖШС, «Жамбыл химстрой» ЖШС және басқада кәсіпорын салалары жұмыс жасайды. Келешекте сондай салаларға қажетті кадрлардың қажеттілігі туындайтыны сөзсіз. Сондықтан да жоғарыда аталған деректерге сүйене отырып Елбасымыздың тапсырмасымен инженер химик кадрларды даярлау үшін университетіміздің арнаулы құрылған жұмысшы

топтың шешімі бойынша Қазақстан Республикасының 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік білім беру бағдарламасының және 2014 жылдың 25 желтоқсанда Астана қаласындағы Тәуелсіздік сарайында өткен «2014 жылдың және алғашқы бесжылдықтың нәтижесі» жалпыұлттық телекөпір барысында аймақтарға Елбасының нұсқауы негізінде өңірімізге қажетті химиялық өндіріс орындары үшін мамандар даярлауды жетілдіру тұжырымдамасы құрастырылды. Аталмыш тұжырымдама аясында университет қызметкерлері келелі жұмыстар атқаруға белсене кірісіп кетті.

«Рухы биік, еңбегі ерен, бірлігі мығым Мәңгілік Ел болу үшін бізде бәрі бар. Тәуелсіздіктің туын желбіретіп, тұғырын нығайтқан біздің тарих алдында жүзіміз жарқын! Біздің тірегіміз – тәуелсіздік, тілегіміз – тұрақтылық, білегіміз – бірлік!» - деп Елбасымыз айтқандай бірлігіміз мығым, ынтымағымыз жарасқан мәңгілік ел болуға жұмылып жұмыс жасағанда ғана қол жеткізуге болады.

Қорытып айтқанда Елбасымыздың алдына қойып отырған орындалуы тиіс Ұлттық жоспарындағы 5 институционалды реформа мен 100 нақты қадамды жүзеге асыруға біздер бар мүмкіндігімізді ортаға салатын боламыз.

Кауымбаев Р.Т. – PhD,
«Стандарттау, мейрамхана
ісі және қонақ үй бизнесі»
кафедрасының меңгерушісі,
М.Х. Дулати атындағы Тараз
мемлекеттік университеті

СТАНДАРТТАУ, МЕТРОЛОГИЯ ЖӘНЕ СЕРТИФИКАТТАУ ОБЛЫСЫНА МАМАНДАРДЫҢ САПАЛЫ ДАЙНДАЛУЫН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ МӘСЕЛЕСІ

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың 2015 жылғы халыққа Жолдауындағы басты мақсаттардың бірі – білім беру сапасын жақсарту. Жасыратыны жоқ, бүгінгі күні елімізден мектеп бітіруші көптеген білімді жастар шет елдерге кетуде, солардың көпшілігі мемлекет қаражатына, яғни «Болашақ» бағдарламасы аясында білім алса да, қайтып елге оралмауда немесе алған білімдерін тиісті деңгейде көрсете алмауда, ал олардың басым бөлігінің кәсіби білім сапасының жоғары болатындығы ешкімді таңқалдырмайды. Сондықтан, өз елімізде білімді әрі сапалы мамандар дайындау мәселесі кезек күттірмейтін міндеттердің бірі болып табылады.

Стандарттау, метрология және сертификаттау облысының мамандарына деген қажеттілік, Еуразиялық экономикалық одаққа мүше елдер арасындағы өзарақимылдардың артуы деңгейінде, техникалық реттеу жүйесінің реформалануына және еліміздегі индустриальды-инновациялық даму бағдарламасының үдемелі түрде іске асырылуына байланысты үнемі өсу үстінде.

Қазіргі уақытта стандарттау, метрология және сертификаттау облысына мамандар дайындаудың түйінді бағыттары бірнешеу, олардың қатарына жатады:

1) 5B073200-Стандарттау, метрология және сертификаттау (салалар бойынша) мамандығы бойынша тікелей бакалаврлар дайындауды жүргізетін жоғары білім жүйесі;

2) Ғылыми зерттеулер деңгейінде метрология және техникалық реттеу сұрақтары бойынша мамандар біліктілігін арттыруды жүргізуге жағдай жасайтын, магистратура, докторантура және ізденушілік жұмыстары, яғни жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру жүйесі;

3) Әртүрлі құрылымдар жүргізетін, қызмет бағыттары бойынша курстар, семинарлар, тренингтер арқылы біліктілікті көтеру, яғни қосымша кәсіби білім беру жүйесі.

Қарастырып отырған сұрақтың өзектілігін ескеріп және нарық жағдайын объективті бағалай отырып, М.Х.Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университеті 1999 жылдан бастап стандарттау, метрология және сертификаттау облысының мамандарын және бакалаврларын дайындауды бастаған. Осы уақыт ішінде университетті осы бағыттағы 185 маман (5 жылдық), 392 бакалавр (4 жылдық) және сонымен қатар «Стандарттау және сертификаттау» және «Метрология» мамандықтары бойынша 44 магистрант бітіріп шыққан, солардың көпшілігі қазіргі уақытта еліміздің және шет елдердің алдыңғы қатарлы кәсіпорындарында мамандық бойынша өз қызметтерін атқаруда.

Жылдан-жылға мамандық бойынша жоғары білім алуға ұмтылған түлектердің саны артуда, республика бойынша конкурс бір орынға орташа 5-7 түлекті құраса, ал мемлекеттік білім грантын алу баллы орташа 90 баллдан асады. Көптеген мектеп бітіруші түлектер ақылы түрде білім алуда. Университетімізде алғашқы түлектер шығарылған 2004 жылдан бастап 2015 жылға дейін білім алғандар саны әр жылда әртүрлі болып келеді, бұған түрлі себептер әсер етуде, соның қатарына сырттай білім беру бөлімінің жабылуын, демографияның төмендеуін және т.б. себептерді келтіруге болады. Соңғы кездері жоғары оқу орынан кейінгі білім беру үшін бөлінетін орындар саны өсуде, соның қатарына 6M075000-«Метрология» мамандығын жатқызуға болады (үш жылда 11 грант).

Соңғы кездері кафедраның материалды-техникалық базасы жаңартылып келеді (тек 2014-2015 жылдары құны 30 млн тт асатын, жеңіл және тоқыма өнеркәсіптерінің өнімдерін сынауға және бақылауға арналған зертханалық құрал-жабдықтар сатып алынды), жоғары білікті мамандармен толықтырылуда (кафедра штаты 6 техника ғылымдарының кандидаттарынан, 4 PhD докторларынан тұрады, сонымен қатар студенттерге АҚ ЖФ «Ұлттық сараптау және сертификаттау орталығының», ЖШС «Жамбыл» қонақ үйінің тәжірибелі мамандары сабақ береді).

Кафедраның миссиясы М.Х.Дулати атындағы Тараз мемлекеттік университетінің Миссиясымен келісілген және негізінен жеңіл өнеркәсіптің тоқыма, тігін және тері-былғары салаларына, сонымен қатар тамақ және қайта өңдеу өндірістеріне бағытталған жоғары білікті мамандар дайындаудан тұрады. Дайындаудың бұндай бағыты біздің университетіміздегі дәстүрлі базалық мамандықтардың жалғасуы және табиғи дамуы болып табылады. Қазіргі уақытта, мен ойлаймын, аймақтағы химия кластерінің дамуына орай, осы саланың қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында мамандандыруды осыған қарай негіздеу керек.

Сурет 1. «Ұлттық сараптау және сертификаттау орталығы» АҚ Жамбыл филиалындағы «Стандарттау, мейрамхана ісі және қонақ үй бизнесі» кафедрасының филиалы

Студенттерді дайындаудың әртүрлі жекелеген схемалары Тараз мемлекеттік университетінде білім берудің көп деңгейлі жолдарын қолдануға жағдай жасайды.

Осыған орай, біздің көзқарасымызша стандарттаудың әртүрлі объектілеріне қатынасы бойынша, студенттерді дайындаудың универсальдылығына болашақта басымдық берілуі тиіс. Тізбектеліп оқытылатын пәндер, яғни базалық пәндер – Математика, Физика, Химия, сосын жалпы кәсіби пәндер, мысалы Квалиметрия, Метрология, сосын барып арнайы кәсіби пәндер, мысалы Өнімдерді сынау, бақылау және қауіпсіздігі, Сапа менеджмент жүйесі және т.б. оқытылады. Кез-келген өндірісте сапа басқару жүйесінің бөлінбейтін бөлігі – ол өнімнің өмірлік циклы, осыған байланысты мамандықтың оқу жұмыс жоспарына технологиялық процестерді оқытуға қатысты курстар да енгізілген (мысалы, Өндіріс технологиясы, Жеңіл өнеркәсіп өнімдерінің сапасын өндірістік-техникалық бақылау, Сапаны конструкторлық-технологиялық тұрғыдан қамтамасыздан-дыру және т.б.).

Осылардың барлығын қамти отырып, мамандық бойынша терең білім беру, оқу процесіне дуальды жүйе элементтерін енгізуісіз, сонымен қатар бизнес-құрылымдардың қатынасуынсыз толық-қанды мүмкін емес. Осы мақсатта соңғы 3 жылда кафедраның 2 филиалы өндіріс орындарында ашылды, яғни АҚ «Ұлттық сараптау және сертификаттау» орталығының Жамбыл филиалында және

ЖШС «Жамбыл» қонақ үйінде. Көптеген кәсіпорындармен және ұйымдармен студенттердің тәжірибеден өтуі туралы келісім-шарттар жасалған (1 және 2 суреттер)деп айтуға болады.

Филиалда өтетін сабақтар уақытында және тәжірибе кездерінде білім алушылардың алатын дағдылары «Стандарттау, метрология және сертификаттау» мамандығы бойынша бітірушілердің нарықта дұрыс қалыптасуына көмегін тигізеді

Осылармен қатар шешімі табылмай отырған мәселелер де жеткілікті, соның бірі ретінде жоғары білім мамандарын дайындаудың басқа бағыттары үшін, техникалық реттеу жүйесінің сұрақтары бойынша білім берудің толықтай жоқтығын айтуға болады. Бұны Республика деңгейінде былайша көрсуге болады: яғни техникалық факультеттерді бітірушілер ғана осы бағытта минимум білім алады, ал қалған бағыттағы бітірушілер техникалық реттеу жүйесіне қатысты білімнен толықтай хабарлары жоқ. Осыған байланысты айтуға болады: елімізде жоғары білімді мамандар дайындау, Қазақстан Республикасының 2015-2020 жылдары техникалық реттеу және метрология жүйесін дамыту Бағдарламасына толықтай сәйкес жүргізілуі тиіс.

Қазіргі уақытта стандарттау, метрология және сертификаттау облысына қажетті мамандар резервін қалыптастыру үшін маңызды жайттардың бірі болып, жоғары білім беру жүйесінде дайындау масштабы туралы сұрақты

Сурет 2. ЖШС «Жамбыл» қонақ үйіндегі «Стандарттау, мейрамхана ісі және қонақ үй бизнесі» кафедрасының филиалы

қарастыру табылады. Бұның шешімі – салалар бойынша нақты мамандардың қажетті санын анықтау. Салалар бойынша базалық жоғары оқу орындарының жүйесін құру және дамыту қажет. Қазіргі уақытта кәсіпорындар мен компаниялардың мамандарға қажеттіліктерін талдауды, өнеркәсіптің қандай салалары сапалық өзгерістер негізінде үдемелі дамуды қажет ететіндігі туралы талдауды және т.б. көптеген сұрақтардың шешілуін, жоғары оқу орындарынан бөлек құрылымдар ғана жүргізе алады, соның ішінде бұндай жұмысты Техникалық реттеу және метрология Комитеті жүргізсе дұрыс болар еді.

Бизнес және білім беру жүйесі тарапынан тездетіп, мамандарға қойылатын талаптарды дұрыс және толықтай қалыптастыру бойынша шараларды қабылдау қажет. Осы кезге дейін болып келген, мамандықтар бойынша стандарттардың алынып тасталуы Біліктілік

деңгейін құрастыру және бекіту қажеттілігін тездетті. Элективті пәндер бөлігін қалыптастыруда жоғары оқу орындарының тәуелсіздігі және бакалавриат пен магистратура бітірушілерге қойылатын анық талаптардың болмауы сияқты жұмыстар дұрыс жүргізілмеген жағдайда бітірушілер кең профильді, бірақ үстіртін немесе өте тар бағытта дайындалуы мүмкін.

Әртүрлі бизнес-құрылымдар қажетті фармациядағы мамандарды дайындауда өздерінің мүдделілігін түсініп көрсетуі тиіс деп санаймын.

Қарастырып отырған бұл сұрақ өте үлкен әрі өзекті мәселені қамтиды, сондықтан тез арада тиімді шешім табу және ұсыну мүмкін емес. Алдымен, қазақстандық техникалық реттеу жүйесінде ғылым мен білімнің орнын анықтап алу қажет.

ЦЕНТР ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА АОО «НАЗАРБАЕВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ШКОЛЫ»

Ильясова Д.С. –
директор филиала Центра
педагогического мастерства в г.
Кокшетау, тренер

ФОРМИРОВАНИЕ РЕФЛЕКСИВНОЙ ПОЗИЦИИ ПЕДАГОГОВ В ПРОЦЕССЕ КУРСОВОЙ ПОДГОТОВКИ

Оценка глубины современных изменений в образовании, различных аспектов образовательных систем в стремительно меняющемся мире свидетельствует, что современный учитель нуждается в столь же стремительном профессиональном развитии. Сегодня назрела необходимость «выхода» учителя за рамки проблем, которые решаются только внутри класса и только внутри предметного обучения. Климатические катастрофы, терроризм, межэтнические конфликты – это далеко не полный перечень проблем, которые напрямую коснулись школы и учителя, которые делают педагога не столько учителем физики, биологии или литературы, сколько учителем жизни, наставником, формирующим у учащихся жизненные навыки и помогающим своим воспитанникам справляться с жизненными ситуациями.

В исследовании об обучении учителей будущего [1, с.35], говорится о том, что работа учителя становится все более и более сложной. Профессия учителя в 21 веке требует постоянного обучения в виде дополнительного приобретения знаний, участия в профессиональных программах развития и членства в профессиональных школьных учебных сообществах. В исследовании описывается процесс профессионального обучения, где рефлексия занимает центральное место.

Общепринято, что рефлексия в практике, на практике и о практике очень важна в разработке, сохранении и развитии способностей учителей [1, с. 75]. Рефлексивная практика была предметом внимания наставников учителей в течение некоторого времени [1, с.76], ее целью являлось развитие критически рефлексивных практикующих специалистов. Спустя 20 лет после публикации, книга Дональда Шона «Рефлексивная практика» остается ценным источником в рефлексивной литературе. Шон называет рефлексией в действии «искусством», благодаря которому практикующие специалисты справляются с ситуациями, связанными с неуверенностью, нестабильностью и уникальностью. По мнению Шона, практикующий специалист заинтересован в превращении изначальной ситуации в то, что ему нравится больше. Он также заинтересован в осмыслении ситуации и делает это таким образом, чтобы рефлексия способствовала его совершенствованию.

Рефлексия в действии – это активный процесс, где действие и мысль дополняют друг друга [6, с.23].

Хотя многие учителя могут рефлексировать над своей практикой преподавания, Мун [1, с.68] полагает, что

большинство не делает это преднамеренно, что позволило бы им двигаться вперед в мышлении или действиях. Хэттен и Смит [1, с.52] описали рефлексию как «намеренное мышление о действиях, нацеленное на улучшение».

Вот как учителя формулируют собственное представление о рефлексии, как в прямых, так и образных определениях: «Рефлексировать – значит задавать себе главные вопросы: «Что я сейчас делаю и почему?», «Рефлексия – «перемалывание», пропуск, перевод услышанной, увиденной, прочитанной и другой информации через себя», «Рефлексия – путь к взаимопониманию», «Рефлексия – отслеживание собственного опыта и планирование новых идей», «Рефлексия – это самоанализ деятельности, как ученика, так и учителя. Рассуждение, размышление над вопросами: что планировали вчера? Что было сегодня? Как применю, буду действовать завтра? Самооценка», «Рефлексия – это размышление, ответы на свои вопросы», «Рефлексия – это возвращение назад, «оглядывание» своей работы, размышление по поводу минусов в своей работе».

Значима роль рефлексии и в осмыслении учителем своего профессионального опыта. Ведь известно, что используется не сам по себе опыт, а мысль, выведенная из него (К.Д. Ушинский). Более того, именно соединение опыта профессионала и его рефлексии дает, по мнению Д. Познера, ключ к развитию профессионального мастерства: «опыт + рефлексия = развитие» (Познер, 1985).

В пособии А.А. Бизяевой «Психология думающего учителя» [3, с.46] сказано: «Рефлексивный учитель – это думающий, анализирующий, исследующий свой опыт

профессионал. Это внимательный слушатель, умный наблюдатель, пронизательный собеседник. Это «вечный ученик своей профессии» (Дьюи, 1997) с неутомимой потребностью к саморазвитию и самосовершенствованию».

Развитие рефлексивной культуры учителя как один из способов профессионального развития является одной из главных идей уровневых программ повышения квалификации, разработанных Центром педагогического мастерства совместно с Факультетом образования Кембриджского университета. В рамках учебных занятий предполагается ежедневная рефлексия самого себя и своей деятельности с целью формирования данного умения. Но здесь мы сталкиваемся с проблемой – учителя не могут рефлексировать.

Данная проблема определяет выявленное противоречие между ориентацией программ на формирование субъектности педагога и учащихся и практической готовностью учителя как к собственной рефлексивной деятельности, так и созданию рефлексивной среды в процессе обучения. Эффективное обучение на курсах основано на рефлексии учителя, но первоначальный уровень рефлексивных навыков слушателей достаточно низкий. Так из наблюдений за учителями, из оценочных листов занятия, а также после анализа результатов самооценивания по методике оценки учителем рефлексивных способностей Даутовой О. и Христоворова С. [4, с.54] был сделан вывод, что 75 % учителей не умеют анализировать свою деятельность, подвергать себя самоанализу. Если рассматривать результаты самооценивания учителей собственных навыков рефлексии, то наиболее проблемным учителя считают умения сделать предметом анализа каждый свой педагогический шаг. Исходя из этого, можно сделать вывод, что учителя еще не осознают необходимость осуществления педагогической рефлексии для профессионального развития, для улучшения своей практики. Анализ листов обратной связи позволяет утверждать, что если рассматривать с точки зрения уровневой рефлексии, то в начале обучения большинство слушателей находятся на самом низком уровне, называемом техническое описание. Это означает, что учитель дает общий отчет своей деятельности во время занятий, часто обращая внимание на технические аспекты и не размышляя о ценности опыта. Например, «Занятие прошло хорошо; Я не задал нужных вопросов; Все в группе справились с заданием, Я все понял».

Именно поэтому в данной статье рассматривается, каким образом целенаправленная деятельность в процессе обучения на курсах будет способствовать развитию рефлексивных способностей педагогов, что, в свою очередь, приведет к формированию их субъектной позиции.

Изучив и проанализировав различные теоретические источники по данной проблеме, были определены необходимые условия для развития педагогической рефлексии:

1. Специально организованная деятельность учителей
Реализуя данное условие, одно из изменений, которое внесено в тренерскую практику обучения – это постоянная рефлексия. Каждый день, каждое занятие, каждое задание, каждое действие, каждый шаг подвергается рефлексии. Должна быть ежедневная рефлексия всей деятельности, для этого очень важно продумывать рефлексивные алгоритмы, которые помогут сделать этот процесс целенаправленным. Первоначально использовались легкие формы рефлексии по принципу «понравилось - не понравилось», но затем пришло понимание необходимости более тщательного продумывания вопросов для качественной рефлексии и фокусирования внимания слушателей не на анализе и рефлексии занятия, а сосредоточении на собственных успехах и достижениях, на рефлексии собственной деятельности, а также опыта в качестве обучающегося.

2. Наличие рефлексивной среды

В данном случае задача тренера состоит в создании в процессе обучения условий для развития личности каждого слушателя, открыть им возможность исследования своих собственных ресурсов, не только профессиональных, но личностных. Очень важно учитывать аспект стимулирования данного процесса, создание условий выбора, при которых происходит изменение представления о себе как о личности, так и о профессионале.

3. Актуализация рефлексивных навыков педагога

Очень важно создать условия, позволяющие учителю изменить свои убеждения, профессиональные стереотипы, а также дающие перспективу профессионального развития. Данные условия предусматривают создание таких ситуаций на занятиях, где необходимо использование рефлексивных навыков как средства самовыражения и способ познания собственной деятельности. Очень часто на первых занятиях вопрос «Почему именно так?» не вызывал активного обсуждения. Как было отмечено самими слушателями, в их практике больше приходилось отвечать на вопросы «Что, где и как?», а вопросов «Почему? А если ..., что можно изменить...» почти не было. Теперь учителя, непривычные к рефлексии и к тому, что они сами должны думать и искать собственные ответы для решения вопросов, которые возникают в их классе в процессе преподавания, стали задумываться над своей практикой.

Для формирования рефлексивных умений слушателей решено использовать систему средств, которую возможно применять как на первом, так и на втором этапе очного обучения:

- Подбор комплекса специальных заданий по развитию навыков рефлексии.

Так, например, предполагалось использование рефлексивных практикумов, предложенных А.А. Бизяевой, которые способствуют не только развитию педагогической рефлексии, но и личностной. Первоначально предлагались упражнения типа «Кто Я?» на рефлексии собственной личности. Для стимула рефлексивной мысли начали с вопросов, которые мы сами задаем себе, позволяющие развивать навыки рефлексии с осознания, размышления о самом ценном – собственном «Я»:

- *Кто Я? К чему я стремлюсь в жизни? Понимаю ли я то, чего хочет от меня моя жизнь?*

- *Ценят ли меня близкие мне люди? За что они ценят меня?*

- *Какие мои качества приносят им разочарование?*

- *Как я могу быть более полезным и нужным для них?*

- *Какое влияние я оказываю на их жизнь?*

- *Что мне всегда хотелось делать в жизни? Что мне всегда особенно удавалось? Занимаюсь ли я этим теперь? Почему не занимаюсь?*

Еще одна цель, которая планируется при выполнении такого вида личностной рефлексии – помочь слушателям решить проблемы, возникающие в общении с коллегами. Благодаря умению рефлексировать свое поведение и поступки других людей, человек развивает в себе такие партнерские личностные качества, как пронизательность, отзывчивость, терпимость, тактичность, которые позволяют ему выстраивать успешные взаимоотношения с людьми. Данное качество особенно необходимо учителям, прошедшим обучение по программам первого и второго уровней, так как они в рамках своей деятельности должны будут строить определенные профессиональные отношения с коллегами в школе.

Далее предполагается использование практикумов, где уже отрабатываются навыки рефлексии урока, методов обучения, стратегий, то есть непосредственно того, что связано с профессиональной деятельностью. Здесь уже актуальны вопросы типа:

- *Была ли моя стратегия урока удачной? Как можно было бы построить урок иначе, чтобы сделать его эффективнее?*
- *Научились ли мои ученики чему-нибудь на уроке? Если да, то благодаря чему? Если нет, то по какой причине?*
- *Произошло ли что-нибудь особенное на уроке? Если да, то что именно и почему?*
- *Насколько гибко я адаптировал ход урока к ответам учеников и их поведению?*
- *Как мои ученики относились к тому, что мы вместе делали на уроке? С какими чувствами они уходили с урока? Было ли им комфортно на уроке?*

Для развития рефлексивного восприятия информации используются такие обучающие стратегии, как «Таблица-синтез» (составил И.О. Загашев), Двойные (двухчастные) дневники, ТАСК-анализ и т.д. Они побуждают учителя к диалогу с текстом, к критическому осмыслению его содержания. Данные стратегии также предполагают и проработку теоретического материала, что помогает учителям при написании рефлексивных отчетов, так как у некоторых слушателей возникают трудности из-за недостатка теоретической базы, а также из-за отсутствия навыков интеграции теории с практической деятельностью. Так, например, заполнение таблицы «Таблица-синтез» при проработке модулей уровневых программ помогает обосновать теоретический аспект данного модуля и подкрепить примерами из практики. Данная стратегия используется для развития рефлексивного восприятия информации. Она побуждает учителя к диалогу с текстом, к критическому осмыслению его содержания. При первом восприятии текста заполняются первые две графы, а третья - при просмотре содержания первых двух.

Ключевые моменты модуля	На чем остановилось внимание?	Почему именно на этом остановилось внимание? (Анализ)

После индивидуальной работы можно предложить обучающимся обменяться идеями в паре. Диалог, возникающий в процессе обсуждения, может впоследствии перерасти в умение вести диалог с текстом. Данная стратегия очень продуктивна при работе над рефлексивными отчетами, в частности, над отчетом по интеграции учителем одного из модулей в серию последовательных уроков.

■ Рефлексия собственного опыта в качестве обучающегося.

Одной из технологий описания собственного опыта является технология рефлексивного дневника. Рефлексивный дневник – промежуточная работа по описанию собственного опыта. Структура дневника дает возможность последовательно, осмысленно описать то, что учитель делал, прокомментировать и описать результаты собственной деятельности. Затем на следующем этапе учителя переходят к недельным отчетам, так как они заостряют внимание на наиболее сложных моментах для каждого отдельного слушателя и позволяют тренеру увидеть типовые ошибки и концептуальные затруднения всей группы. Таким образом, дневники помогали оперативно отреагировать и внести изменения в преподавание.

■ Использование рефлексивных вопросов в качестве обратной связи, а также составление слушателями различных рефлексивных алгоритмов.

Что в изученном сегодня для вас самое главное?

Знаю ли я, как можно применить знания на практике (Для чего мне это нужно?)?

Какие трудности у меня могут возникнуть в ходе практического применения знаний? Как я могу их избежать/минимизировать?

Какие мысли, прозвучавшие сегодня, созвучны с Вашими?

Какие новые мысли, чувства у вас появились?

Были ли моменты радости, удовлетворения от своих удачных ответов? Были ли моменты недовольства собой?

Очень важно при составлении данных вопросов учитывать то, чтобы они способствовали рефлексии собственного процесса обучения, а не оцениванию деятельности тренера. Не менее важным фактом является осознание учителями того, что рефлексия позволяет критично отнестись к себе и своей деятельности с целью улучшения.

■ Использование групповой рефлексии.

Когда учителя осуществляют рефлексия самостоятельно, они могут быть ограничены в отношении того, что может быть раскрыто, какая информация может быть собрана, а также в объективности информации (Дэй, 1999). Рефлексия часто осуществляется несистематически и неформально как в одиночестве, так и с другими людьми, которые не наблюдали за практикой. Дэй утверждал, что для проведения критической рефлексии, в процессе должны участвовать несколько человек. Систематическое исследование практики с помощью «наставника» или критического друга в школе или вне школы может оказаться выгодным в усилении рефлексивного процесса. Уже на первом этапе обучения считается необходимым введение понятия «критический друг» для того, чтобы учителя осознали необходимость и эффективность групповой рефлексии.

■ Использование рефлексивных техник: рефлексия до просмотра видео, побуждаемая вопросами, просмотр видео урока.

Так при проведении занятий по теме «Профессиональная беседа» учителям предлагались видеоролики и вопросы, направленные на рефлексия деятельности ментора с целью их дальнейшего применения навыков ведения профессиональной беседы на практике.

Рефлексию нельзя развивать только через какие-либо прямые способы или методы, ее нельзя просто передать или получить как какую-либо информацию. Даже если учитель знает, что такое рефлексия, способы ее развития, это не будет являться гарантией, что он обладает рефлексивными навыками. Рефлексию нужно стимулировать, развивать через процесс обучения.

Из литературы ясно, что профессиональное обучение требует предоставления учителям устойчивых возможностей для исследования и рефлексирования над своей практикой, и, следовательно, разовые сессии являются неэффективными. В различных исследованиях представлены решающая роль рефлексии в изменении практики учителей и роль «проводника» или «наставника» в поддержке их рефлексивной деятельности. Именно поэтому, тренер играет ведущую роль в развитии рефлексивной позиции педагогов. Но для этого он должен сам обладать очень высоким уровнем рефлексивной культуры, должен быть «экспертом» в этом вопросе. Проводилось много исследований в различных профессиональных областях, целью которых было отслеживание процесса превращения преподавателей из новичков в экспертов [1, с.34]. Братьям Дрейфус принадлежит одна из первоначальных классификаций стадий развития рефлексии. Согласно этому ранжированию самая высокая ступень принадлежит экспертам. Стадия эксперта характеризуется подразумеваемой и бессознательной практикой. Для тренера очень много деятельности предстоит осуществлять на экспертном уровне, то есть больше не опираться на правила и ориентиры, а интуитивно анализировать ситуации, основываясь на глубоком понимании, как сказал Шон «думать на ногах» (Шон, 1983). Будучи тренером и имея желание постоянно совершенствовать свою практику, мы должны стать «бессознательными рефлексорами». Именно данный личностный аспект явился самым сложным, так как невозможно научить других тому, чем сам не владеешь. Какие же здесь возникают трудности? В первую очередь – постановка вопросов. Одним из инструментов тренера должны быть рефлексивные вопросы – именно от грамотно поставленного вопроса зависит стимулирование рефлексивной мысли учителя. Первоначально уровень вопросов бывает довольно низким и по реакции слушателей тренер понимает, что они не всегда вызывают интерес

и обсуждение. Бывают и такие моменты, что на вопрос тренера учителя отвечают мгновенно, не задумываясь, что тоже служит доказательством недостаточного уровня вопроса. Именно поэтому при планировании занятий тренер много времени уделяет продумыванию вопросов к различным ситуациям, заданиям. Приходится обращаться к методической литературе по постановке вопросов, а также штудировать все, что связано с коучингом, так как в данном процессе также большую роль играют вопросы.

Рефлексия является ценным понятием, но им очень часто злоупотребляют. Она играет важную роль в трансформировании, понимании и интегрировании нового опыта с предыдущим/существующим знанием. Чаще всего рефлексия встречается как основная часть обучения на основе опыта. Однако ее часто рассматривают как очень пассивную и излишне «наблюдательную» деятельность. Рефлексия – это то, что лучше всего срабатывает, когда обучаемый включен в процесс и активен. На основе вышесказанного можно сделать следующие предложения по дальнейшему развитию рефлексивной позиции учителей в ходе обучения:

- Создавать для слушателей ситуации, в которых им приходится размышлять. Для этого использовать различные стратегии постановки вопросов, поощрения самооценки, стимулирования ведения дневников, а также, используя критический анализ ситуации, поощряя их анализировать и критиковать идеи и практику. Действуя подобным образом, осуществляется процесс обучения, развивая навыки, которые превращают рефлексию в обучение. Таким образом, тренер получает определенную гарантию того, что обучение не закончится в ту же самую минуту, как учитель получит сертификат.

- Предлагать для рефлексии учителям аутентичный материал – видеозаписи уроков, их собственные планы уроков, коучингов, методы и приемы, применяемые для обучения учеников, то есть все, что имеет отношение к их ежедневной практике. Исследования Ловитт и Кларка предполагают, что опыт профессионального развития, обеспечивший учителям возможности для исследования новых стратегий и идей в контексте собственной практики на уроке, является одним из самых эффективных опытов по продвижению и поддержке совершенствования учителя.

- Постоянная рефлексия. Непрерывная рефлексия должна способствовать процессу сбалансированного и значимого анализа вопросников с обратной связью, оцениванию модулей, получению обратной связи от учителей.

В дополнение к преподаванию, обучению и оцениванию по всем аспектам уровней программ тренеру нужно размышлять по поводу целого ряда видов деятельности. Через интерактивный процесс, навыки рефлексии «о» действия и рефлексии «для» действия должны привести к способности рефлексировать «в процессе» действия. Эта способность к рефлексии в процессе действия, когда примеряется и изменяется свое поведение в зависимости от рефлексии, – именно то, что отличает «эксперта» от «новичка». Это Шон считает отличительной чертой профессионала, а именно – то, что профессионалы способны думать на ходу, реагируя на неординарные ситуации и обретая новые навыки.

1. Heather Fry, Steve Ketteridge, Stephanie Marshall A Handbook for Teaching & Learning in Higher Education. Enhancing Academic Practice, Kogan Page, 1999.

2. Биктагирова Г.Ф. Развитие педагогической рефлексии будущего педагога-психолога. Доступно на <http://masu/scince/sbornik/32.htm>.

3. Бизяева А.А. Психология думающего учителя: педагогическая рефлексия. Псков, 2004.

4. Даутова О.Б., Христофоров С.В. Самообразование учителя как условие его личностного и профессионального развития. //Инновации и образование. Сборник материалов конференции. Серия "Symposium", выпуск 29. СПб: 2003. С.309-317.

5. Неделина С.В. Формирование педагогической рефлексии будущего учителя в образовательном процессе. Доступно на <http://masu/scince/sbornik/32.htm>.

6. Schon D. The Reflective Practitioner, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1983

ЦЕНТР ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА АОО «НАЗАРБАЕВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ШКОЛЫ»

Акимова Т.А. -
директор филиала Центра
педагогического мастерства
в г. Актобе, тренер

УЧИТЕЛЬ - ДИРИЖЕР УРОКА

«Что такое успешный урок? Перечислите 5 его характеристик», - такой мини опрос проведен среди слушателей курсов повышения квалификации учителей по образовательной программе «Лидерство в школе» в филиале Центра педагогического мастерства в г. Актобе.

Среди ответов на первых местах находятся аспекты, связанные с планированием урока. Лишь 8 учителей из 66 упомянули грамотную организацию урока (classroom management). Данные этого мини исследования, а также 30-летний опыт учителя английского языка, а в данное время тренера по программе повышения квалификации учителей английского языка в рамках обновления содержания среднего образования Республики Казахстан, позволяют сделать вывод о том, что менеджмент на уроке серьезно недооценивается.

Автор предлагает рассмотреть, что входит в понятие «менеджмент» на уроке. Разные литературные источники дают различные толкования этого аспекта урока, но сходятся в том, что он включает в себя следующее: речь учителя, умение давать четкие инструкции, а также организация (проведение) самого задания (формы взаимодействия между участниками учебного процесса, способы деления на группы, мониторинг) [1, 3, 4]. В статье будут рассмотрены первые две составляющие, поскольку третья в силу своей объемности требует отдельного изложения.

Некоторые правила, описываемые в данной статье, могут показаться элементарными, однако наблюдения уроков показывает, что при всей своей очевидности, они не часто соблюдаются, причем не только молодыми специалистами, но и педагогами со стажем. Это был, пожалуй, один из основных недостатков профессиональной компетенции учителей, обнаруженный тренерами при проведении курсов повышения квалификации учителей английского языка в рамках обновления содержания среднего образования Республики Казахстан, и который явился поводом к написанию данной статьи

Итак, первая составляющая – это речь учителя. Есть несколько потенциальных проблем, связанных с данным аспектом. Прежде всего, это неправильный выбор уровня

языковой сложности. Приведем пример речи учителя на уроке английского языка на начальном этапе обучения, который можно было наблюдать на одном из уроков учителей пилотных школ:

“Now we gonna work on the following handout. Have a look at this picture. Can you see that ball in the corner?”

Очевидно, что не все дети поймут учителя и через время некоторые ученики потеряют интерес к уроку. Чтобы этого не произошло, следует прежде всего упростить язык на грамматическом и лексическом уровне и, тем более, не употреблять сленг. Можно разбить предложение на более мелкие простые предложения [1]. Думаем, следующий вариант будет оптимальным:

“Look. It’s a ball.”

Совершенно естественно, что степень адаптивования учителем языка зависит от уровня языковой подготовленности учащихся. В младшем звене обучения, когда у детей малый словарный запас, учителю требуется приложить больше усилий для того, чтобы донести необходимую информацию до учеников. Однако важно не переходить на упрощенный язык с несуществующими структурами. Учитель всегда должен давать образец правильной речи, не допуская «птичьего языка» (pigeon language) [2], например, такого:

“You ... yesterday ... play ... where?”

Неплохим решением данных затруднений было бы на стадии планирования урока сформулировать свои инструкции, потренироваться, как можно изменить сложность языка, сделать речь доступной для понимания учащимися. Действенным методом является запись своей речи на диктофон (телефон), что рекомендуется делать слушателям курсов повышения квалификации учителей английского языка пилотных школ. Учителя прослушивают запись, вносят изменения в свои инструкции, затем снова

начитывают на диктофон и так несколько раз, пока не будут довольны своим результатом. Некоторым учителям советуется сначала записать инструкции на бумаге, отработать интонационно (с этим аспектом тоже бывают сложности), и только после этого записывать на диктофон.

Вторая ошибка учителей – прибегать к переводу на родной язык. Причин к тому может быть несколько, но главная – это опасение, что дети не поймут. Перевод весьма нежелателен, поскольку ответственностью учителя является создание полной языковой среды на уроке (English only classroom). Такой результативный подход, как метод полного физического реагирования (TPR - Total Physical Response), когда речь сопровождается движениями, мимикой (body language), высоко эмоциональная речь учителя, а также градация сложности языка помогут донести смысл сказанного до ребенка.

Следующая сложность с этой составляющей менеджмента на уроке – это количество времени, которое занимает речь учителя (TTT - Teacher Talk Time), вернее баланс между временем, которое занимает речь учителя и временем, когда говорит ученик. Это отнюдь не значит, что учитель не должен говорить - речь учителя имеет важное значение при объяснении материала, для погружения учеников в языковую среду, а также для развития навыков аудирования, особенно на начальном этапе обучения. Но порой учителя «бывает слишком много» на уроке, он заполняет все паузы и говорит даже тогда, когда учащиеся выполняют самостоятельную работу. Важно помнить о практической направленности урока: ученикам должно остаться достаточно времени для практики целевого языка.

Второй составляющей менеджмента на уроке является умение давать четкие инструкции. Важность этого аспекта очевидна: во-первых, от этого зависит, насколько эффективно пройдет урок. Во-вторых, четкие и уверенные инструкции вселяют в учениках уверенность в учителе. В-третьих, урок идет гладко, без неловких остановок, без дополнительных разъяснений и не оставляют у учеников ощущения, что они «заблудились».

Начнем с того, что прежде чем давать инструкции следует привлечь внимание учащихся какой-либо фразой и подходящей интонацией, допустим: «Ok!», «Right!», «Well!», «Class!». Можно хлопнуть в ладони для большего эффекта. И только убедившись, что все готовы слушать, начать давать задание. Ниже приводится несложный прием, которым поделилась одна из слушательниц курсов в рамках обновления содержания образования для концентрации внимания детей:

Учитель: «Class»
 Учащиеся: «Yes»
 Учитель: «Class, Class»
 Учащиеся: «Yes, Yes»

Причем важно добиться, чтобы ученики воспроизвели с той же интонацией, с которой учитель произнес свою фразу. Он может варьировать интонацию, учащиеся внимательно слушают и имитируют интонацию учителя. Этот весьма простой прием мобилизует учащихся, заставляет их концентрироваться (с точки зрения фонетики также полезен).

Учитель должен быть уверен в своих инструкциях, четко представлять себе, что он собирается делать, что хочет от учащихся и как он это объяснит им. Инструкции не должны запутывать детей, должны быть логичными и лаконичными. Как уже упоминалось выше, следует использовать короткие предложения и простой язык. Даже в старшем звене, следует помнить, что главной целью на этапе предоставления инструкции является не богатство языка, а четкое объяснение, ЧТО делать.

Об уверенности учителя можно судить по его умению управлять голосом, при необходимости делать его громче или тише, соответственно интонировать. Учителя на курсах после проведенных микропреподаваний отмечали, что при правильной интонации, четких ясных фразах, уверенном проецировании голоса аудитория становится легко управляемой и ведомой.

Часто можно видеть, что учитель работает только с одной частью класса - естественно, что дети, которые оказались вне поля зрения учителя, иногда за его спиной, не в полной мере воспринимают инструкцию. Поэтому учителю необходимо найти такое место в классе, откуда у него будет полный обзор детей. Для зрительного контакта с детьми во время дачи инструктажа учитель должен применить принцип «радара», т.е. смотреть сначала направо, потом на середину, налево (или наоборот). И так несколько раз. Опыт наблюдения уроков свидетельствует о том, что многие учителя не придают этому значения, и впоследствии вынуждены снова объяснять задание какой-то группе учеников, тем самым допуская хаос и потерю времени на уроке.

Слушатели курса повышения квалификации (PDP - Professional Development Programme) учителей для вновь открытых Назарбаев Интеллектуальных школ в Назарбаев Университете в 2012 году познакомились с алгоритмом проведения инструктажа **RICH**. Эта аббревиатура расшифровывается следующим образом:

R – **regrouping** (группирование)
I – **instruction** (предоставление инструкции)
C – **concept check** (проверка понимания инструкции)
H – **handouts** (раздача материала)

Первый шаг (**R**) означает, что перед тем, как начать давать основные инструкции, следует дать учащимся установку о том, как они собираются работать - индивидуально, в парах, в группах, по цепочке и т.д. Причем, желательнее четко сказать и показать, кто с кем будет работать. Если для разбивки класса на группы требуется произвести определенные действия, то следует это сделать до объяснения инструкций, и только убедившись, что все знают, кто с кем работает, перейти к шагу №2.

Шаг второй (**I**) предполагает саму инструкцию - учитель пошагово объясняет суть задания.

Шаг третий (**C**) очень важен. На этом этапе инструктажа следует убедиться, что все ученики поняли задание. Вопросы типа «Всем понятно?», «Кто не понял?» «Понятно?/Ясно?» «Вопросы?» не являются конструктивными. Обычно такие вопросы сопровождаются либо молчанием, либо дружным «Дааа!» или «Неет!», и не дают реальной картины. На этом этапе учитель может задать вопросы следующего типа:

"Are we working in pairs? – No."

"Individually? – Yes."

"What are we doing first? – Read the text."

"Next? – Answer the questions."

"In writing? -No."

"Orally? - Yes."

Шаг четвертый (**H**) - это тот этап, на котором раздаются ресурсы, необходимые для выполнения задания. Иногда этот этап можно передвинуть на второе место, в случае, если задание невозможно объяснить без опоры на раздаточный материал. Золотое правило инструктажа: не совмещать (**I**) и (**H**) - ни в коем случае не раздавать ресурсы одновременно с проговариванием инструкции, поскольку дети (да и взрослые тоже) сразу переключают свое внимание на раздаточный материал и перестают слушать учителя, что сказывается на их понимании самой инструкции.

К этому алгоритму рекомендуется добавить пятый шаг. Речь идет о моделировании выполнения задания, т.е. о необходимости проиграть с учеником выполнение образца задания. Лучший способ объяснить, что делать – продемонстрировать это [1].

Итак, даны инструкции, учитель удостоверился, что учащиеся знают, что делать, дети получили раздаточные материалы и смоделировали выполнение задания на одном примере. Далее следует окинуть взглядом весь класс, чтобы убедиться, что все учащиеся приступили к выполнению задания. Если кто-то все еще испытывает трудности, следует подойти к нему и дать необходимые разъяснения индивидуально, не мешая остальным.

Учителя могут считать, что, пропуская некоторые шаги, они тем самым сэкономят время. В реальности учитель теряет время, повторяя объяснения раз за разом. При этом теряется целостность урока, и учитель как правило возлагает вину за это на учеников. Учащиеся нервничают, потому что чувствуют свою беспомощность. Учитель сердится, потому что учащиеся не выполняют задание. В итоге план урока не выполняется, у обеих сторон учебного процесса нет чувства удовлетворенности. Даже если урок был хорошо спланирован, плохая организация может привести к его фиаско.

Можно провести такую параллель: учащиеся - это оркестр, учитель- дирижер. От мастерства дирижера зависит, насколько четко сыграет оркестр. Чтобы добиться эффективной работы класса, учителю следует поработать над своей речью и языком, научиться следовать алгоритму RICH, быть уверенным в своих действиях, видеть всех участников и знать свою партитуру. В результате он, равно как и дети, сможет во всей полноте насладиться слаженно проведенным уроком.

-
1. CELTA - Giving clear instructions. <https://www.youtube.com/watch?v=jBGFjvXb1o>
 2. CELTA - Teacher talk. <https://www.youtube.com/watch?v=SUrfRKqs-MY>
 3. Classroom management for young learners. <https://www.teachingenglish.org.uk/blogs/alexenoamen/classroom-management-young-learners>
 4. Top 10 strategies for classroom management. <http://edu518top10.weebly.com/lesson-management.html>

ЦЕНТР ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА АОО «НАЗАРБАЕВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ШКОЛЫ»

Катаев Е.С. –
старший менеджер филиала
Центра педагогического
мастерства в г. Уральск, тренер

ФОРМИРОВАНИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОЛЛЕДЖА КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ИХ ЛИДЕРСКОЙ ПОЗИЦИИ

Уровневые программы повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан, разработанные Центром педагогического мастерства совместно с Факультетом образования Кембриджского университета (далее – уровневые программы) в значительной степени направлены на формирование и развитие аксиологического компонента управленческой культуры педагога. В частности, особая роль уделяется лидерству учителя и учащегося как ценностной основе для самовыражения участников образовательного процесса, исследованию в действии учителей и саморегуляции учащихся в процессе обучения.

Под понятием «управленческая культура» учащегося колледжа видится целостное личностное образование, имеющее собственную структуру (когнитивный, мотивационный и технологический компоненты) и проявляющееся в способности учащегося, а в последствии молодого учителя, на определенном уровне творческой самореализации осуществлять самоуправление собственной учебно-познавательной деятельностью; соуправление учебно-воспитательным процессом подготовки востребованных, конкурентоспособных на рынке труда кадров; в ходе педагогической практики в профессиональных лицеях и общеобразовательных школах наряду с самоуправлением своей педагогической деятельностью, осуществлять соуправление образовательным процессом учебного заведения и управление учебной деятельностью учащихся школы.

Структурно-содержательная модель поэтапного (базовый, мотивационный, практический) формирования управленческой культуры учащихся педагогического колледжа как будущих педагогов-менеджеров, представленная совокупностью управленческих функций с показателями уровня сформированности составляющих управленческой культуры учащихся (личностно-организационные, функционально-деятельностные, социально-коммуникативные) с соответствующим критериальным аппаратом (тесты, вопросники, педагогические проблемные задачи).

Основными показателями сформированности управленческой культуры учащихся являются понимание значимости сущности управленческой культуры в педагогической деятельности (мотивационный компонент), ценностное отношение к собственной управленческо-

педагогической культуре, как к условию достижения вершин профессионализма (когнитивный компонент), степень развития основных, социально-психологических и технологических управленческих функций (технологический компонент) [16].

По нашему мнению, культура будущего специалиста – это его способность к развитию и совершенствованию своих творческих способностей в решении нестандартных задач при осуществлении своих профессиональных ролей. Сущность культуры проявляется, прежде всего, в деятельности, а не только в совокупности достижений и ценностей, накопленных человечеством в процессе исторического развития.

И.М. Модель (1983) определяет «профессиональную культуру» как степень овладения специфическим видом трудовой деятельности. Педагогическая культура представляет материальную (обучение способам деятельности) и духовную (формирование духовного мира) культуру. Педагогическая культура является фундаментом управленческой культуры [12].

В нашем исследовании формирование управленческой культуры учащихся рассматривается во взаимосвязи управленческой деятельности администрации и педагогов для развития педагогического коллектива и обучаемых.

В педагогике понятия «управление» и «руководство» тесно взаимосвязаны, но П.В. Худоминский (1987) различает эти понятия по способам воздействия субъекта управления на объект управления. Руководство, считает он, относится, прежде всего, к людям, а управление имеет дело с процессами и результатом их деятельности [19].

В нашем исследовании мы исходим из того, что существует как бы два уровня проявления культуры

Схема 1. Организационная структура формирования управленческой культуры учащихся

управления. Первый из них - управленческая культура организации образования, или организационная культура управления в конкретной организации образования, а второй - управленческая культура личности. Первая выступает в виде системы целенаправленных руководящих действий по созданию условий для планирования, организации, мотивации и контроля деятельности данной организации по функционированию и развитию. Вторая - является субъектным, персонально личным воплощением управленческих функций в опыте личности (присвоенная культура субъекта образовательного процесса).

Управленческая культура организации включает в себя определенные нормы - ценности поведения, которые одобряют и которых придерживаются в своих действиях и отношениях работники данного учреждения образования. Она традиционно выполняет ценностно-охранную, ценностно-ориентирующую, адаптивную, интегрирующую, регулирующую и мотивирующую функции. Благодаря реализации этих функций, она формирует имидж организации в глазах окружающих (схема 1).

Организационная структура формирования управленческой культуры учащихся педагогического колледжа представляет совокупность деятельности участников образовательного процесса с учетом объективных предпосылок, инициируемых педагогическими и организационными условиями

и субъективно-личностными факторами субъектов управления, соуправления и самоуправления.

К объективным факторам формирования управленческой культуры относятся, прежде всего: нормативная правовая база (Законы РК «Об образовании» и др., Типовое Положение, Государственные стандарты); организационная культура; наличие необходимых условий и среды для формирования управленческой культуры. Все это реализуется с непосредственным участием каждого педагога и учащегося.

Разработанная организационная структура формирования управленческой культуры учащихся характеризуется системностью, реалистичностью, гибкостью функционирования, динамичностью, возможностью взаимообогащения целенаправленной деятельности всех структурных подразделений, а также технологичностью (формализованностью процедур). Во многом эффективность представленной структурной схемы определяется системой взаимодействия каждого отдельного участка образовательного процесса. Она предполагает вертикальные (прямые и обратные) связи от директора ко всем службам и обратно; горизонтальные связи с элементами взаимозаменяемости всех служб; органы самоуправления учащихся; развитую систему внутренних и внешних связей, обеспечивающую тесные

контакты с предприятиями, органами образования, родителями учащихся и др.

В результате использования основ современного менеджмента в процессе создания организационной структуры формирования управленческой культуры у выпускника колледжа формируется целостное социально-профессиональное качество, позволяющее ему успешно проходить производственную практику, взаимодействовать с другими субъектами, как в колледже, так и в обществе в

целом. Это качество может быть определено как целостная социально-профессиональная компетентность учащегося.

Управленческая культура преподавателя способствует выбору оптимальных форм и методов педагогического менеджмента для своей профессиональной деятельности. Управление учебно-воспитательным процессом в колледже рассматривается как взаимосвязь между деятельностью «директор-преподаватель-учащийся» (см. таблицу 1).

Таблица 1. Пример содержательной характеристики разных уровней управленческой культуры субъектов образовательного процесса педагогического колледжа

Управление	Соуправление	Самоуправление
Мотивационный компонент		
<i>на уровне директора</i>		
Осознает место и роль теории менеджмента в образовательном процессе колледжа.	Осознает место и роль колледжа в системе образования района, города и области и т.д.	Осознает собственную роль в процессе функционирования и развития колледжа.
<i>на уровне преподавателя</i>		
Осознает место и роль теории менеджмента в учебно-воспитательном процессе колледжа.	Осознает значимость совершенствования образовательного процесса колледжа в развитии учащегося.	Осознает собственную значимость в реализации триединой задачи урока (развивающей, воспитательной, учебной).
<i>на уровне учащегося</i>		
Проявляет интерес к организации и внедрению новых подходов в образовательный процесс колледжа.	Проявляет интерес к учебно-воспитательному процессу как к совместной учебно-познавательной деятельности педагога и учащегося.	Проявляет интерес к исследовательской, эвристической деятельности.
Когнитивный компонент		
<i>на уровне директора</i>		
Знает функции педагогического менеджмента и основные идеи уровней программ.	Знает элементы и методы педагогического менеджмента, основные модули уровней программ.	Знает основы создания коллаборативной среды в работе с персоналом (ученическим, педагогическим, техническим).
<i>на уровне преподавателя</i>		
Знает и учитывает в работе основы педагогики, психологии, возрастные психолого-педагогические особенности учащихся.	Знает методы управления учебно-воспитательным процессом, основы школьной дидактики, современные техники проведения тренингов и обучения взрослых.	Знает и учитывает основы групповых форм работы, серии последовательных уроков в рамках подхода Исследование урока.
<i>на уровне учащегося</i>		
Знает принципы построения критериального оценивания собственной учебной деятельности.	Знает цели и задачи каждого урока и учебной программы, готов к совместной учебно-познавательной деятельности с педагогом.	Знает цели, определяет задачи, критерии оценивания и траекторию собственного развития.
Технологический компонент		
<i>на уровне директора</i>		
Применяет функции, методы и формы менеджмента в практике управления учебным заведением.	Использует функции, методы и формы педагогического менеджмента в практике соуправления.	Использует функции, методы и формы педагогического менеджмента в определении субъект-субъектных отношений.
<i>на уровне преподавателя</i>		
Использует в практике учебной и внеклассной деятельности с учащимися формы и методы педагогического менеджмента.	Применяет в практике организации образовательного процесса функции, формы и методы педагогического менеджмента и модули уровней программ.	Использует в организации собственной преподавательской деятельности функции, приемы и методы педагогического менеджмента и идеи уровней программ.
<i>на уровне учащегося</i>		
Участствует в разработке критериев оценивания и траектории собственной учебной деятельности.	Участствует совместно с преподавателем в организации урока, показывает приемы самореализации, самоуправления.	Занимается рефлексией, владеет приемами соуправления, самоуправления и саморегуляции.

Принимая во внимание то, что учащиеся колледжа как субъекты проявляют себя в ходе учебно-воспитательного процесса на уровне соуправления, а в ходе саморазвития, самоменеджмента - на уровне самоуправления и саморегуляции, а также, начиная педагогическую деятельность, выпускники колледжей, в основном, являются субъектами образовательного процесса, но

в этом случае, свое участие в учебно-воспитательном процессе они выполняют уже на уровне самоуправления своей педагогической деятельностью (саморегуляция), соуправления образовательным процессом учебного заведения и управления учебной деятельностью учащихся школы или лицея.

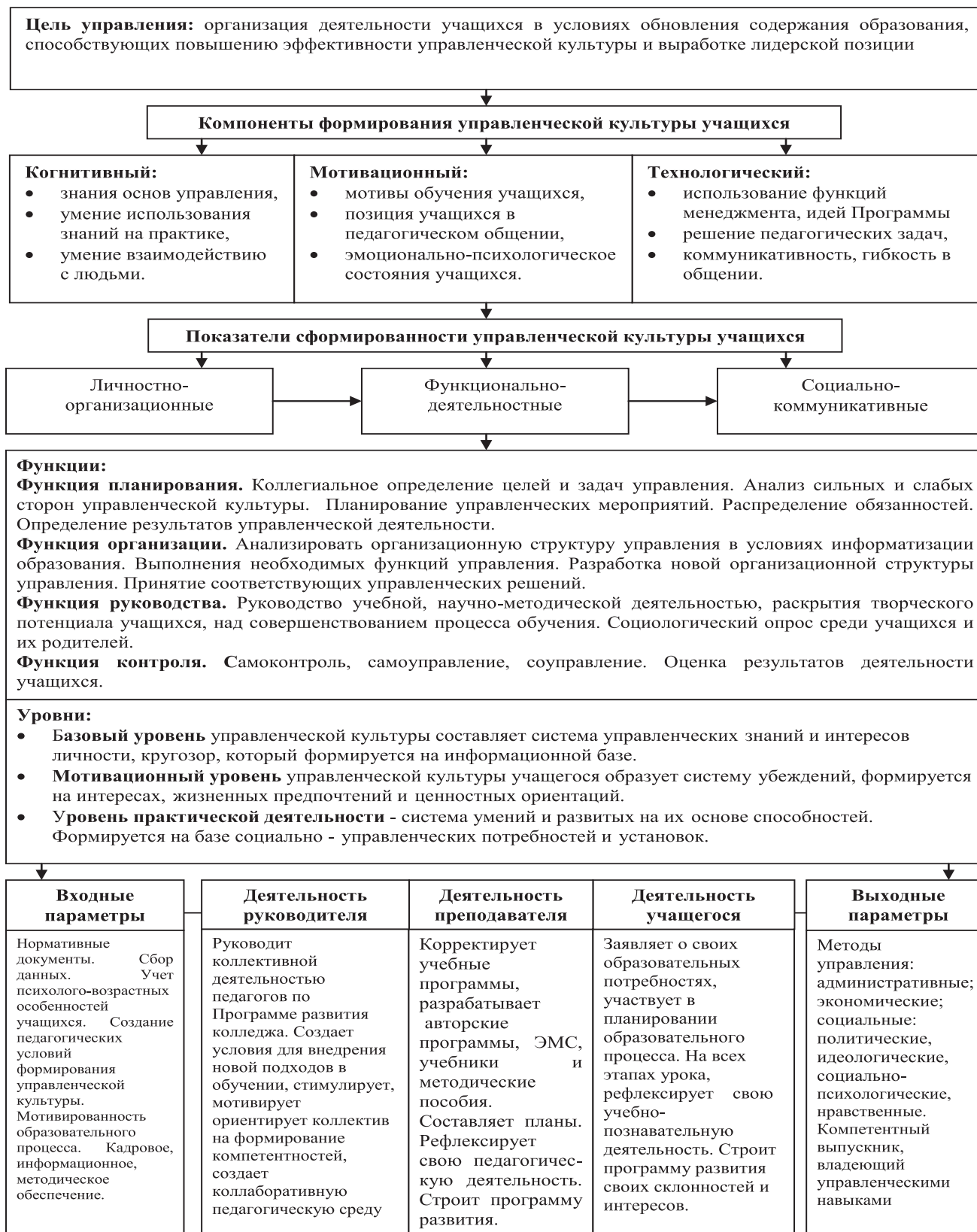

Рисунок 1 - Структурно-содержательная модель формирования управленческой культуры учащихся

Таким образом, **управленческая культура учащегося** характеризуется как итог качественного развития управленческо-педагогических знаний (когнитивный компонент), интересов, убеждений (мотивационный компонент), норм управленческой деятельности и поведения, способностей (технологический компонент).

Разработка модели начинается с изучения нормативных документов, сбора данных по определению проблем обучения и учения, выработки педагогических условий формирования управленческой культуры. Особое место и значимость в нашей модели занимает изучение эффективности ее деятельности через исследование входных и выходных параметров.

Создана структурно-содержательная модель формирования управленческой культуры учащихся (рисунок 1), которая состоит из когнитивного (знаниево-понятийного), мотивационного (личностно-рефлексивного) и технологического (практически-деятельностного) компонентов и следующих уровней: базовый, мотивационный, практический. **Базовый уровень** управленческой культуры составляют система управленческих знаний и интересов личности, кругозор, который формируется на базе информационной компетенции. Кругозор, эрудиция в области управления педагогическими системами развиваются в процессе учебно-познавательной деятельности. **Мотивационный уровень** управленческой культуры учащегося образует систему добровольно принятых учащимися убеждений. Формируется на интересах, жизненных предпочтениях и ценностных ориентациях в процессе управленческой деятельности. Убеждения формируются в мировоззренческой активности, что определяет соответствующую жизненную позицию (саморегуляцию в ходе учения). **Уровень практической деятельности** - система управленческих умений и навыков, присвоенных учащимся в ходе учебно-воспитательного процесса, формируется на базе социальной активности участников образовательного процесса.

Модель формирования управленческой культуры учащихся ориентирована на **организацию целенаправленной совместной деятельности всех участников образовательного процесса (руководителя, преподавателей, учащихся) на основе взаимного делегирования основных функций менеджмента** (планирование, организация, мотивация, контроль) с обязательным фиксированием исходных и выходных параметров уровня сформированности каждого из компонентов управленческой культуры учащихся на этапах его формирования и развития.

Показателями сформированности управленческой культуры учащихся являются степень присвоения субъектом личностно-организационных, функционально-деятельностных и социально-коммуникативных свойств личности. **Личностно-организационные** - определяются через систему тестов: мотивы обучения в педагогическом колледже (Мыдыкану) [3,4], эмоционально-психологическое состояние (Большаков) [3,4], отношение

к знаниям управленческого цикла (Спирин) [8], тест на душевное состояние (Тамарская) [17]. **Функционально-деятельностные** - определяются через систему тестов: умение использовать функции менеджмента, умение решать педагогические задачи (Кулюткина) [8], эффективность использования знаний на практике, терпимость к людям, гибкость в общении (Тамарская) [17]. **Социально-коммуникативные** - определяются через систему тестов: коммуникативность (Леонтьева), самооценка качества общительности (Рогов, Ряховцев) [15], позиция учащегося в педагогическом общении (Маралов) [14], способность взаимодействию с другими людьми (Тамарская) [17].

Преподаватель корректирует учебные программы, разрабатывает авторские программы, учебники и методические пособия, участвует в работе электронно-методической системы (ЭМС), составляет планы, рефлексировать свою педагогическую деятельность, строит программу развития группы и отдельного учащегося. Учащиеся заявляют о своих образовательных потребностях, участвуют в планировании образовательного процесса, на всех этапах урока рефлексировать свою учебно-познавательную деятельность, планируют программу личностного развития.

Резюмируя вышеизложенное, выявлены следующие необходимые педагогические условия **формирования управленческой культуры учащихся**: ориентация на запросы общества, его ценностные ориентации, научный потенциал информационно-обучающей среды; создание благоприятного морально-психологического климата, стимулирование, развитие взаимодействия «руководитель-преподаватель-учащиеся», формирование организационной структуры управления; включение учащихся в управленческую деятельность (самоуправление, управление, соуправление); разработка программы и включение в содержание учебного плана спецкурс «Основы педагогического менеджмента в организациях ТиПО»; разработка и апробация технологии формирования управленческой культуры учащихся (когнитивный, мотивационный, технологический) на основе использования интерактивных форм и методов современного менеджмента; конструирование содержания образования учебного заведения через моделирование учебных планов, учебных программ, поурочных планов, отражающих функции управления.

Проблема формирования и развития управленческой компетентности будущего специалиста объёмна и многогранна, и проведенное исследование не может исчерпать всех её аспектов. Перспективными могут быть исследования, ориентированные на развития управленческой культуры в системах «преподаватель – родитель», «руководитель – социальный партнер», возможности формирования управленческой культуры будущих педагогов при изучении специальных предметов (методик преподавания, педагогики, психологии) и в процессе повышения их квалификации.

ЦЕНТР ПЕДАГОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА АОО «НАЗАРБАЕВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ШКОЛЫ»

Ошакбаева А.А. – старший менеджер филиала Центра педагогического мастерства в г. Талдыкорган, тренер

Черенкова Л.В. – менеджер филиала Центра педагогического мастерства в г. Талдыкорган, тренер

ИССЛЕДОВАНИЕ УРОКА – ЭФФЕКТИВНЫЙ ИНСТРУМЕНТ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПРЕПОДАВАНИЯ И ОБУЧЕНИЯ

*Педагоги не могут успешно кого-то учить, если в это же время усердно не учатся сами.
Али Апшерони*

Для собственного развития человеку необходимо учиться на протяжении всей жизни, только при таком условии создается атмосфера успешности, востребованности и независимости от быстроменяющегося мира. Учитель в наш век с целью повышения квалификации обучается на многих курсах, берет для своей практики много полезного и интересного для обучения детей, однако собственное обучение учителя не является конечной остановкой. Для дальнейшего развития необходимо исследование применения полученных знаний на практике и в этом как нельзя кстати подходит подход Исследования урока. Исследование урока – это процесс, при котором исследуется влияние одной определенной стратегии, формы или метода преподавания на обучение ребенка. Важный момент в этом процессе отводится тому, что учитываются разные возможности ученика, ведь ни для кого не секрет, что в любой школе, будь то общеобразовательная или школа для обучения талантливых и одарённых детей, уровень успеваемости у всех учеников разный, соответственно и уровень восприятия материала будет разный.

Учителя неоднозначно воспринимают все новое. Кто-то готов меняться и им необходимо только четко увидеть конечный результат исследования. Кто-то считает, что успех в исследовании зависит от четкого алгоритма действий при его проведении и не начинают его проводить, так как боятся ошибиться. Кто-то скептически полагает, что в условиях нашей традиционной классно-урочной системы вряд ли получится реализовать новые подходы в преподавании и обучении. Но следует помнить, что не ошибается только тот, кто ничего не делает! А для того чтобы понять, что можно

улучшить в своей практике, необходимо изменить образ мышления и начать исследование.

Новые стратегии и подходы в преподавании и обучении не возникают сами по себе, они являются результатом научных поисков, передового педагогического опыта отдельных учителей и целых коллективов.

Каждый учитель, практически ежедневно, встречается с различными проблемами, которые вынужден решать и преодолевать самостоятельно. В результате полученного опыта меняется практика учителя, и он в дальнейшем выбирает наиболее эффективные стратегии, методы и формы проведения занятий, становясь таким образом успешным учителем. Но отрицательный момент в этой практике заключается в том, что каждый проходит этот путь в одиночку. Мировой опыт предлагает сделать Исследование урока совместной практикой каждой школы и делать результаты достоянием всех учителей.

В настоящее время существует несколько вариантов проведения Исследования урока. Наиболее четко описан алгоритм проведения исследования в книге Пита Дадли (2011) *How Lesson Study orchestrates key features of teacher knowledge and teacher learning to create profound changes in professional practice* [Каким образом Lesson Study определяет основное содержание знаний и обучения учителя для создания значительных перемен в профессиональной практике], представленной на ежегодной конференции Всемирной Ассоциации Исследования урока в Токио. Данное руководство поможет начинающим исследователям четко понять ход проведения исследования.

С чего же стоит начать исследование урока? Конечно же с исследовательского вопроса. Исследовательский вопрос, а точнее, ответ на него – это знание, которое учитель получит в результате исследования [3, 2-32]. Учитель-исследователь должен знать, почему его исследовательский вопрос важен для него и благодаря исследовательскому вопросу сможет подобрать группу единомышленников, для которых также важен этот вопрос. Для того чтобы исследовательский вопрос отражал суть исследования, необходимо составить совместно с коллегами таблицу, в которой следует разместить ответы на вопросы:

<i>Исследовательский вопрос:</i>	<i>важен тем, что...</i>	<i>не важен потому, что...</i>	<i>Другие предложения по исследованию</i>

Данная таблица поможет наглядно увидеть важность и актуальность планируемого исследования, а также поможет разобраться, насколько четко и ясно сформулирован вопрос исследования.

Нельзя обойтись и без цели исследования. Цель исследования ориентируется на его конечный результат, т.е. на процесс обучения учеников для выяснения, каким образом они могли бы развивать определенный подход для повышения качества обучения. Цель исследования логически диктует структуру его основных задач. При постановке цели исследования нельзя забывать про критерии SMART. Цель должна быть:

- ✓ Specific - конкретная;
- ✓ Measurable - измеримая;
- ✓ Achievable - достижимая;
- ✓ Realistic - реалистичная;
- ✓ Timed - определенная по времени [4].

Исследовательские группы обычно состоят как минимум из трех учителей, однако в качестве рекомендаций предлагается минимальный состав групп из четырех человек. Когда идет процесс наблюдения в классе три человека наблюдают за учениками категории А, Б, С, а один учитель ведет урок. Таким образом, распределение обязанностей наиболее рационально, чем при группе из трех учителей. Несмотря на то, что только один учитель будет проводить урок, вся исследовательская группа берет на себя ответственность за него и любое оценивание преподавания и занятия в целом относится к работе всей группы, а не отдельного учителя. На процесс наблюдения в классе можно пригласить коллег, которые не являются членами исследовательских групп, но в то же время заинтересованных в его проведении. Это рекомендуется сделать с целью развития навыков наблюдения у учителей. При наблюдении необходимо соблюдать важное правило: наблюдатели фиксируют только те действия, которые видят,

без собственной интерпретации, потому, что мы не всегда верно можем дать оценку происходящим событиям.

Перед началом исследования необходимо составить четкий план совместных действий, который бы удовлетворял всех. Например,

Месяц уч. года	ФИО учителя, проводящего урок	Дата проведения урока	Дата встречи по обсуждению плана урока (от 3 до 6 встреч)
сентябрь			
октябрь			
ноябрь			

Это необходимо сделать для повышения чувства ответственности в ходе исследовательской работы.

Первым этапом Исследования урока является совместное детальное его планирование. На этом этапе важно активное участие всех членов исследовательской группы с высказыванием идей, поддержкой и планированием дальнейших действий. От активности членов группы будет зависеть результат исследования. Затем исследовательский урок проводит один из членов группы, а остальные члены - наблюдают. Все результаты, касающиеся процесса обучения учеников, систематизируются и анализируются всеми членами группы сразу после завершения исследовательского урока и, затем, работа совместно перепланируется с учетом результатов, полученных в процессе обучения, чтобы обеспечить большую эффективность.

Имеется ряд шагов в процессе Исследования урока, которые установились и утвердились с течением времени:

1. Исследовательская группа обязательно согласует систему правил, которые обеспечивают результативность ее работы, в процессе которой все члены относятся друг к другу с уважением.
2. Группа согласует вопрос, на который будет направлено исследование урока.
3. Учителя решают, какой класс и какие ученики будут в центре исследовательского урока, и будут представлять группы класса с высоким (А), средним (Б) и низким (С) уровнем успеваемости.
4. Группа планирует исследовательский урок, акцентируя особое внимание на стратегии или методе

преподавания, который исследуется разносторонне. Если исследовательская группа учителей испытывает затруднение при совместном планировании урока, то в качестве экспертов можно пригласить тренеров, менторов и опытных учителей с целью методической помощи.

5. Один учитель ведет исследовательский урок, в то время как другие – наблюдают и делают заметки с обращением особого внимания на трех «исследуемых учениках (А, В, С)» в момент работы по исследуемой стратегии или методе.

6. Наблюдателям необходимо стремиться начинать каждый процесс наблюдения с концентрацией сугубо на исследуемом ученике, и, далее – расширять границы наблюдения до группы или класса, в целом [1, 19].

7. Учителя интервьюируют учеников, за которыми наблюдали в процессе проведения урока, для выяснения их мнения об исследовательском уроке. Опрос должен быть кратким (не более 5-ти минут) проведен со всеми исследуемыми учащимися одновременно или с каждым из них по отдельности.

8. Группа обсуждает исследовательский урок сразу после его окончания. Обсуждение следует установленной структуре:

✓ наблюдения за обучением «исследуемых учеников» в сопоставлении с предварительными прогнозами, сделанными в процессе планирования, и установление причин произошедших различий;

✓ обучение класса в целом;

✓ ход исследовательского урока и процесс преподавания;

✓ постановка цели последующего исследовательского урока в соответствии и на основе установленного и изученного;

✓ совместное планирование группой следующего цикла Исследования урока.

После циклов Исследования урока (как правило, не менее трех) группа согласует изменения в подходах обучения и учебных программах, которые будут в качестве обобщения опыта распространяться среди коллег в форме презентаций на педагогическом или методическом совете, выпуск методических рекомендаций и т.п.

Исследование урока изучает альтернативный подход использования в учебном процессе урока, направленного на профессиональное развитие, чтобы изменить культуру обучения. Урок-исследование предлагает способы сотрудничества и разработки уроков для рассмотрения успешной стратегии обучения и содействует размышлению учителей о качестве преподавания по отношению к отдельным учащимся [2, 48].

Рекомендации в данной статье являются обобщением опыта тренеров Центра педагогического мастерства АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» и его филиалов по обучению и проведению Исследования урока сертифицированными учителями. Работа тренеров по внедрению и реализации подхода Исследование урока начиналась с выявления проблем по началу исследования. С этой целью проводился ряд обучающих семинаров, на которых пошагово разбирался процесс Исследования урока с предложениями по преодолению барьеров.

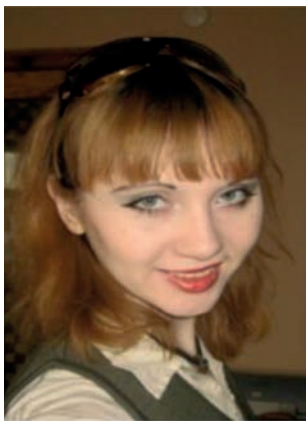
Подводя итоги, можно сформулировать вывод о том, что Исследование урока – это наиболее эффективный способ профессионального развития. Он способствует созданию профессионального сообщества учителей и помогает им сфокусироваться на том, как обучаются учащиеся.

1. Пит Дадли. Lesson Study: теория и практика применения. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» Центр педагогического мастерства, 2013

2. «Lesson study» как способ совершенствования практики обучения. [Электронный ресурс] //Метод. пособие. – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2014. с. 48. Доступно на <http://astana-bilim.kz/files/sites/1374125625025789/files/widgets/book-catalog/1415359856263837/ru/16.%20lesson%20study%2030.06.14.pdf>. Дата обращения (10.01.2016)

3. Чичибу Т., Л. Ду Тоит. Руководство для учителей по реализации подхода Lesson Study./Пер. с англ. А. Тулепбаева.- Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» Центр педагогического мастерства, 2013.

4. Кремнев Д. «SMART-цели и постановка СМАРТ целей». [Электронный ресурс]. Доступно на <http://kremnev.info> Дата обращения (12.01.2016)

Данилова В.В. – к.п.н., магистр педагогики и психологии, старший преподаватель кафедры иностранных языков КГПИ, г. Костанай

ФОРМИРОВАНИЕ ПАРТИСИПАТИВНОЙ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА НА ЗАНЯТИЯХ ПО ДИСЦИПЛИНЕ «ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ ОРИЕНТИРЫ УЧИТЕЛЯ»

ВВЕДЕНИЕ

Формирование партисипативной готовности будущих учителей к реализации направлений развития современного образования неразрывно связано с обновлением содержания, форм, методов и подходов к данному процессу.

Партисипативная готовность будущего учителя (от лат. *«participatio»* - привлечение к участию, участие) – это результат и цель подготовки, является совокупностью профессиональных знаний, умений, личностных качеств и ценностных ориентаций на основе сотрудничества, активного участия, творческой самореализации и коллективной ответственности субъектов деятельности [2, с. 119].

Данный вид готовности состоит из мотивационного, личностного, операционального и рефлексивного компонентов.

Проблемам партисипативной подготовки будущих учителей посвящены исследования М.В. Смирновой [4], С.Л. Суворовой [5], Н.С. Шкитиной [6] и др.

Одним из действенных механизмов реализации подготовки будущих учителей иностранного языка является введение курсов подготовки учителей нового

формата (2014-2015г.) и дисциплины «Профессиональные ориентиры учителя» (2015-2016г.).

Данные педагогические нововведения функционируют на основании Программы **курсов дополнительного профессионального образования для студентов выпускных курсов высших учебных заведений, осуществляющих подготовку педагогических кадров, разработанная на основе уровней программ повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан**, Центр педагогического мастерства АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» (далее – курсы «НИШ»).

В рамках курсов «НИШ» студентам предлагалось изучение следующих семи модулей:

1. Новые подходы в преподавании и обучении;
2. Обучение критическому мышлению;
3. Оценивание для обучения и оценивание обучения;
4. Использование информационно-коммуникационных технологий в преподавании и обучении;
5. Обучение талантливых и одаренных учеников;
6. Преподавание и обучение в соответствии с возрастными особенностями учеников;
7. Управление и лидерство в обучении.

БАЗА ИССЛЕДОВАНИЯ

Исследование проводилось на базе Костанайского государственного педагогического института (факультет иностранных языков, 103 студента специальности 5В011900 «Иностранный язык: два иностранных языка»).

Цель исследования: выявить влияние курсов «НИШ» и дисциплины «Профессиональные ориентиры учителя» на степень сформированности партисипативной готовности будущих учителей.

Задачи исследования: 1) проанализировать литературу по теме исследования; 2) провести анкетирование студентов на констатирующем этапе исследования; 3) проанализировать состояние партисипативной готовности будущих учителей ИЯ; 4) осуществить реализацию курсов «НИШ» и программы дисциплины «Профессиональные ориентиры учителя» на формирующем этапе исследования; 5) интерпретировать данные итогового этапа исследования.

Гипотеза исследования: введение курсов «НИШ» и дисциплины «Профессиональные ориентиры учителя» влияют на степень формирования компонентов партисипативной готовности будущих учителей иностранного языка.

Введение программы формирования будущего учителя иностранных языков происходило в два этапа:

- 1) 2014-2015 уч.г. – введение курсов «НИШ» для 53 студентов 4 курса (группа А) специальности «Иностранный язык: два иностранных языка»;
- 2) 2015-2016 уч.г. – введение дисциплины «Профессиональные ориентиры учителя» для 50 студентов 4 курса (группа Б) этой же специальности. Перед введением данных курсов и дисциплины «Профессиональные ориентиры учителя», студентам предлагалось ответить на вопросы анкеты (констатирующий этап исследования):

1. Что для Вас значит фраза «профессиональные ориентиры»?
 2. Что для вас значит критически мыслить?
 3. Что такое инклюзивное образование?
 4. Сталкивались ли Вы с методикой Lesson Study? Да / Нет
 5. Знаете ли Вы, что такое Case-Study? Да / Нет
 6. Своевременно ли введены данные курсы/дисциплины? Да / Нет
 7. Ваши ожидания от данных курсов/дисциплины?
- Результаты анкетирования были следующими (вопросы 4-6, требующие ответов «Да / Нет») - см. Таблица 1:

Таблица 1. Количественные данные анкетирования студентов групп А и групп Б на констатирующем этапе исследования

№ вопроса	2014-2015 уч.г. (Группа А)		2015-2016 уч.г. (Группа Б)	
	«Да», %	«Нет», %	«Да», %	«Нет», %
4	0	100	0	100
5	2	98	3	97
6	78	22	64	36

Так, в основном, студенты не знали о терминах «Lesson Study» и «Case-Study» в двух группах; студенты разошлись во мнениях относительно своевременности введения курсов или дисциплины (многие студенты отметили, что данные курсы/дисциплины могла бы быть введена ранее, на 2-3 курсах перед прохождением педагогической практики в школе для апробации полученных знаний и умений на практике).

Анализируя анкету с качественной стороны, необходимо отметить следующее:

1. Фраза «Профессиональные ориентиры» ассоциировалась у студентов группы А и Б с обновлением содержания образования и переориентации на активность личности учащихся;

2. Критическое мышление ассоциировалось с возможностью рассмотрения объекта с различных сторон, анализировать и делать выводы на основе тщательного наблюдения;

3. Студенты групп А и Б в равной степени затруднялись с ответом на вопрос о значении понятия «инклюзивное образование».

4. Ожидания студентов от дисциплины связаны с обучением новым приемам преподавания и конкретным упражнениям в аспекте иностранного языка.

Для выявления степени сформированности партисипативной готовности использовались следующие методики: изучение ведущей мотивации педагогической деятельности (Н.А. Аминов, Н.А. Морозова, А.Л. Смятских), наблюдение, диагностика коммуникативной толерантности (В.В. Бойко), методика исследования самооценки личности (С.А. Будасси). Результаты констатирующего этапа исследования следующие:

Таблица 2. Уровни сформированности партисипативной готовности будущих учителей групп А и групп Б на констатирующем этапе исследования

Уровень сформированности	2014-2015 уч.г. (Группа А) – max 53	2015-2016 уч.г. (Группа Б) – max 50
Репродуктивный	11	12
Репродуктивно-продуктивный	40	33
Творческий	2	5

Следует отметить, что существующая система образования отвечает потребностям общества, но именно операциональный (наличие умений и навыков педагогической деятельности) и рефлексивный компоненты готовности находятся на недостаточном уровне развития.

ФОРМИРУЮЩИЙ ЭТАП ИССЛЕДОВАНИЯ

Содержание курсов «НИШ» и дисциплины «Профессиональные ориентиры» согласовано с ключевыми принципами рекомендаций ЮНЕСКО и ОЭСР по развитию у обучающихся функциональной грамотности [1].

Одним из **новых подходов**, включенных в содержание дисциплины, является требование от будущего учителя **системного размышления** [3] о теории и практике педагогики и методики преподавания дисциплин, в частности проведения им на производственной педагогической практике **серии последовательных уроков** на уровне класса с последующей видеозаписью одного из таких уроков.

Обучение критическому мышлению строилось на синкретичном единстве теории и практики. Так, студентам предлагалось рассмотреть следующие вопросы:

- 1) критически мыслить – это...;
- 2) постановка «правильных» вопросов;
- 3) приемы развития критического мышления.

Особенность данного модуля заключалась в погружении студентов в проблемную ситуацию для предвосхищения идеи о необходимости формирования базы знаний перед предъявлением заданий критического характера. Практический аспект формирования критического

мышления студентов включал организацию 2 ролевых игр «6 шляп мышления Э.де Боно» - «Классный час в 11 В» и «Поход в музей с 5 классом»; составление диаграммы Э.Венна «Family relations»; формулирование 6 вопросов по типу «Ромашки Блума»; метод «Фокальных объектов»; прием «6 W».

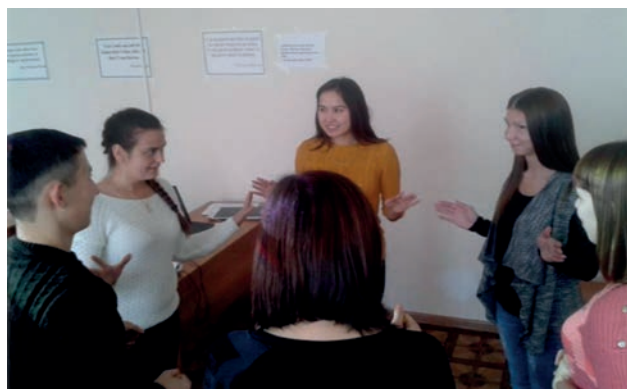
В процессе изучения модуля по оцениванию студентам предлагалось составить рубрики оценивания и поместить

на сайт электронного портфолио (сайт www.xix.com). Также студенты ознакомились с понятиями «суммативного» и «формативного оценивания», работали в группах для составления опорных кластеров по данной теме.

ИКТ – информационно-компьютерные технологии (в узком значении данного понятия ИКТ) применялись на протяжении каждого модуля - сайты www.rubistar4teachers.com, www.zunal.com, программы VideoScribe PRO, CamStudio и др. Также студенты пополняли электронный портфолио на выше указанном сайте, который включал и гиперссылки на другие продукты ИКТ-технологий, что значительно упростило формирование навыков ИКТ-компетенций.

Модуль обучение талантливых и одаренных учеников был рассмотрен в индуктивной форме – от выявления знаний и умений работы с одаренными детьми через организацию микро-преподавания до анализа разработанных уровневых заданий для 9 класса по чтению (олимпиадные задания для 9 класса).

Преподавание и обучение в соответствии с возрастными особенностями учеников изучалось посредством методики *Lesson-Study* (организация совместного планирования, проведения и анализа урока).

Управление и лидерство в обучении рассматривалось через призму сравнения положения лидера-учителя и лидера-ученика. Студенты организовали метод «Социометрия» и упражнение «Адвокат Дьявола».

В целом, студенты высоко отметили значимость и необходимость данной дисциплины / курсов и значение каждого модуля.

ИТОГОВЫЙ ЭТАП ИССЛЕДОВАНИЯ

По окончании курсов и дисциплины «Профессиональные ориентиры учителя», студентам предлагалось также ответить на вопросы анкеты для сравнения с констатирующим этапом исследования (вопросы 1-7 выше):

Результаты анкетирования были следующими (вопросы 4-6, требующие ответов «Да / Нет») - см. Таблицу 3:

Таблица 3. Количественные данные анкетирования студентов групп А и групп Б на итоговом этапе исследования

№ вопроса	2014-2015 уч.г. (Группа А)		2015-2016 уч.г. (Группа Б)	
	«Да», %	«Нет», %	«Да», %	«Нет», %
4	99	1	100	0
5	95	5	98	2
6	58	42	54	46

Так, студенты подтвердили знание о терминах «Lesson Study» и «Case-Study» в двух группах; также, как и на констатирующем этапе, студенты разошлись во мнениях относительно своевременности введения курсов или дисциплины. С качественной стороны, необходимо отметить следующее:

1. Фраза «Профессиональные ориентиры» ассоциировалась у студентов группы А и Б с обновлением содержания образования и переориентации на активность личности учащихся как на констатирующем, так и на итоговом этапе исследования;
2. Понятие «критическое мышление» полно и верно представлено студентами двух групп;
3. Студенты групп А и Б дали два значения понятия «инклюзивное образование» (узкое и широкое значение).

4. Ожидания студентов от дисциплины / курсов более теоретический и глобальный характер.

Результаты итогового этапа исследования степени сформированности партисипативной готовности следующие:

Таблица 4. Уровни сформированности партисипативной готовности будущих учителей групп А и групп Б на итоговом этапе исследования

Уровень сформированности	2014-2015 уч.г. (Группа А) – max 53	2015-2016 уч.г. (Группа Б) – max 50
Репродуктивный	7	3
Репродуктивно-продуктивный	42	39
Творческий	4	8

Следует отметить, что существенных изменений в степени сформированности двух групп не наблюдалось, хотя, количество студентов, находящихся на репродуктивном уровне сформированности исследуемой готовности, в большей степени уменьшилось в группе Б (где была введена дисциплина «Профессиональные ориентиры учителя»).

Также, в качественном отношении студенты группы Б проявляли большую заинтересованность в самостоятельной организации практических занятий модулей. Регулярность расписания и обязательность дисциплины «Профессиональные ориентиры учителя» обеспечили качественную подготовку будущего учителя иностранных языков.

1. OECD. Literacy in the information age: final report of the international adult literacy [Грамотность в информационную эпоху: заключительный доклад по вопросам международной грамотности взрослого населения]. Paris: OECD, 2000.

2. Данилова В.В. Формирование партисипативной готовности будущих учителей к воспитательной деятельности / В.В. Данилова // дисс. ... канд.пед.наук. – Челябинск, 2015. – 235 с.

3. Программа курсов дополнительного профессионального образования для студентов выпускных курсов высших учебных заведений, осуществляющих подготовку педагогических кадров, разработанная на основе уровневых программ повышения квалификации педагогических работников Республики Казахстан, Центр педагогического мастерства. Первое издание. – Астана: АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы», 2015.

4. Смирнова, М.В. Развитие у студентов вузов культуры делового общения: Дисс. ...канд. пед. наук / М.В. Смирнова. – Челябинск, 2004. – 193 с.

5. Суворова, С.Л. Партисипативное управление межкультурным образованием в вузе / С.Л. Суворова // Вестник ЮУрГУ. Серия: Образование. Педагогические науки. – 2011. – № 38 (255). – С. 26-30.

6. Шкитина, Н.С. Культурно-исторические предпосылки становления и развития педагогической эмпатии как базовой характеристики эмпативно-партисипативной подготовки будущего учителя / Н.С. Шкитина // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. – 2009. – №6. – С.193-201.

Шаматов Д. – доктор философии (PhD) ассоциированный профессор Высшей школы образования Назарбаев Университета (Астана)

Исенова Ф.К. – к.ф.н. старший преподаватель кафедры казахского и русского языков Университета КАЗГЮУ (Астана)

ПУБЛИКАЦИЯ СТАТЕЙ В ЖУРНАЛАХ С ИМПАКТ-ФАКТОРОМ РНД-СТУДЕНТОВ КАЗАХСТАНА: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

ВВЕДЕНИЕ

За последние годы Казахстан успешно входит в мировое образовательное пространство: в стране внедрена международная трехуровневая модель подготовки специалистов (бакалавриат, магистратура и докторантура PhD). Это стало большим прогрессом в подготовке научных кадров в стране.

На основе Государственной программы развития образования в Республике Казахстан на 2006-2010 гг. был обозначен поэтапный переход от прежней системы подготовки научных кадров на новую трехуровневую модель подготовки специалистов (бакалавриат, магистратура и докторантура PhD). Тем самым докторантура (PhD) стала завершающим образовательным уровнем подготовки научных и педагогических кадров высшей квалификации.

Приказом Министра образования и науки Республики Казахстан (МОН РК) от 22.06.2005 г. № 427 утверждены требования к минимуму содержания и уровню подготовки докторов философии PhD в рамках экспериментальных образовательных программ [1]. Одним из обязательных требований к защите диссертаций на присуждение степени доктора философии (PhD) является публикация материалов исследования [2]. Таким образом, защита диссертации осуществляется при наличии не менее 7 публикаций по теме диссертации: (1) 3 - в научных изданиях, рекомендованных МОН РК, (2) 1 - в международном журнале с ненулевым импакт-фактором, (3) 3 - в материалах международных конференций, в т.ч. 1 - в зарубежной.

Благодаря тому, что государство придает огромное значение в эти дни международным публикациям наблюдается рост таких публикаций в Казахстане.

Таблица 1. Рост числа публикаций в рецензируемых журналах (Scopus)

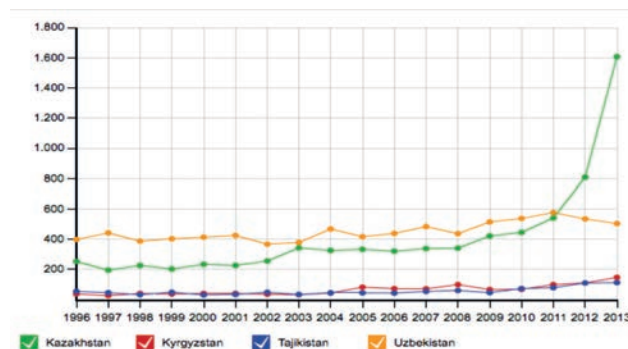

Таблица наглядно демонстрирует динамику публикаций с импакт-фактором в период с 1996 по 2013 гг. по сравнению с другими странами центрально-азиатского региона, где он остаётся довольно стабильным по отдельным странам: максимальное количество в Узбекистане (в среднем 500 публикаций в год), и самый низкий в Таджикистане и Кыргызстане (около 100 публикаций в год).

Чем же может быть вызван такой резкий скачок публикаций, сохранявшийся неизменным на протяжении почти 15 лет с 1996 по 2010 годы, составлявший в среднем 300-400 публикаций в год, и стремительное движение вверх, начиная с 2012 года? Безусловно, это следует в первую очередь связать с повышением уровня публикуемых казахстанскими учеными материалов, как

докторантов, так и профессорско-преподавательского состава вузов страны. Появление нового для нас опыта работы с зарубежными издательствами создало не только рост позитивных настроений в академической среде, но вместе с тем обнажило целый ряд проблемных вопросов в этой сфере.

Целью данной статьи становится результатов исследования о публикациях докторантов в журналах с ненулевым импакт-фактором, которое внесёт

определённый вклад в получение новых знаний о науке и о роли научных публикаций в системе подготовки докторантов в нашей стране. В данной статье предлагается анализ опыта докторантов с публикациями статей в журналах с ненулевым импакт-фактором, в том числе положительные и отрицательные стороны требования обязательного наличия публикаций для докторантов, а также предлагается пути решения проблем возникающих в процессе публикации.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Исследование было проведено в период с января по сентябрь 2015-го года. В электронном опросе исследования приняло участие 30 респондентов из 7 ведущих университетов Казахстана (КазНУ им. Аль-Фараби, ЕНУ им. Л.Н. Гумилёва, Казахстанско-Турецкий университет им. Ясави, КазГЮУ, Университет Международного Бизнеса, Казахско-египетский исламский

университет «Нур»); было проведено индивидуальное интервью с 10 докторантами и 2 фокус группы (фокусированное интервью) в двух вузах Казахстана. Кроме того, индивидуальное интервью также было проведено с деятелями образования и науки, которые сыграли важную роль во внедрении и продвижении программы докторантуры PhD в Казахстане.

РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Публикация научных статей в журналах с импакт-фактором для докторантов

Как сказано выше, одним из обязательных условий завершения обучения в докторантуре PhD является требование о наличии минимум одной статьи, опубликованной в международном журнале с ненулевым импакт-фактором. За последние годы уровень информированности докторантов о журналах с ненулевым импакт-фактором заметно вырос, в том числе благодаря активной работе Министерства и университетов. Как следует из Таблицы 2, пять из 30 докторантов, которые участвовали в анкетировании уже имеют публикации с ненулевым импакт-фактором.

Таблица 2. Публикация статей в журналах с импакт-фактором

	Докторант	Количество статей	Страна
1	1	1	Кипр
2	1	1	Пакистан
3	1	1	Турция
4	1	1	Индия
5	1	1	Пакистан

Интересно отметить, что страны, в которых опубликованы материалы докторантов (Кипр, Пакистан, Индия и Турция), не относятся к странам с самыми высокими показателями в международных рейтингах.[3]

Польза импакт-фактора

Далее докторантам был задан вопрос «Способствует ли публикация в журнале с импакт-фактором улучшению программы подготовки докторов *PhD*», где мнения респондентов распределились следующим образом: 26% респондентов согласны с этим утверждением, такое же количество респондентов придерживаются противоположного мнения (не согласны).

Таблица 3. Требование публикации статьи в журналах с импакт-фактором способствует повышению качества программы PhD

	Варианты ответов	Количество респондентов
1	Полностью согласен	3
2	Согласен	8
3	Не уверен	8
4	Не согласен	8
5	Полностью не согласен	3

Докторант из КазНУ прокомментировал данное требование следующим образом: «Для большинства из нас – это формальная процедура, которая не приумножает наши научные знания и не развивает методологические навыки». Докторант из ЕНУ им. Л. Гумилёва отмечает, что «для повышения качества подготовки докторантов нужно усилить отбор на входе и обеспечить лучшую подготовку по методам исследования». Согласиться с таким мнением определённно можно, так как в целом качество программ подготовки связано с эффективностью работы системы на всех трех ступенях: от бакалавриата до докторантуры. Не вызывает сомнения и тот факт, что вряд ли качество подготовки докторанта следует оценивать только по количеству публикаций, необходимо также учитывать его ориентированность в большей степени на содержание образовательной программы, направленной на постижение методологических и методических принципов научного исследования.

Поддержка научного руководителя

Большая часть опрошенных респондентов также считают, что для публикации статьи требуется поддержка научного руководителя – в этом абсолютно уверены 70% респондентов. 20% респондентов относятся нейтрально, и только 10% не согласны с данным утверждением.

Таблица 4. Необходима поддержка руководителей для публикации в журналах с импакт-фактором

	Варианты ответов	Количество респондентов
1	Полностью согласен	11
2	Согласен	10
3	Не уверен	6
4	Не согласен	2
5	Полностью не согласен	1

Однако, как отмечает один из респондентов, «учитывая требования, предъявляемые журналами, а также неопытность местных руководителей, достаточно много времени уходит на поиск подходящего журнала» (докторант ЕНУ им Л. Гумилёва).

Время для публикации

Многие докторанты отметили, что недостаток времени, пожалуй, является самой большой проблемой в написании статьи в журналах с ненулевым импакт-фактором. Теоретический курс трехгодичной программы PhD предусматривает обучение в течение 3-х семестров; следующие 3 семестра докторант должен пройти две зарубежные стажировки (не менее 12 недель каждая), провести исследование, написать диссертацию и выполнить требования к публикациям.

Как отметили докторанты в интервью, в случае отсутствия публикации в журналах с ненулевым импакт-фактором они не допускаются к защите диссертации, и в конечном итоге будут вынуждены продлевать свой срок обучения, оплачивая его самостоятельно к моменту выхода статьи. Таким образом, эти ограничения толкают докторантов на самые срочные меры, - и многие попадают в умело расставленные сети фиктивных коммерческих журналов, которых неформально называют «журналами-хищниками». [4]

В Таблице 5 предложены ответы, которые раскрывают мнение докторантов по поводу времени.

Таблица 5. Нужно больше времени, чтобы выполнить требование публикации статьи в журналах с импакт-фактором

	Варианты ответов	Количество респондентов
1	Полностью согласен	13
2	Согласен	8
3	Не уверен	4
4	Не согласен	3
5	Полностью не согласен	2

Таким образом, 70% респондентов уверены в том, что необходимо больше времени для того, чтобы подготовить и опубликовать статью с в журналах с импакт-фактором, однако 16% не согласны с данным мнением. Докторанты затронули эту проблему в ходе индивидуальных и групповых интервью. Многими докторантами подчеркивается, что срок публикации статей занимает не менее 1-1,5 лет. Как отметила докторант КазНУ, «весь процесс от получения рукописи, одобрения ревьюерами, а также сама публикация и выход журнала занимает в среднем 1-1,5 года. Это без учета проведения исследования, результаты которого будут отражены в публикации». Очевидно, что в течение первой половины обучения, когда исследование только началось, процедура публикации самой статьи весьма проблематична. Еще один докторант из КазНУ отмечает, что «3 года – совсем малый срок для публикации хорошей научной статьи, которая требует не только временных, но и финансовых затрат». Путем выхода из этой проблемы докторантом было предложено предоставить «возможность написать статью для журнала с импакт-фактором в течение 3 лет, и ожидать ее публикации в течение 2 лет без предоставления стипендии».

Анализ данных анкетирования показывает (см. Таблицу 6), что только два докторанта отметили то, что им потребовался год или более года на публикацию статьи, а для остальных анкетированных публикация заняла от 4-х

до 6-ти месяцев, что является крайне коротким сроком. Как правило, публикация в качественных рецензируемых журналах по времени занимает в среднем от одного года до полутора лет, в то время как фиктивные журналы готовы публиковать статьи в самые кратчайшие сроки. Именно недостаток времени (в том числе и время ожидания публикации) очень часто не позволяет докторантам выполнить данное требование. Таким образом, подавляющее большинство докторантов едины во мнении о том, что сроки, которые даются им для публикации статей в журналах с импакт-фактором очень короткие. Правда не все эти докторанты знают что в международной практике отсутствует это требования для докторантов и они не обязаны иметь публикацию с ненулевым импакт-фактором для успешного завершения PhD программы.

Таблица 6. Сколько времени ушло на публикацию статьи в журнале с импакт-фактором?

	Докторант	Время на публикацию
1	1	Больше 1 года
2	1	1 год
3	1	4 месяца
4	1	2 месяца
5	1	6 месяца

Стоимость публикаций

70% респондентов также считают, что стоимость публикации слишком высокая; 26% не согласны с подобным утверждением.

Таблица 7. Публикации статей в журналах с импакт-фактором очень дорогие

	Варианты ответов	Количество респондентов
1	Полностью согласен	12
2	Согласен	9
3	Не уверен	2
4	Не согласен	4
5	Полностью не согласен	2

Отметим, что часть респондентов (докторанты КАЗГПУ, Университета им. Яссави) выступает за то, чтобы уменьшили стоимость публикаций, наверное потому что они возможно не знакомы с обычной международной практикой: многие рейтинговые журналы не берут вообще никакой платы за публикацию материалов. Распространившаяся эпидемия лже-журналов потоком поступает на личные электронные почты докторантов и ученых, постоянно и методично навязывая свои услуги. Чем же вызвана их активность? Скорее всего, причина кроется как раз в том, что им известны причины, по которым казахстанские докторанты и ученые втиснуты в рамки жестких требований для публикации статей в журналах с импакт-фактором. Они знают, что кто-нибудь всегда воспользуется их услугами, пока есть люди, готовые потратить свои деньги. Один из респондентов с горечью отметил: «Если целью внедрения требований для публикации статьи в журналах с импакт-фактором было усиление присутствия казахстанских ученых в мировом научном пространстве, абсолютно понятно, что публикации в низкорейтинговых журналах не помогают достичь данной цели» (ЕНУ им. Л. Гумилёва).

Как следует из Таблицы 8, в основном докторанты платили за свою публикацию, цена которых варьируется от

300 до 1000 долларов США. Докторанты часто вынуждены идти на такие финансовые расходы.

Таблица 8. Стоимость статьи в журналах с импакт-фактором

	Докторант	Цена за публикацию
1	1	1000 \$
2	1	500 \$
3	1	300 \$
4	1	500 \$
5	1	1000 \$

Публикация статьи на английском языке в журналах с импакт-фактором

Одна из проблем в публикации статьи в журналах с импакт-фактором является невладение академическим английским языком, так как большинство журналов с импакт-фактором публикуются на английском. Так 76% респондентов уверены в том, что они не владеют английским языком на достаточном уровне и из-за чего у них возникают трудности в процессе публикаций.

Таблица 9. Больше языковой подготовки по английскому языку

	Варианты ответов	Количество респондентов
1	Полностью согласен	14
2	Согласен	9
3	Не уверен	4
4	Не согласен	3
5	Полностью не согласен	0

В анкетировании только 3% от общего числа опрошенных оценивают уровень своего английского языка как «очень высокий», в то время как 50% респондентов оценивают свой уровень как высокий, 36% как средний, 10% как низкий/очень низкий.

В результате, многие докторанты прибегают к услугам профессиональных переводчиков. Но эти «услуги» не по карману многим докторантам. Следует отметить, что докторанты видят в качестве альтернативы английскому языку казахский и русские языки, на которых осуществляется само исследование и хотели бы иметь возможность публиковаться в журналах с импакт-фактором на языках, которыми они владеют хорошо (докторант из МКТУ им. Яссави).

Сохранение требования публикации в журналах с импакт-фактором

Мнения респондентов разделились по вопросу о сохранении требования публикации в журналах с импакт-фактором. Таблица 8 показывает ответы респондентов.

Таблица 10. Надо сохранить требование публикации в журналах с импакт-фактором

	Варианты ответов	Количество респондентов
1	Полностью согласен	4
2	Согласен	8
3	Не уверен	7
4	Не согласен	8
5	Полностью не согласен	3

Как показывает опрос, 40% респондентов считают, что следует и дальше придерживаться этой нормы, такое же количество респондентов (40%) склоняются к обратному мнению; в то время как 23% респондентов занимают нейтральную позицию. Как показывает анализ, не все докторанты хотят что-либо изменять в сложившейся ситуации. «В целом публикация наших статей в журналах с импакт-фактором является позитивной тенденцией в системе отечественного образования. Но, к сожалению, у нас нет правильного понимания о том, как делать это эффективно. Для большинства из нас это – формальная процедура, которая не приумножает наши научные знания и не развивает методологические навыки» (КазНУ им. Аль-Фараби).

Как нам кажется, авторы часто не знакомы с методикой исследования, вопросами актуальности и новизны, характеристикой материала исследования, принятыми в западных научных школах и журналах.

По мнению докторанта из КазНУ, следует «заменить требование одной публикации в журналах с импакт-фактором тремя статьями в изданиях, рекомендованных ККСОН МОН РК, разделом коллективной монографии, либо брошюрой по теме диссертационного исследования» (КазНУ им. Аль-Фараби). Докторант из ЕНУ им. Л. Гумилёва отмечает, что требование по публикации в журналах с импакт-фактором необходимо оставить, чтобы обеспечить фильтр качества, однако было бы хорошо предоставить докторантам возможность написать статью для журнала с импакт-фактором в течение 3 лет, и ожидать ее публикации в течение 2 лет без предоставления им стипендии. Таким образом, к концу 3-летнего обучения докторанты должны будут написать статью и отправить ее редактору журнала, при этом у них будет еще 2 года с момента формального окончания обучения для публикации статьи в журнале. Далее он добавил «В настоящее время докторанты должны не просто опубликовать статью в журнале, их фамилии должны появиться в базе данных, чтобы их допустили к защите. В случае, если докторант не успевает сделать этого, он обязан вновь зачислиться на обучение в университет, оплачивать учебу и снова выходить на защиту, когда статья будет в базе данных». Другой докторант из ЕНУ им. Л. Гумилёва отметил: «Считаю нецелесообразным требование о публикации статьи в журналах с импакт-фактором для докторантов *PhD*. Отменить данное требование или хотя бы разрешить докторантам публиковать статьи в журналах с нулевым импакт-фактором».

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Для всего казахстанского научного сообщества очевидна необходимость интеграции в мировое научное сообщество, и публикация материалов становится одним из наиболее эффективных методов на пути к такой интеграции. Проведённое исследование выявило ряд сложных моментов, с которыми уже

столкнулись казахстанские докторанты, и они требуют, на наш взгляд, особого внимания и оценки:

Во-первых, многим нашим докторантам гораздо труднее опубликовать научные труды и возможно, проблема заключается в том, что их исследования часто носят сугубо теоретический характер, далекого от жизни

и практики, и следовало бы задуматься над тем, чтобы использовать более практические научные идеи, что означает критическую оценку к вопросам методологии и методики исследований.

Во-вторых, одним из главных препятствий становится незнание основ академического английского языка, или их недостаточное знание. Возможно, активное внедрение курсов на английском языке в казахстанских университетах станет необходимым условием реального и естественного повышения уровня публикаций в нынешних условиях. Альтернативой может стать активизация программ академической мобильности преподавателей: умение просто и прозрачно излагать свои научные идеи должно стать для самого исследователя и целью, и условием продвижения собственных научных идей.

В-третьих, казахстанским исследователям предлагается рынок фальшивых научных журналов, придумываются импакт-факторы не с целью продвижения идеи казахстанской научной школы, а для выкачивания денег. Такой рост публикаций в журналах с импакт-фактором вряд ли может оцениваться положительно в связи с реальным увеличением рейтинга и авторитета казахстанских ученых в мире. Поэтому, следовало бы рассматривать вопрос о продвижении на международный рынок казахстанских научных журналов и включении их в наиболее влиятельные в мире базы данных.

Казахстанская высшая школа должна использовать опыт зарубежных университетов, но следует при этом учитывать тот факт, что и у них высказывается идея о «тирании» журналов с импакт-фактором, заставляющая порой молодых исследователей забывать об истинной цели исследования и об опасности превращения учёных в «хорошо продающих менеджеров от науки» [5].

Анализ результатов исследования приводит нас к следующим выводам:

1. Казахстанским исследователям необходимо создание дискуссионной площадки о необходимости сохранения требования публикаций материалов в журналах с ненулевым импакт-фактором. Следует

провести мониторинг по вузам Казахстана, чтобы выяснить состав журналов, в которых чаще всего публикуются отечественные учёные, и в какой степени это связано с запросами казахстанской науки.

2. Кроме того, следует ставить вопрос о более качественной подготовке докторов и – как следствие – уровня их публикуемых материалов. В большей степени это касается вопросов качества и глубины исследования, его актуальности и научной новизны. Невозможность или сложность процесса публикации материалов отечественных ученых приводит к пересмотру таких конкретных вопросов научного исследования, как тематика, изменение фокуса научных интересов и образовательной траектории.

3. Повышение рейтинга отечественных научных журналов. Ни у кого не вызывает сомнения тот факт, что такие журналы существуют. Речь идёт, скорее, о качественном изменении: для повышения уровня журнала необходимо усилить требования к содержанию публикуемых материалов (магистрантов, учителей средних школ, преподавателей колледжей, университетов) с точки зрения методологии исследования. Последнее связано с уровнем актуальности этих исследований: предпочтение должно отдаваться не материалам реферативного характера, а материалам, отражающим результаты исследования. Следовательно, необходима смена научных приоритетов: от умозрительной науки – к практическому, живому освоению и пониманию действительности. На наш взгляд, одним из эффективных условий повышения качества таких публикаций должно стать более жёсткое рецензирование, в том числе и «слепое» рецензирование. Научный журнал станет центром, аккумулирующим заслуживающее доверие, проверенное опытом и имеющее результат, а на каждого автора ложится ответственность, личная и коллективная, что позволит не находиться нам в рамках жёстких требований, весьма далёких от науки. Необходимо прийти к тому, чтобы казахстанские журналы соответствовали требованиям, согласно которым наши журналы могли бы войти в базу данных Scopus и Thomson Reuters.

-
1. Приказ МОН РК от 22.06.2005 г. № 427 «Требования к магистерской диссертации».
 2. Приказ № 214 от 30 мая 2013г. МОН РК « О внесении изменений и дополнений в приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 31 марта 2011 года № 127 «Об утверждении Правил присуждения ученых степеней».
 3. Robert E Bartholomew. Science for sale: the rise of predatory journals. J R Soc Med. October. 2014. 107: 384-385, doi:10.1177/0141076814548526.
 4. Simon Marginson and Marijk van der Wende. To rank or to be ranked" The impact of global rankings in higher education. Journal of Studies in International Education. Fall/Winter 2007. Vol.11 no.3-4 306-329. doi: 10.1177/1028315307303544
 5. Werner Reinhard. The focus of bibliometrics makes papers more useful // Nature. – Vol.517. – P.245.

Куйкабаева А.А. –
Жылуфизика және техникалық
физика кафедрасының доцент
міндетін атқарушысы, әл-
Фараби атындағы Қазақ ұлттық
университеті

ҒЫЛЫМИ МАҚАЛА ЖАЗУ ӘДІСТЕМЕСІ ЖӘНЕ ТЕХНОЛОГИЯСЫН WEB OF SCIENCE ПЛАТФОРМАСЫНДА ЖҰМЫС ІСТЕУДІ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫН ҰСТАЗДАРЫНА ҮЙРЕТУДІҢ ТИІМДІЛІГІ

Стандарттау және сертификаттау, метрология, жылуэнергетика, техникалық физика мамандығы бойынша білім алатын магистранттар үшін университет бағдарламасына сәйкес жүргізілетін «Ғылыми мақала жазу әдістемесі» пәнінен дәріс оқығанда интернеттің қолданылуы оқудың құзыреттілігін арттырады. Оқыту процесіне инновациялық технологияларды қолданып, іскерлік құзыреттіліктің тиімді нәтижесін алуға көмектесетін authormapper, springerlink, Web of science сайттарымен жұмыс істеу әдістері және мақала жазудың, қажет мақаланы іздестірудің тиімді жолдары, журналдың импакт-факторын есептеу әдістері көрсетіледі.

Бүгінгі таңда ғылым есігін енді ашып отырған магистратурада білім алушы жас ғалымдардан ғылыми зерттеу жұмыстарын жүргізу қатаң талап етіліп отыр. Тәжірибе барысында алған өлшеу нәтижелерін өңдеуден кейін жасалынатын іс-әрекеттердің маңыздыларының бірі ғылыми мақала жазу және журнал таңдау. Журнал санының күн сайын артуы, ғылым саласындағы әр түрлі рейтингтердің көбеюі кез келген авторды тығырыққа тірейтіндей мәселелер туындап отыр. Атап айтқанда, журналдың әлемдік деңгейдегі беделін, импакт-факторын анықтаудың өзі авторлар үшін қиын мәселе сыяқты болып көрінеді. Web of Science платформасында *импакт-факторы жоғары журналды таңдау*, журналдардың импакт-факторларын анықтаудың бірнеше жолдары қадамен жүргізіледі. Web of Science жаңа ашылымдар жасауға көмектесе отырып автордың қызығушылығындағы ең соңғы және өзекті жұмыстарды табуға көмектеседі. Web of Science магистрантқа келесі мүмкіндіктерді береді:

- Refine Results панелін қолдана отырып нәтижелерді анықтау және талдау.

- Тақырыпқа қатысты журналдарды іздеу.

- Web of Science платформасында жеке профиль ашу.

Journal Citation Reports – журналдарды бағалауға арналған құрал магистранттарға келесі мүмкіндіктерді береді:

- Жаратылыстану және қоғамдық ғылымдар журналдарымен жұмыс істеу.

- Әр түрлі көрсеткіштер бойынша журналдарды салыстыру.

- Пәндік сала және аймақтар бойынша журналдарды таңдау.

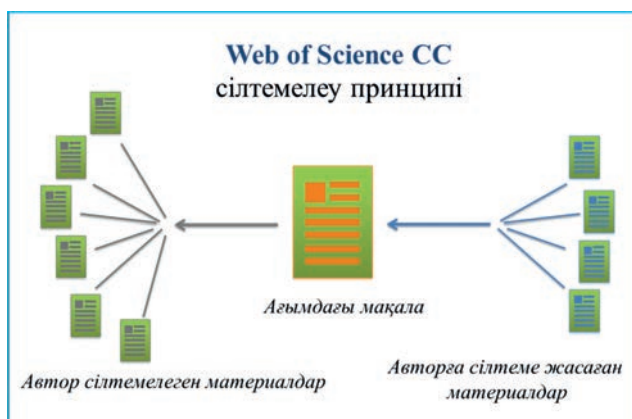
Импакт-фактор – ғылыми журналдың маңыздылығының сандық көрсеткіші және ИФ немесе IF деп жазылады. Бұл көрсеткіш 1960 жылдан бастап жыл сайын Institute for Scientific Information (Ғылыми ақпараттар институтымен) есептеледі. 1992 жылы осы институт Thomson Scientific

деп аталатын Thomson корпорациясының құрамына кіріп, «Journal Citation Report» журналында мақалалар жарыққа шығып отырады. Журналдардың деңгейін, басып шығарылған мақала сапасын импакт-факторына сәйкес (көбінесе басқа қалаларда, алайда соңғы кездерде Ресейде, индияда және Араб елдерінде де) бағалау зерттеушілерге қаржылық қолдау көрсетеді және жұмысқа қызметкерлерді қабылдайды.

Импакт-фактордың маңызы зор болғанымен ғылыми зерттеу нәтижелерін бағалауда әсері әртүрлі. Импакт-фактордың келесі маңызды мәселелерін атап өтуге болады: есептеу әдістемесі, кемшіліктері мен артықшылықтары, кумулятивті эффект.

Импакт-факторды есептеу үш жылдық жиіліктік негізінде құрылған. Мысалы, 2011 жылы журналдың импакт-факторы I_{2011} келесідей есептелген: $I_{2011} = A/B$, мұнда А – Ғылыми Ақпарат Институтымен қадағаланып отырған 2009–2010 жылдары журналда басылып шыққан мақалалардың 2011 жыл ішінде жасалған сілтеме саны; В – 2009-2010 жылы осы журналда басылып шыққан мақала саны. Есептеу барысында бірнеше өзгешіліктер бар: ғылыми ақпараттар институты есептеулерге кейбір мақалалар түрін кіргізбейді (хабарлама, хат, қателіктер тізімі және т.б.) және де кейде импакт-фактор жаңа журналдары үшін екі жылдық кезеңде ғана есептеледі.

Импакт-фактор – бір мақаланың орташа сілтемеленуі деп қарастыратын болсақ, сілтемелену принципі 1 суреттегі жолмен жүзеге асырылынады.

1 сурет. Web of Science платформасындағы сілтемелеу принципі

Web of Science платформасында *импакт-факторы жоғары журналды таңдау төменде келтірілген жолдармен жүргізіледі.*

Мақаланы журналға жіберерде алдымен журналдың әлемдік рейтингтердегі алатын деңгейін анықтап алған дұрыс. Ол үшін журналдың импакт-факторын есептеп алуға болады. Импакт-факторды анықтауды интернетте бірнеше қадамдарды қолданып жүзеге асыруға болады.

1 қадам. Web of science-тағы журналдардың импакт-факторларын анықтаудың бірінші қадамы 2 суретте келтірілгендей кез-келген қажетті мақаланы тауып алып, оның атына нұсқағышты апарып басады.

1990 жылы құрылған Derwent GENESEQ тез көтеріліп, әлемдегі ең үлкен патенттік ізбасарлардың жинақ және ақпараттық талқылауды қарастырады.

Derwent 40- тан аса әлемдегі беделді мамандардың нуклондық қышқылдар мен amino қышқылдардың біріңғайландыруын қадағалайды. Осы біріңғайлану базада жазылып және екі апта сайын сараптамадан өтіп тұрады. Derwent- тің молекулалық биология expertті әрбір патентті қадағалап тексереді және олардың үстінен қарайтын expertтер жобалы ақпараттарды қадағалауын қарайды.

GENESEQ бізде зерттеліп отырған биологиялық патенттеудің бірнеше ресурстарын көрсетеді.

1981 жылдан бастап әлемдегі ең үлкен 41 патенттеу органдары WO, OH, EP, JP, DE, B және CN қолданылады.

27 миллион биологиялық ізбасарлықтың ішіндегі 150 мың патент әлемге белгісіз, ақпараттандырылмаған патенттік мәліметтер базасын алып отыр.

Derwent's GENESEQ мәліметтер базасы біркелкі Derwent GENESEQ FASTAlert және Derwent GENESEQ болып екіге бөлінеді. Бұл мәліметтер қоры молекулалық биологияға өнімдерді өндірумен айналысады.

2 сурет. Web of science-тағы журналдардың импакт-факторларын анықтаудың бірінші қадамы

3 сурет. Web of science-тағы журналдардың импакт-факторларын анықтаудың екінші қадамы

2 қадам. Web of science-тағы журналдардың импакт-факторларын анықтаудың екінші қадамы 3 суретте келтірілгендей мақаланың толық аталуынан мақала туралы барлық мәліметтер табылады.

3 қадам. Журналдың импакт-факторы бар болса Web of science-та суретте келтірілгендей View Journal Information сілтемесі көрсетіледі. Егер бұндай сілтеме болмаса, сәйкесінше журналдың да импакт-факторы жоқ болады.

EndNote Web жеке кітапханасында автор көп мүмкіндіктерге қол жеткізеді. Бұл бетте автор өзінің жеке EndNote Web кітапханасында 10 000 дейін жазбаларды сақтауға болады. EndNote Web арқасында сіз бүкіл әлемнің интерактивті деректер базасынан және кітапхана каталогтарынан жазбалар жинап алуыңызға болады. Web of Knowledge-ден импортталған жазбалар EndNote Web таңбасымен жазба кітапханада тұрған уақыт ішінде белгіленіп тұрады.

EndNote Web Cite While You Write күшейтілген мүмкіндіктерін автор өзінің жазып отырған құжаттарындағы библиографияны форматтау және жазбалар қосу үшін тиімді пайдалану керек. EndNote Web кітапханасын құру арқылы автор оған кез келген уақытта кіру мүмкіндігіне ие болады, яғни Web of Knowledge профилі арқылы немесе www.muendnotweb.com веб-сайтына кіріп, пайдаланушының ID және паролін енгізу арқылы EndNote Web, сонымен қатар EndNote ресурсымен толықтай түйіндесу мүмкіндігіне ие бола тұра төмендегі мүмкіндіктерге қол жеткізеді:

- **Share (Жалпыға бірдей мүмкіндік)**

Автор өз жазба топтарын EndNote Web-тың кез келген пайдаланушысымен бірігіп қолдана алады.

- **Organize (Ұйымдастыру)**

Автор кітапханасын ұйымдастыру үшін «Groups» пайдаланады.

- **Collect (Коллекция құрыңыз)**

Бүкіл әлемнің кітапхана каталогтарынан іздестіруді бастау үшін «Collect»

Кез келген ResearchedID бар зерттеуші соңғы жарияланған мақалалармен жұмыс істей алады.

Thomsonreuters жұмыс жасауда келесі мәліметтерді біліп жүрген жөн:

Қол жетімді функциялар туралы нақты анықтама алу үшін, іздестіру сұрақтары бойынша толық кеңестер және мысалдар алу үшін кез келген парақтағы Help кнопкасын басыңыз.

Web of Knowledge туралы жаңа мәліметті wokinfo.com веб-сайтынан алады да,

science.thomsonreuters.com/support/ веб-сайтына кіріп, өз өңіріндегі техникалық қолдау қызметімен байланыса алады.

Science.thomsonreuters.com/info/contacttraining/ оқыту бөлімімен байланыса алады.

Жазбадағы немесе қазіргі кезде өтіп жатқан веб-оқытудан thomsonreuters.com/products_services/science/training/ арқылы өте алады.

Қажетті терезені аша отырып зерттеуші ResearchedID алады. Бұл мақала жазушы автордың ResearchedID жеке нөмірін және арнайы профилін құру үшін еркін қол жетімді интерактивті кеңістігі. ResearchedID профилі автордың немесе зерттеушінің институттағы бірлестіктері туралы, зерттеу салалары жайында, сондай-ақ жарияланымдар тізімі туралы деректерді сақтау мүмкіндігіне ие. Web of Science-тегі жарияланымдар туралы ақпарат құрамына алынған сілтемелер туралы шынайы мәліметтер (апта сайын жаңартылып отырады) және жазба-көздеріне тікелей сілтемелер кіреді. ResearchedID профиліне жарияланым енгізілгеннен кейін ResearchedID жеке нөмірі автоматты түрде автордың Web of Science-тегі жарияланымдары байланады, яғни, Web of Science жазбаларынан автордың ResearchedID профиліне тікелей сілтеме жасалады.

1. Davis, M. (2005) Scientific Papers and Presentations, 2nd Edition, Academic Press Grossman, M. (2004) Writing and Presenting Scientific Papers, 2nd Edition, Nottingham University Press

2. Clare, J. and Hamilton, H. (2003) Writing Research Transforming Data into Text, Churchill Livingstone

3. Legendijk, A. (2008) Survival Guide for Scientists; Writing - Presentation – Email, Amsterdam University Press

4. Джуринский К. Как написать научную статью? Советы начинающему автору / http://www.power-e.ru/pdf/article_write.pdf.

Сыдыков Е.Б. – ректор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева

ОТЕЧЕСТВЕННЫЙ БРЕНД – ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ ЛЬВА ГУМИЛЕВА СКВОЗЬ ПРИЗМУ РЕЙТИНГОВ (ИЗ МАТЕРИАЛОВ ИНТЕРВЬЮ С РЕКТОРОМ ЕНУ ИМ. Л.Н. ГУМИЛЕВА)

Участие казахстанских вузов в международных и национальных рейтингах, ранжировании образовательных программ в последние годы – объективная реальность. В 2000-х годах сильнейшие университеты сами инициировали участие в том или ином международном рейтинге, пожелав определить свое место среди других вузов мира. Позже идея нашла поддержку и на правительственном уровне. В Государственной программе развития образования и науки на 2016-2019 годы количество вузов в рейтинге QS World University Rankings стало одним из двух целевых индикаторов для высшего образования в стране. На данный момент 9 вузов Казахстана отмечены в рейтинге QS World University Rankings. В их числе - Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, отметивший не так давно свое 20-летие. В этом году университет стал лидером в отечественном национальном рейтинге НКАОКО. Вместе с тем, как отмечает ректор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева Ерлан Сыдыков, рейтинги - не самоцель. Только коллективный труд профессорско-преподавательского состава, желание самих учащихся позволяет добиться результативных качественных показателей.

- Ерлан Батташевич, требования к вузам усиливаются. В 2017 году в ТОП-300 должно войти 2 вуза, в ТОП-500 - еще 2, в ТОП 701+ - 7 вузов. На 2019 г. ставится более амбициозная цель: 2 вуза должны попасть в ТОП-200, еще 2 - в ТОП-300, и т.д. Насколько достижимы поставленные задачи вузами страны?

- Действительно, международные рейтинги стали мощным инструментом оценки качества деятельности вузов и всей системы образования Республики Казахстан. На примере России, Китая, Южной Кореи, Малайзии, Индии, Японии, Сингапура и др. стран мы наблюдаем, как разрабатываются специальные финансируемые

программы по подготовке вузов к участию и продвижению в международных рейтингах.

С одной стороны, это оправданно, так как высокая позиция в мировых рейтингах приносит вузу дополнительные «бонусы»: повышается его узнаваемость, растет число договоров о сотрудничестве, увеличивается доля иностранных студентов, интенсивнее развивается академическая мобильность, повышается результативность исследовательских программ и проектов за счет интеграции с зарубежным научным сообществом и участия в международных проектах, растет конкурс среди абитуриентов, улучшается качество контингента,

образования, повышается престиж диплома, растет востребованность выпускников на рынке труда.

Более того, страны, чьи вузы стабильно являются лидерами в мировых рейтингах, стали серьезно зарабатывать на иностранных студентах, превратив образование в бизнес, и это снижает нагрузку на государственный бюджет.

Но есть и другая сторона - концентрация средств и усилий на развитии нескольких университетов в стране может снизить общий уровень образования, а в перспективе - привести к последствиям в социуме и экономике, развивающихся не только за счет выпускников лучших мировых университетов, но и региональных вузов.

Вместе с тем, наряду с опытом участия в международных рейтингах приходит и необходимость осмысления данного явления в целом и анализа конкретных результатов в частности.

Что мы фактически видим? В первой двадцатке лучших мировых рейтингов как правило, одни и те же американские и английские университеты - это всем известные Гарвард и Стэнфорд, Оксфорд и Кембридж и др. Лучший российский вуз - МГУ им. М.В. Ломоносова - в топ-100 -200.

Казахстанские вузы - ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, КазНУ им. аль-Фараби приблизились к топ-300 в QS World University Rankings. Если попытаться понять причины такого положения, то станет ясно, что по-другому и быть не может. QS World University Rankings в основном учитывает такие показатели, как авторитетность в области научных исследований, соотношение числа преподавателей и студентов, репутация у работодателей, индекс цитируемости работ ученых, доля иностранных студентов, иностранных преподавателей.

Понятно, что по большинству показателей казахстанским вузам сложно конкурировать с мировыми: недостаточная авторитетность в области научных исследований и низкая цитируемость - следствие малого числа публикаций на английском языке, приток иностранных студентов и иностранных преподавателей невелик в силу определенных объективных причин.

Но один показатель в казахстанских вузах является выигранным: соотношение числа студентов и преподавателей. Еще один - репутация у работодателей - зависит от качества подготовки кадров, поэтому вузы для получения высокой оценки от работодателей должны привлекать их к разработке и реализации образовательных программ, выполнять исследования по заказу предприятий, тщательно планировать и организовывать профессиональную практику - иными словами гарантировать требуемое качество образования. И в этом плане у ЕНУ есть многие положительные моменты.

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева - единственный вуз Казахстана, ставший участником модифицированной версии QS World University Rankings - QS Top 50 Under 50 - рейтинга вузов мира, чей «возраст» менее 50 лет, где наш лучший результат 32 место в 2013 г. Еще один вариант рейтинга QS Emerging Europe and Central Asia - рейтинг вузов стран Восточной Европы и Центральной Азии, здесь - 33 место в 2015 и 2016 годах. Поясню, что многообразие рейтингов QS не случайно: сравнивать вуз, которому 20 лет, как ЕНУ, и Оксфорд и Кембридж, которым около 1000 лет, бессмысленно, точно также как сравнивать вузы разных регионов.

Помимо QS World University Rankings участвуем в международном рейтинге University Ranking by Academic Performance, где Евразийский национальный университет по азиатскому региону входит в топ-550 и является лучшим казахстанским вузом.

Здесь за основные критерии берут научные исследования и международное сотрудничество.

Чрезвычайно интересным является еще один международный рейтинг - Webometrics Ranking of World Universities или рейтинг университетских веб-сайтов, где в течение трех последних лет вуз удерживает лучшие позиции, среди казахстанских вузов. И этот год не стал исключением для нас. Веб-сайт ЕНУ вновь, как и последние годы, привлекателен по параметрам открытого доступа научных публикаций, исследований ученых, цитируемости их работ. Также за основу при ранжировании Webometrics берется ссылочный вес сайтов, число индексируемых веб-страниц и др. В азиатском регионе при ранжировании Webometrics мы определились на 405 месте среди 11407 веб-сайтов университетов Азии, и 1598 место у нас среди 24000 университетов мира. (<http://www.webometrics.info/en/Asia/Kazakistan>).

Стоит отметить, свои качественные позиции по веб-ресурсу в сравнении с 2015 годом ЕНУ на международном уровне улучшил на 238, среди азиатских вузов - на 169.

Кроме того, казахстанские вузы стали уделять серьезное внимание своим сайтам: максимально, наполняют содержание репозитория - электронных хранилищ научных публикаций. Согласно результатам рейтинга Webometrics Ranking of World Repositories, обнародованным в начале августа 2016 года, электронная научная библиотека ЕНУ им. Л.Н. Гумилева (репозиторий) вновь заняла лидирующие позиции в казахстанском сегменте высших учебных заведений.

Особую роль в ранжировании университетов сыграл Болонский процесс. После официального представления в марте 2010 года Казахстана, как 47-го члена-участника Европейской зоны высшего образования. Это способствовало выходу вузов государства на мировой рынок образовательных услуг, конкуренцию с зарубежными университетами и внедрению в своей деятельности высоких принципов и ценностей Болонского образовательного пространства. Одним из путей такого соперничества явилось участие казахстанских вузов в авторитетных международных рейтингах лучших университетов стран мира. Таким образом, глобализация экономики привела к глобализации конкуренции и в университетской среде.

- Евразийскому национальному университету им. Л.Н. Гумилева исполнилось 20 лет. Это год знаменателен еще и тем, что Казахстан отмечает 25-летие со дня своей независимости. Можно, наверное, провести некую параллель между этими двумя датами...

– 23 мая 1996 года Указом Президента Республики Казахстан Нурсултана Абишевича Назарбаева на основе объединения двух вузов – Целиноградского инженерно-строительного института и Акмолинского государственного педагогического института имени Сакена Сейфуллина, был создан национальный университет имени великого евразийца - Льва Николаевича Гумилева.

«Новая столица началась со строительства Евразийского Университета. Сердцем Евразии может стать Астана. А самым сокровенным центром этого сердца - наш Евразийский Университет в Астане» - так обозначил глава государства роль и значимость молодого университета.

Да, можно уверенно сказать, что Евразийский национальный университет имени Льва Николаевича Гумилева развивался вместе со страной. И сегодня Республика Казахстан признанное в мировом масштабе государство и ЕНУ стал известным научно-образовательным и культурным центром не только в своей стране, но и на международной арене.

Сегодня Евразийский национальный университет – это около 18 000 обучающихся; более 1500 преподавателей; 188 программ подготовки кадров на бакалавриате, магистратуре и докторантуре. За 20 лет университет подготовил 48 000 профессионалов, успешно работающих в Казахстане и за его пределами.

Международное признание нашего университета подтверждается членством в международных организациях и ассоциациях, участием в программах академического обмена обучающихся и преподавателей, сотрудничеством со многими известными университетами и научными центрами Европы, Азии, Америки.

На сегодня в ЕНУ зарубежными и национальными агентствами аккредитовано 100% образовательных программ, что позволяет судить о признании качества образования.

- Ерлан Батташевич, вернемся к тому, от чего оттолкнулись в нашем сегодняшнем разговоре - рейтингах. Согласитесь, сегодня рейтинги достаточно сильно влияют на деятельность казахстанских университетов, заставляют пересматривать стратегии развития...

- Не буду спорить, долгосрочным приоритетом развития системы высшего образования в нашей стране является подготовка ведущих вузов к участию в международных рейтингах. Рейтинги, их критерии и индикаторы дают возможность нашим вузам определиться с тем, что необходимо предпринять для улучшения своих показателей. И здесь важны как международные, так и

национальные рейтинги, оказывающие существенное влияние на эффективность деятельности вузов т.к. признанный мировым сообществом национальный рейтинг может послужить как определенной рекламной площадкой для вуза, так и действенным стимулом для их последующего развития.

Более того, национальные рейтинги втягивают в свою орбиту все большее число университетов, мотивируют их на получение реального признания у себя в стране.

С 2008 года ЕНУ участвует в генеральном рейтинге вузов, проводимом Независимым казахстанским агентством по обеспечению качества в образовании (НКАОКО). Нам есть чем гордиться в год своего 20-летия: в последние годы ЕНУ им. Л.Н. Гумилева - лидер национального рейтинга.

Это результат многолетней работы всего коллектива во всех направлениях деятельности: образование, наука, коммерциализация, международное сотрудничество, развитие инфраструктуры и др.

Остановлюсь только на научной деятельности в университете. Например, на сегодняшний день выполняются 107 научно-исследовательских проектов на сумму более 1,5 миллиардов тенге.

Показатели по совместным публикациям ученых ЕНУ с приглашенными иностранными профессорами составляют 80%, научным проектам – 20%.

Данные рейтинга Независимого агентства аккредитации и рейтинга (НААР) вузов показали результативность публикаций ученых республики в авторитетных научных журналах мира, в том числе в рейтинговых изданиях, индексируемых библиометрическими базами данных Thomson Reuters и Scopus. Список в ТОП-50 в очередной раз возглавил директор Евразийского международного центра теоретической физики при ЕНУ им. Л.Н. Гумилева

Ратбай Мырзакулов. Ему принадлежит абсолютный рекорд Казахстана по количеству статей в журналах с импакт-фактором, опубликованных одним автором за год. Ученый - обладатель премии «Top SpringerAuthor 2015». В списке высокоцитируемых работ есть имена и других ученых-евразийцев.

Золотая медаль имени В.И. Блинникова «За вклад в изобретательское и патентное дело», присужденная нашему университету в нынешнем году, свидетельствует о достойном вкладе в развитие научной изобретательской деятельности, правовой охраны изобретений в евразийском регионе.

- Требования, стоящие перед университетом сегодня - резко возросли...

- Несомненно. Главой государства поставлена чрезвычайно важная задача - совершить инновационный прорыв в экономике. А для этого нужны высококвалифицированные кадры. С уверенностью могу сказать, что Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева переходит к подготовке специалистов новой формации.

Залог поступательного экономического и социального развития страны - в 100 конкретных шагах пяти институциональных реформ.

Все слагаемые: содержание и технология образования должны соответствовать требованиям современного общества и экономики, механизмы финансирования и государственного управления - создавать благоприятные условия для развития системы образования.

Анализ реализации новой Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы показывает наличие ряда положительных сдвигов и, вместе с тем, сохраняющихся проблем, где одной из основных является несоответствие содержания и технологий образования требованиям современного общества и экономики. Кроме того, студенты недополучают основы профессиональных навыков на базе ведущих предприятий страны.

Замечу, в соответствии с Государственной программой индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 годы увеличилось число специальностей в магистратуре. Если на 2015-2016 учебный год Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева в реализации ГПИИР был представлен двумя специальностями: «Производство строительных материалов, изделий и конструкций» и «Космическая техника и технологии», то уже на нынешний учебный год прибавились новые: «Энергоэффективные и

ресурсосберегающие технологии в производстве бетонных и железобетонных изделий и конструкций», «Космическая робототехника и мехатроника».

Таким образом, в ЕНУ им. Л.Н. Гумилева ведется работа по реализации задач, поставленных Главой государства в Послании «Нұрлы жол – Путь в будущее» по подготовке кадров в рамках второй пятилетки индустриально-инновационного развития страны.

За 4 года университетом планируется выпуск более 1 000 высококвалифицированных специалистов в рамках ГПИИР-2 для экономики страны.

Учитывая передовые мировые стандарты и благодаря консультациям зарубежных ученых из вузов-партнеров ЕНУ и основных работодателей в рамках ГПИИР-2, на базе ЕНУ им. Л.Н. Гумилева созданы новые современные лаборатории, позволяющие обучающимся вести свои исследования и посещать практические занятия на базах предприятий.

Для этих целей установлены двусторонние отношения с топовыми зарубежными университетами. Основными вузами-партнерами являются Технический университет Берлина (Германия) и Ближневосточный технический университет (Турция).

Уверен, инновационный подход министра образования и науки Ерлана Сагадиева, поможет повысить качество отечественного образования и эффективность научных исследований. В системе образования усиливается ответственность за конечные результаты деятельности, в том числе и перед общественностью - теперь ректора вузов обязаны ежегодно выступать с отчетом перед СМИ, обучающимися, ППС, работодателями.

Для повышения конкурентоспособности ЕНУ и становления его, как национального исследовательского университета, мы прилагаем большие усилия, весь коллектив вносит посильный вклад в достижение поставленной цели.

Несмотря на огромную конкуренцию в сфере университетского образования, ЕНУ им. Гумилева по праву остается одним из лучших университетов страны, крупным центром науки и образования, колыбелью инновационных идей и прорывных проектов.

Интервью получил Егор КОПЫЛОВ

Сартабанов Ж.А. – ф.-м.ғ.д., профессор, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінің Нанотехнология және қолданбалы математика инновациялық орталығының директоры, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген жоғарғы мектеп қызметкері

УНИВЕРСИТЕТТІҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМЫНЫҢ ДАМУ ДИНАМИКАСЫ

Мерейлі 50 жылдығын атағалы отырған Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінде математика ғылымы қарқынды дамуда. Университеттің физика – математика факультеті оның педагогикалық институт болып ашылған алғашқы күнінен бастап өз тарихының бетін ашты. Оқу орнының ғылыми жұмыстарын оның проректоры, сол кезде математиканың дифференциалдық теңдеулер теориясының мәселелерімен белсенді айналысып жүрген ҚазМУ-дің жас ғалымы, физика – математика ғылымдарының кандидаты Мырзағали Отарұлы Төлегенов басқарды, ал факультет деканы қызметін Абай атындағы Қазақ педагогикалық институтынан ауысқан тәжірибелі ұстаз, соғыс – еңбек ардагері, физика – математика ғылымдарының кандидаты Шибает Петр Яковлевич атқарды. Олар институтымызда математика саласы бойынша ғылыми дәрежелі алғашқы ұстаздар болатын. Болашақ үшін ғылымға жастарды тартып, баулу керектігін жақсы білетін.

Еткен ғасырдың орта шеніне таман Республикада жоғары мектеп оқытушылары ғылымға бетбұрыс жасап, 60-шы жылдары өз нәтижелерін бере бастаған кезең болатын. Сонау 40-шы жылдары аты әлемге әйгілі математик – ғалым Константин Петрович Персидский Қазан қаласынан Алматыға ауысып, математикалық ғылымының Республикада көтерілуіне өз ықпалын тигізгені белгілі. Оның алғашқы оқушылары кандидаттық ғылыми дәрежелерге жетіп, алдыңғылары ҰҒА академигі Орымбек Ахметбекұлы Жәутіков, профессор Вадим Хрисанфович Харасахал, тағы басқалар докторлық диссертация қорғай бастаған кезең – тін. Кейінірек техника ғылымдарының докторы болған М.О. Төлегенов те осы атақты ғалымның оқушыларының бірі болатын. Математикалық ғылымның ерекшелігін ерте түсінген, ол жаңадан ашылған оқу орнына ғылымға талапты жастарды қабылдауға айрықша көңіл бөлді.

Жоғарғы оқу орнының алғашқы қалыптасу кезеңінен бастап, ҚазМУ-дің доценті, кейін физика – математика ғылымдарының докторы, ҚазҰҒА-ның корреспондент – мүшесі Үмбетжанов Дәулет Үмбетжанұлы студенттерге дәрістер оқып, факультеттің оқытушыларына ғылыми кеңестер беріп, олармен тығыз байланыста болды.

Сол кезде жаңадан қалыптасып келе жатқан институт ғалымдары Д.Ү.Үмбетжановтың кеңесімен және М.О.Төлегеновтің бастауымен факультетте дифференциалдық теңдеулер теориясының шешімдерінің периодты дерліктілігі және орнықтылығы жөніндегі мәселелерге байланысты ғылыми семинар ұйымдастырып,

онда математик - оқытушылар ғылыми мақалалар талқылап, алған зерттеу нәтижелерін ортаға салып, баяндамалар жасауға дағдылана бастады.

Кейінірек, Д.Ү.Үмбетжановтың ықпалымен Ақтөбе математиктері физика – математика ғылымдарының докторы, Украина ҰҒА академигі А.М.Самойленкомен ғылыми байланыс орнатады. Осылайша басталған ғылыми достастық Ақтөбе өңірінде өз жемісін берді.

Осы жоғарғы оқу орны ашылатын 60-шы жылдары Қазақстан математиктері елеулі нәтижеге ие болды. Академик К.П.Персидский жәй дифференциалдық теңдеулердің шектеусіз жүйелерінің шешімдерімен олардың орнықтылығының жалпы теориясын негіздеуді аяқтады (1945-1965). Академик О.А.Жәутіков дербес туындылы дифференциалдық теңдеулердің шектеусіз жүйелерінің жалпы теориясын қалыптастырды (1950-1965). ҚазМУ-дың тамаша ұстаз – дәріскері, профессор Харасахал В.Х. жәй дифференциалдық теңдеулердің периодты дерлік шешімдерін дербес туындылы дифференциалдық теңдеулердің периодты шешімдері арқылы зерттеудің тың әдісін ұсынды (1955-1965). ҚазҰҒА корреспондент – мүшесі Үмбетжанов Д.Ү. ізбасарларымен бірге дербес туындылы дифференциалдық теңдеулердің көппериодты шешімдері теориясының негізін салды (1960-1980). Жоғарыдағы қазақстандық ғалымдар қалаған теорияларды дамыту – қазіргі кезеңдегі дифференциалдық теңдеулер жүйелерінің көппериодты шешімдерінің проблемаларын зерттеумен байланысты екендігіне назар аударамыз. Бұл математиканың Отандық салаларының проблемаларымен

Ақтөбе университетінің математик – ғалымдары айналысып келеді.

Кеңестік дәуірде тербелістердің математикалық теориясы бағытындағы ғылыми зерттеулерді үйлестіруші орталық – Украина ғылым академиясы болатын. Үйлестіру жұмыстарын Одақтық академиктер Н.Н.Боголюбов пен Ю.А.Митропольский басқарды, ал Самойленко А.М. осы бағыттағы Академияның талантты жетекші жас ғалымы болатын.

Тербелістердің математикалық теориясымен айналысушы Қазақстан ғалымдарының Украина ғалымдармен ғылыми достастықтарының негізінде осындай шынайы байланыстар болатын.

Математика ғылымның дифференциалдық теңдеулер саласы бойынша Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетіндегі дамуын хронологиялық 1966-1983, 1983-1995, 1995-2016 жылдар кезеңіне бөлуге болады.

Бастапқы кезең – алғашқы ғылыми кадрлардың қалыптасу кезі болып табылады. Жоғарыда атап өткеніміздей, Институт проректоры М.О.Төлегенов ғылыми кадрларда қалыптастыруда физика – математика факультетіне аспирантура немесе университет бітірген жастарды тарту қағидасын ұстанды. Осыған сәйкес жұмысқа ҚазМУ-дің механика – математика факультеті түлегі - Сартабанов Жайшылық Алмағанбетұлы (1966), физика факультетінің түлегі – Сапарғалиев Алданазар (1968), Спивак – Лавров Игорь Феликсович (1968), Киев мемлекеттік университетінің механика – математика факультетінің түлегі – Тасмамбетов Жақсылық Нұрадинұлы (1967), Одақтық ғылым академиясының В.А.Стеклов атындағы математика институтының аспирантурасының түлегі – Ильясов Исатай Ильясұлы (1967) секілді талапты жастар қабылданды. Аттары аталған мамандармен қатар Цхай Константин Валентинович, Жұбаев Қаңтарбай Жұбайұлы, Белесов Байжан Қойлыбайұлы, Отарбаев Совет Игісінұлы, Ниязмағамбетов Қожабек Ниязмағамбетұлы, Хан Доонид Ильич, Мырзабеков Серікжан Әбілханұлы, Шоқаева Ақжарқын Шоқайқызы, Қазешев Алғабас Казешұлы, Избасаров Болат Избасарұлы, Доскеев Гималин Алтынбайұлы тағы басқа көптеген оқу орнының оқытушылары осы кезеңде аспирантура бітіріп, кандидаттық диссертациялар қорғап, ғылым жолына түсті. Оқу орнының алғашқы түлектері де осы кезеңде жоғары білім алып, әр түрлі ғылыми орталықтарда біліктіліктерін көтеріп, алды кандидаттық диссертациялар қорғауға талаптанyp жатты.

Институтымызда алдымен Одақтық академияның аспирантурасының түлегі Ильясов И.И. кандидаттық диссертациясын қорғады (1973). Осы шамада Ақтөбе педагогикалық институты Қазақ ғылым академиясының Математика және механика институтымен, Украина ғылым академиясының Математика институтымен, әл-Фараби атындағы Қазақ мемлекеттік университетімен және Т.Шевченко атындағы Киев мемлекеттік университетімен ғылыми кадр дайындау бағытында байланыс орната бастады. Украина ҒА-ның Математика институтының қолдауымен Қазақ ҒА-ның аспирантурасының түлегі Сартабанов Ж.А. (1974), Киев университетінің аспирантурасының түлегі Тасмамбетов Ж.Н. (1975) кандидаттық диссертация қорғайды. Ақтөбе педагогикалық институтының көптеген жас оқытушылары сол жылдары Алматының және Киевтің ғылыми орталықтарында стажерлық практика және аспирантура өтті.

Келесі кезең – жоғарғы дәрежелі біліктілікті ғылыми кадрлардың қалыптасу кезі іспетті. Осы тұста оқу орнының тәжірибелі ғылыми мамандары Тәжімұратов И.Т., Сартабанов Ж.А., Тасмамбетов Ж.Н., Спивак – Лавров И.Ф. докторлық диссертацияларын дайындап, олардың шәкірттері келесі

буын талантты жастар Кенжебаев Кенжеғали Кенжебайұлы, Ахметов Марат Үбайдуллаұлы, Шүңкеев Қуантай Шүңкеұлы, Шүкіров Жәрдемғали Шүкірұлы, Бержанов Амантай Бержанұлы, Нұрманов Орынбасар Нұрманұлы, Абдыкалыков Қуантай Абдыкалыұлы тағы басқалар ғылыми орталықтарда аспирантураға түсіп, кандидаттық және докторлық жұмыстармен шұғылданды.

Институтымыздың математиктеріне жөн сілтеп, ғылыми жетекшілік жасап, кадрлар дайындауға ықыластана көмек беріп жүрген ҚазМУ-дің доценті Д.Умбетжановтың Киевтің Математикалық институтының кеңесінде докторлық диссертация қорғауы (1982) да жоғары ғылыми дәрежеге ұмтылып жүрген ғылымдарға үлкен серпіліс беріп, сенімділікке жетеледі. Бастауында өзі болған, Институтпен ғылыми – әдістемелік байланысын үзбей, оның ғылыми кадрларының өсуіне үнемі жанашырлықпен қараған бұрынғы проректорымыз М.О.Төлегеновтың Москвада техникалық ғылымның докторы атағына диссертация қорғауы (1986) ғылыми жұмыстың жандана түсуіне әсерін тигізді.

Осы кезде Ақтөбе педагогикалық институты Алматыдағы және Киевтегі академиялық ғылыми зерттеу институттарымен және ондағы университеттермен байланыстарын нығайта түскен болатын. Нәтижесінде Пединституттың доценті Тәжімұратов И.Т. (1992) Киевте УҒА Математика институтының ғылыми кеңесінде докторлық диссертация қорғады. Ал Пединституттың талантты жастары Ахметов М.У. (1994) және Кенжебаев К.К. (1995) Киев университетінің аспирантурасы мен докторантурасын өтіп, ғылым докторлары атанды, ал Сартабанов Ж.А. (1988-1990) және Тасмамбетов Ж.Н. (1990-1992) аға ғылыми қызметкерлікте болып, докторлық диссертацияларының зерттеу бөлімдерін аяқтады.

Бұрын жылма жыл жоспарлы түрде Институтта оқытушылар қауымының ғылыми – әдістемелік конференциясы өткізіліп тұратын. Елдің егемендік алғандығының әсері болар, Кеңестік регламенттен құтылып, оқу орнының шақыруымен дәрістер оқып, жастарына ғылыми көмек беріп, жетекшілік жасап, кадрлардың өсуіне ықпал етіп жүрген физика – математика ғылымдары докторы, профессор Д.У.Умбетжановтың 60 жылдығына арнап, Институтымыз алғаш рет «Математика бойынша Республикалық өңірлік ғылыми конференция» (1992) ұйымдастырды.

Елдің егемендігі кеудемізді керіп, кең тыныстауға мүмкіндік берді. Екінші жағынан әлемдік экономикалық – қаржылық тоқырау әлі бұғанасы қатпаған біздің елімізге де соқпай өткен жоқ. Дегенмен, егемендікпен келген еркіндік, азаматтарымызды игілікті әр іске патриоттық шабытпен кірісуге итермеледі. Біздің жоғарғы оқу орнымызда өңірге қажетті көптеген мамандықтар ашылып, қазақ – орыс тілінде кадрлар дайындау жөнге қойылып, Институт негізінде Университет құру қолға алынды. Оқу орны жаңа арнаға түсіп, ұлттық бағытта дамуды бастаған болатын.

Осы кезеңде университетімізде математикалық ғылымның қарқынды даму кезі басталды. Оған жаңа заманға лайықты, жаңаша ойлайтын, қынулы жас ғалым, физика – математика ғылымдарының докторы Кенжеғали Кенжебайұлы Кенжебаевтың Институтымыздың ректоры болып тағайындалуы үлкен екіпінді импульс берді (1995). Институт университет статусын алып (1996), оқу – тәрбиелік үдеріспен қатар, теориялық ғылымды университеттік ауқымда дамыту мәселесі тұрды. Бұл мәселені шешу бағытында жүргізілген және табысты жемісін берген университет шараларының негізгілерін және өз үлестерін қосқан ғалымдарды атап өтейік.

■ Университеттің ғылыми қызметкерлері диссертациялық жұмыстарын жеделдетіп, Сартабанов Ж.А. (1997), Шункеев Қ.Ш. (1999), Спивак – Лавров И.Ф. (2000), Тасмамбетов Ж.Н. (2004), Абдықалықов Қ.А. (2006), Мұздақбаев М.М. (2008), Бержанов А.Б. (2010), Темешева С.М. (2010) докторлық ғылыми дәрежелерге ие болды. Көптеген жас ғалымдар кандидаттық диссертацияларын қорғады. Математикалық кадрлар қауымы нығайып, кемелдене түсті.

■ Университет кадрлар қауымының ғылыми деңгейлерін заман талабына сәйкес ұстап тұру үшін ғалымдардың ғылыми форумдарда кездесіп, пікір алысып тұруының орны бөлек. Мұндай форумдарды университет базасында өткізу – оның ғылыми потенциалын әлемдік деңгейдегі ғалымдарға көрсету, осындай шараларымен елді таныту, шетелдік ғалымдарға мойындату болып табылады. Мұндай шара жырақтағы облыстың оқу орнында өткізіліп жатса, нұр үстіне нұр емес пе?! Университет өз базасында «Дифференциалдық теңдеулер, анализ және алгебра проблемалары» атты айдармен әрбір үш жыл сайын, үзбей Халықаралық ғылыми конференциялар өткізіп келеді (1996, 1999, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015).

■ Математикалық форумдар өткізу барысында университеттің өскелең жас ғалымдары мен болашақ магистр – бакалаврларымыз аттары әлемге әйгілі математик – ғалымдармен кездесіп, олардың дәрістерін тыңдау бақытына ие болды. Атап айтсақ, Россиядан – академик Никольский С.М., РФА корр-мүшесі Бесов О.В., профессорлар Жабко А.П., Буренков В.И., Репин О.В., Украинадан – академик Самойленко А.М., академик Перестюк Н.А., УФА корр-мүшесі Степанец А.И., профессорлар Теплинский Ю.В., Кулик В.Л., Самойленко В.Г., Станжицкий А.Н., Польшадан – профессор Боярский Б., Германиядан – профессор Бегер Г. (Begehr H.), Қазақстандық ғалымдар академиктер Сұлтанғазин Ө., Блиев Н.К., Айталиев Ш.М., Калменов Т.С., Өтелбаев М.Ө., Касымов Қ.А., Харин С.Н., Жұмаділдаев А.С., Ойнаров Р.О., ғылым докторлары, профессор Калыбаев А.А., Рахымбердиев М.И., Қабдықайыров Қ.К., Мырзалиев Ж.М., Темірболат С.Е., Сүлейменов Ж.С., Бидайбеков Е.И., Темірғалиев Н.Т., Джумабаев Д.С., Тілеубергенов М.И., Дженалиев М.Т., Тұнғатаров А.Б., Білал Ш.Б., Смаилов Е.С., Канғожин Б.Е., Алдашев С.А., Муратбеков М.Б., Боқаев Н.А., Оспанов Қ.Н., Асанова А.Т., Жұматов С.С., Нұрсұлтанов Е.Д., Мұхамбетжанов С.Т., Рамазанов М.И. конференцияның ғылыми деңгейлік мазмұнын жоғары көтеріп, университет абыройын асқақтата түсті.

■ Көптеген ғалымдар университеттің шақыруымен мезгіл – мезгіл дәрістер оқып, магистранттарға ғылыми көмектер көрсетіп, оқытушылармен бірігіп, зерттеулер жүргізіп, ғылыми кадрлар дайындап, диссертация қорғауда қолдау көрсетті, университеттің ризашылығына бөленді, бірақтары университеттің құрметті профессоры атағына ие болды. Университет ғылымының дамуына қомақты үлес қосқан ғалымдар Самойленко А.М., Сұлтанғазин Ө.М., Умбетжанов Д.У., Блиев Н.К., Касымов Қ.А., Кальменов Т.Ш., Өтелбаев М.Ө., Рахымбердиев Н.И., Джумабаев Д.С., Теплинский Ю.В., Тлеубергенов М.И., Дженалиев М.Т., Ойнаров Р.О., Бидайбеков Е.И., Смағұлов Ш.С., Сүлейменов Ж.С., Асанова А.Т., Темірғалиев Н.Т. есімдерін қанағаттанарлық ілтипатпен айтып отырамыз.

■ Университетте 01.01.02 – дифференциалдық теңдеулер және математикалық физика мамандығы бойынша аспирантура ашылып, көптеген жас қызметкерлеріміз күндізгі және сырттай бөлімдерінде оқып, оларға ғылым докторлары К.К. Кенжебаев, Ж.А. Сартабанов, И.Т.Тәжімұратов, К.А.Касымов, Д.С.Джумабаев, М.И.Тлеубергенов, Ж.Н. Тасмамбетов, А.Б.Бержанов жетекшілік етті.

■ Университетте кадрлардың қарыштап өсуі, оның математикалық ғылыми орталықтармен және олардың жетекші ғалымдарымен: ҚР ҰҒА – ның Математика институтымен (Блиев Н.К., Женсықбаев А.А., Калменов Т.Ш., Дженалиев М.Т.), ғарыштық зерттеулер институтымен (Сұлтанғазин Ө.М.), Украина ҰҒА-ның Математика институтымен (Самойленко А.М.), Россия ҒА - ның Математика институтымен (Никольский С.М., Бесов О.В.) байланыстар негізінде 01.01.02 – дифференциалдық теңдеулер және математикалық физика мамандығы бойынша Кандидаттық диссертациялар қорғау кеңесі К14.51.03 (ҚР ЖАК, №283 – 1ж, 22.06.2001) ашылып, Республиканың көптеген ғылыми жастары кандидаттық диссертацияларын қорғап, ғылым жолына түсті. Кеңестің жұмыстың университет ректоры ҚР ҰҒА академигі, физика – математика ғылымдарының докторы, профессор Кенжебаев К.К. басқарды. Осы ғылыми кеңесте қорғаған университет оқытушылары Ізбасаров Б.И., Кулик А.И., Мұхамбетова А.А., Темешева С.М. тағы басқалардың бірі монографиялық еңбектер жазып, кейбіреулер докторлық диссертация қорғап үлгерді.

■ Университет ҚР ЖАК – ның диссертациялық жетекші ұйымдарының құрамында болды, ғалымдары кандидаттық және докторлық диссертациялар бойынша оппоненттік қызметтер көрсетті. К.К.Кенжебаев және Ж.А.Сартабанов Л.Н.Гумилев атындағы Евразия Ұлттық университетінің математикалық Д14.61.50 диссертациялық кеңесінің мүшелері болды (2007-2010).

■ Республикалық жоғарғы оқу орындарының алдыңғы қатарында университетте магистратура ашылып, оның көп түлектері еліміздің түкпір – түкпірінде қызмет етуде. PhD доктрантураға лицензия беріліп, қазір шетел ғалымдарымен бірігіп (К.К.Кенжебаев, Н.Попиванов – Болгария), ғылым докторын дайындауды бастадық (2015). Университеттің ашылған кезінен бері қызмет жасап келе жатқан жетекші ғалымдары өздерінің оқытқан шәкірттерінің ішінен ондаған ғылым кандидаттарымен қатар Кенжебаев К.К., Ахметов М.У., Бержанов А.Б., Темешева С.М. тағы басқа ғылым докторлары шыққанын көріп, өздерінің 50 жыл босқа еңбек етпегенін көргендей болады.

■ Университеттік ғалымдар тобы (К.К.Кенжебаев, Ж.А.Сартабанов, Ж.Н.Тасмамбетов, А.Б.Бержанов, Г.А.Абдиқаликова) 1996 жылдан бастап (кей жылдары ҚР ҒБМ – нің Математика институтының ғалымдарымен бірге) Республикалық фундаментальдық зерттеулердің гранттық қаржылы жобалары бойынша ғылыми жұмысын жүргізіп келеді. Айталық, 2003-2005, №1-1-1.2-12(60); 2006-2008, №1.6-11(1.06.1-11); 2011-2013, №0113РК00686 жылдардағы университеттің дифференциалдық теңдеулер саласы бойынша жобалары қанағаттанарлық сапамен қабылданды.

■ Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе университеті және ҚР ҰҒА Математика институты ғылыми - зерттеу жұмысын университеттер мен Академиялық зерттеу институттарының бірігіп жүргізуінің нағыз үлгісін көрсетті. Шынында да, осы кезеңде ғылыми дәрежелерге қорғаған университеттің отыздан астам ғылым кандидаттары мен докторларының жартысына жуығы осы екі ұжымның ғалымдарының біріккен жетекшілігімен немесе белсенді қолдауымен жүзеге асты және біріккен ғылыми жобалар жүргізілді. Осыған орай Математика институты жағынан академик Блиев Н.К., академик Калменов Т.Ш. және университетіміздің құрметті профессорлары Джумабаев Д.С. мен Тлеубергенов М.И. еңбектерін атауға болады.

■ Жүздеген ғылыми мақалалар жариялаумен қатар, оқу үдерісіне маңызы зор оқулықтар мен оқу әдістемелік құралдар дайындап, университет ғалымдары К.К.Кенжебаев, И.Т.Тәжімұратов, Ж.А.Сартабанов, Ж.Н.Тасмамбетов,

М.М.Мұздақбаев, С.А.Алдашев, Қ.А.Абдыкалыков өздерінің монографиялық еңбектерін болашақ ғалымдардың игілігіне ұсынды.

■ Университет ғалымдары өздерінің зерттеу үлестерін қосып, дамытып жатқан дифференциалдық теңдеулер теориясын кейбір бағыттарын атап өтейік:

– Дифференциалдық теңдеулер жүйелерінің периодтық және шеттік есептерін зерттеудің конструктивтік әдістерін дербес туындылы теңдеулердің көппериодты шешімдерін зерттеуге қолдану бағытында дамытылуда (К.К.Кенжебаев, Ж.А.Сартабанов, А.Б.Бержанов, А.Г.Ахметова);

– Кәдімгі және дербес туындылы теңдеулер үшін шеттік есептерді шешуді параметрлеу әдісімен зерттеу (К.К.Кенжебаев, Д.С. Джумабаев, Г.А.Абдикаликова, Е.В.Кокотова, А.Е.Иманчиев);

– Дифференциалдық H -операторлы теңдеулер жүйелерінің периодты шешімдері мен шеттік есептерін зерттеу (Т.Т.Шерьяздан, М.Е.Жолдыбаев);

– Шектеулі және шектеусіз айнымалы бірінші ретті дербес туындылы дифференциалдық теңдеулер жүйелерінің көппериодты шешімдері және олардың орнықтылығы (Ж.А.Сартабанов, А.Б.Бержанов, А.А.Мұхамбетова, А.У.Бекбауова, Е.К.Курманғалиев, А.А.Кульжумиева)

– Бірінші ретті дербес туындылы дифференциалдық теңдеулер жүйелерінің уақыттық айнымалылар бойынша көппериодты, кеңістік айнымалылар бойынша шекаралық шартты қанағаттандыратын шешімдерін зерттеу

(Ж.А.Сартабанов, А.А.Кульжумиева, А.А.Мұхамбетова, Е.К.Курманғалиев);

– Тәуелсіз айнымалылардың бөлігі бойынша көппериодты шешімдерін зерттеу (А.Б.Бержанов, К.К.Кенжебаев, Ж.А.Сартабанов, А.У.Бекбауова, Е.К.Курманғалиев);

– Екі айнымалы бір белгісізді екінші ретті дербес туындылы екі теңдеулер жүйелерінің ақырлы – тұйық және аналитикалық шешімдерін зерттеу (Ж.Н.Тасмамбетов, М.Ж.Талипова, Р.У.Жахина).

– Ғылым орталықтардан жырақ орналасқан облыстағы ғалымдардың біраз іс тындырғанын қортындылай келе, әріптестерімізді 50 жылдық мерей тоймен құттықтай отырып, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе университеті ғалымдарының зерттеулерінің негізі дифференциалдық теңдеулер теориясының Қазақ жерінен бастау алған отандық салаларын дамытумен байланысты фундаментальдық зерттеулер екеніне назар аударамыз. Бұл салалар бойынша алынған ғылыми нәтижелерді шетелдік ғалымдардың, тіпті кеңестік өңірдің математиктерінің назарларын аударып, зерттеулік сілтемелер жасатып, ғылыми жаңалықтарды мойындату үшін оларды Scopus, Tomson Reuters сияқты тағы басқа беделді басылымдарға жариялау қажеттігі туып отыр. Демек, мәселе қаржыға тіреліп отыр. Осыған байланысты еліміздің іргелі зерттеулер бойынша гранттық Жобалар конкурсының әділ – қазылары Ақтөбелік математиктер ұйымы математиканың Отандық салаларын дамытып жатқандығын ескерсе екен дейміз.

Садықов С. –

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің профессоры, филология ғылымдарының докторы, ЖОО үздік оқытушысы, Қазақстан Журналистер одағы сыйлығының лауреаты

ҰЛТТЫҚ ИДЕНТИФИКАЦИЯ МЕН ҰЛТТЫҚ БІРЕГЕЙЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ЖАЛПЫҰЛТТЫҚ ИДЕЯ

Биыл Қазақстан Тәуелсіздігіне ширек ғасыр. Егемендік талаптары ұлттық идентификациялану мен ұлттық бірегейлік проблемаларын шынайы ұлттық идея тұрғысында бағалап, пайымдаудың зәрулігін туындатып отыр. Бұл мақалада өзекті мәселелердің ұлттық маңызы мен бағыты әлемдік тәжірибе астарында ой елегінен өткізіледі. Осы тұрғыдан келгенде автор Президент Нұрсұлтан Назарбаев еңбектеріндегі тұжырымдарды негізге алып отырады. Сондай-ақ зерттеуде Елбасы – Ұлт көшбасшысы Нұрсұлтан Әбішұлының туған халқы алдындағы теңдессіз еңбегі, абырой-беделі жөнінде де сөз болады.

Әлемнің саяси картасында Тәуелсіз Қазақстан мемлекетінің пайда болуы оның алдына қоғамның әлеуметтік-саяси және экономикалық дамуына қуатты серпін беретін, мемлекет егемендігін қамтамасыз ете алатын, ел халықтарының одан әрі өсіп-өркендеуіне жағдай туғызып, оларды ортақ іске жұмылдырушы күшке айналдыра алатын ұлттық идея туғызу міндетін алға тартты. Бұл ұлы міндетті орындау жолындағы ізденісте оны қандай бағытта жүзеге асырып, қалыптастыру қажеттігі ең негізгі мәселелердің біріне айналды.

Қазақстан бұқаралық ақпарат құралдары жалпыұлттық идеяның академиялық орталарда ғана пісіп-жетілуіне, жоғарыдан күштеп таңылуына қарсылық көрсетеді, мұның адамдар санасында орнығып, өркен жаюын қолдайды. Бұлай етпеген жағдайда қазақстандық жалпыұлттық идеяның кезекті коммунистік догмаға айналып кетуі әбден мүмкін. Республика баспасөзі қазіргі Қазақстан қоғамын барынша нығайта түсуге ұмтылыс жасауда, бұрынғы саяси практиканың қарама-қайшылықты құралдары түкке алғысыз болып қалды. Қазақ елі ұстанып отырған саясаттағы басты ұстаным Елбасы Н.Назарбаев атап көрсеткендей, «Ұлтаралық келісімді нығайтумен қатар, Қазақстан қоғамының бірлесуі идеясын жүзеге асыра отырып, ұлт ішіндегі бірлікті нығайту... Қазір осы мәселе орын алып отыр, сондықтан міндет ұлттық идеяның біріктіруші, сындарлы рөл атқаруында жатыр» [1].

Қазақстанда жалпыұлттық идеяны қалыптастыруда ұлттық идеяны құрайтын азаматтық та, этномәдени де құндылықтарды пайдаланудың маңызы зор. Бұл үшін қазақ этносының төңірегіне азаматтық қауымдастық ретінде біртұтас халықты қалыптастыру қажет.

Мұндай жағдайда бір жағынан қазақ элитасы мен екінші жағынан орыстілді элита арасындағы шынайы келісімді нығайта түсуге әрдайым қолдау көрсетіп отыруға мүдделілік танытатын мемлекеттің позициясы үлкен маңызға ие. Ол құндылықтар шиелінісі қоғам үшін аса қауіпті саналатын мүдделер шиеленісіне айналып кетпеуі үшін идеялық-саяси принциптердің қақтығысына жол бермеуге барлық мүмкіндікті жұмылдырады. Қазақстанда мультиэтникалық қоғамдағыдай ұлттардың титульды этномәдени де, азаматтық та концепциясының қатар өмір сүруіне объективті сұраным бар. Мемлекет пен қоғамның тұрақтылығын сақтау үшін азаматтық ұлттық бәсекелестік пен пара-парлыққа ұмтылысты да, қазақтардың этномәдени бәсекелестігі мен бірдейлікке ұмтылысын да нәрлендіріп, нығайта түсу қажет. Сондықтан жалпыұлттық идеяны түзу барысында оны азаматтық ұлт идеясымен де байыта түсу үлкен маңызға ие. Бұл олардың этникалық өзгешеліктеріне қарамастан, барлық қазақстандықтардың ұлттық тепе-теңдігіне, пара-парлығына оңды ықпал етеді. Біртұтас Қазақстан халқы «Қазақстан – біздің ортақ үйіміз» деген қасиетті ұғым-түсінікті шынайы түрде жүзеге асыра алады. Қазақстандық патриотизм мен жоғары моральдық рух азаматтық ұлттың шын мәніндегі атрибуттары ретінде мығым әлеуметтік-саяси күшке айналады. Қазақ еліндегі сан алуан ұлттар мен ұлыстардың тату-тәтті тіршілігі, өзара сыйластығы мен мамыражай бейбіт өмірі Елбасы ұстанып отырған кемел саясаттың нақты жемісі болып табылады.

Азаматтық ұлтты қалыптастыруда толыққанды азаматтық қоғам маңызды орын алады. Азаматтық ұлт пен азаматтық қоғам – біртұтас, бір-бірін ұдайы толықтырып тұрады. Алайда, этномәдени концепцияны жалпыұлттық идея құрамына қосу жөнінде айтқанда, біртұтас Қазақстан

халқын мемлекет құраушы этнос – қазақтардың төңірегіне топтастыру олардың азаматтық ұлт құрылымында ерекшеленіп тұруын талап етеді. Әңгіме азаматтық концепциямен сайма-сай келетін, бір-біріне кереғар емес, этномәдени концепцияның іске қосылуы жөнінде болып отыр.

Қазақстанда біртұтас халықты қалыптастыру сипатының этникалық және тарихи тамырлары тереңнен нәр алатынына, олардың бірінші кезекте қазақтармен тығыз байланысты болатынына және бұл астардың жалпыұлттық идеяда өзіндік орны болуы тиіс екеніне баса назар аударылады. Және бұл компонент оның тарихи-мәдени сабақтастығын негіздеуде принципті маңызға ие. Бұл жолда Қазақстан барлық қазақстандықтарға ортақ жалпыұлттық идеяны ұстануда.

Жалпыұлттық идея ұлтты ұйыстырудың міндеттерін шешуге бағытталуы тиіс. Мұнсыз қоғамдық сананы қалыптастыруға мүмкіндік беретін мақсаттар мен құндылықтардың икемсіздігін қалыпқа түсіру мүмкін емес. Шынтуайтын айтар болсақ, ұлттық идеяның Қазақстанда алда тұрған міндеттерді модернизациялауға мүмкіндік алуға сара жол ашудағы рөлі орасан зор, мұнсыз жас мемлекеттің дамушы елдердің сапында болуы екіталай. Мұның жарқын мысалын еліміздің тәуелсіздік жылдарындағы жүріп өткен жолынан айқын көруге болады.

Сонымен, жалпыұлттық идея елдің дамуының локомотиві болуы тиіс. Қазіргі таңда Қазақстан дербес дамудың бірқатар тәжірибесін жинады, енді қоғам алдында терең ұғынылған қыруар міндет тұр. Біртұтас қазақстандық ұлттың нақты кескінінің түзілгені де нақты өмір шындығы. Сондықтан дәстүрлі мәдениет пен өткеннің таным-түсінігінің мазмұн-мәні жөнінде мақтаныш сезіммен, бар дауыспен айтуға болады. Осы орайда Елбасының төмендегі жазбалары әр қазақтың жүрегінің төрінен орын алары даусыз:

«Қарапайым ақиқатты түсінетін мезгіл жетті, жаңғырған сана әсте ұлттық аңсарға қайшы келмек емес. Керісінше, ұлтымыздың «Мен» дегізгерлік қасиетін сақтауға жаңғырған ұлттық сана ғана кепіл бола алады...

Қазақтың ұлттық сана-сезімін дамыту, «қазақ» деп аталатын таңғажайып әрі бай тарихи және мәдени байтаққа өз қатысының бар екенін сезіну – міне, бұл этникалық ең басты артықшылық. Бұл арада дипломатиялық түсініктемелерді жасырудың да, ойдан шығарудың да қажеті жоқ. Бұның өзі барынша қалыпты құбылыс» [2].

Бүгінгі таңда Қазақстанның қоғамдық ойы жалпыұлттық идеяны қалыптастыра отырып, қазіргі жағдайда оған қойылатын талаптарға байланысты мәселелерді қарастыруда, оның мазмұны мен бағытын байыта түсетін әлемдік тәжірибені зерттей отырып, оның қалыптасуына жаһандану процесінің тигізер ықпалын сарапқа салуда. Осыған байланысты «Біз кіміз?» деген сауал қоюмыз заңды. Оған төмендегідей жауап беруге болады. Біріншіден, Қазақстанда жалпыұлттық идеяны қалыптастырудың экономикалық негізі принципті түрде айтқанда қаланды деуге әбден болады. Екіншіден, ұлттық идеяны жүзеге асырудың қажетті материалдық негізін қамтамасыз ете алатын нарықтық қатынастар берік орнады. Үшіншіден, ел тұрғындарының басым бөлігінің демократиялық ашық қоғам құру қажеттігі бағытындағы қолдау-қозғалысы қазақстандық ұлттық идеяның саяси негізіне айналды. Алайда, әлі де болса әлеуметтік-саяси институттардың лайықты деңгейге көтеріле алмауы, сондай-ақ олардың экономикалық саладан кенжелеп қалуы, елдегі саяси процестердің күрделене түсуі саяси сфераны жандандыра түсуді талап етеді.

Мемлекеттілікті нығайта түсуге жұмылған халық жоғары этникалық қауымдастық – қазақстандық ұлт

ретінде қалыптасу бағытындағы жақсы мүмкіндіктің бастауында тұр. Қазақстандағы қазақ, орыс, ұйғыр, өзбек, т.б. тілдерде шығатын баспасөз материалдары қоғамдық пікірді қалыптастыруда үлкен рөл атқарып, елде болып жатқан процестерді ой елегінен өткізуге көмек көрсетуде, бір жағынан, әр түрлі этностардың өзін-өзі идентификациялануына, екінші жағынан, біртұтас қазақстандық ұлт ретінде өзіндік идентификациялануына мүмкіндік туғызуда.

Еліміздегі қазақ және орыс тіліндегі баспасөз материалдарындағы жоғарыдағыдай ой-толғамдар, ұсыныс-пікірлер Елбасының ұлт саясатын әзірлеу мен оны жүргізуге ықпал ететін, этносаралық келісім мен жарасымдылықты қамтамасыз ету бағытын ұстанған, бүкіл әлемде бірегей институт болып танылған мемлекеттік құрылым – Қазақстан халқы Ассамблеясының дүниеге келуіне игі ықпал еткенін нық сеніммен айтуға болады.

Кезінде Президент Н.Назарбаев 1995 жылғы 24 наурызда өткен Қазақстан халқы Ассамблеясының бірінші сессиясындағы баяндамасында былай деген болатын: «Ұлттық мәселені шешуде үш тәсіл бар деп есептеймін. Біріншісі – кейбір елдер ұлты басқа халықты «күштеп көшіру» саясатын жүргізуінде. Бұл көшіп келген халықты туысқаншылықпен қарсы алған қазақ халқына ешқашан тән болған емес. Мен бір халықтың екінші халыққа қоятын кез келген талаптары еш мағынасыз және өзінің салдары бойынша қауіпті деп ойлаймын. Тайталасу жолы орасан зор сілкініске және сан мыңдаған адам құрбанына әкеліп соғады. Екіншісі – ұлттық мәселеге жалпы мән бермеу, сөйтіп бұл проблемалар өзінен-өзі шешіледі деп сену. Бұл жайлы жол емес. Біз үшін үшінші, ең сенімді жол қалып отыр. Біз көп еңбекті және тынымсыз жұмысты талап ететін осы жолмен келе жатырмыз. Бұл – түйісу нүктелерін, халықтар арасындағы келісім мен сенім аймақтарын кеңейту жолы. Біз келісім саясаты мен парасатты ұлттық стратегиясыз ешқашан міндеттерді шеше алмаймыз.

Біздің басты бағытымыз мәмілеге келу және біріктіретін бастауларды нығайту арқылы барлық ұлттық топтардың дамуына негізделуге тиіс. Біздің қоғамды біріктіретін тұтқалардың бірі Қазақстан халықтарының Ассамблеясы болуға тиіс.

Мен, еліміздің Президенті ретінде қоғамдық тұрақтылықты және ұлтаралық келісімді қамтамасыз етуді өзімнің басты міндетім деп санаймын» [3].

Президенттің 2002 жылғы 26 сәуірдегі «Қазақстан халықтары Ассамблеясының стратегиясы туралы және Қазақстан халықтары Ассамблеясының жағдайы жөніндегі» Жарлығына сәйкес Ассамблеяға жаңа конституциялық мәртебе беріліп, көпұлтты халық мүддесін Парламентте білдіру құқығына ие болды.

Елдің саяси басшылығы мен Қазақстан Президенті Н. Назарбаев тәуелсіздіктің алғашқы қадамдарынан бастап ұлттық толеранттық қасиеттерге арқа сүйей отырып, ұлтаралық қатынастардағы өзекті мәселелерді шешуге айқын бағыт ұстады. Қазақстан Республикасының 1993 жылғы Конституциясында (Негізгі Заңда) қазақ халқының өзіндік айқындаушы формасы барлық азаматтардың тең құқығын қамтамасыз ету болып табылатындығы айқын көрсетілді. Бұл сипат осыған дейін қабылданған мемлекеттік егемендік жөніндегі Декларация мен Қазақстанның мемлекеттік тәуелсіздігі туралы Заңда да көрініс тауып, қазақ халқының айрықша статусы белгіленді. Мемлекеттілікті орнықтырудың бастапқы кезеңінде бұл нормативті құжаттар қазақ халқының бірігіп, нығая түсуінде аса зор маңызға ие болды. 1995 жылғы Конституцияда Қазақстан Республикасы қайнар көзі тұтас Қазақстан халқы болып табылатын демократиялық республика

ретінде айқындала түсті. Қазіргі Конституцияда Қазақстан Республикасындағы ұлттық саясат пен этникааралық келісімнің негізгі принциптері айқын көрсетілген: бұл – азаматтардың заң мен сот алдындағы тең құқықтығы; қандай да бір ұлттың артықшылықтарының болмауы; әркімнің ұлттық абыройын құрметтеу; ана тілі мен мәдениетін пайдалану, қарым-қатынас тілін еркін таңдау құқығы және т.б. [4]. Осы орайда тағы да Президент Н.Назарбаевқа жүгіну артықтық етпес деп ойлаймыз: «Ұлтаралық келісім, - деді Елбасы Қазақстан халқы Ассамблеясының бесінші сессиясындағы баяндамасында, - бұл тәуелсіздігіміздің бірінші және екінші бесжылдығының мәселесі емес және жалаңаш саяси прагматизмнің мәселесі емес. Біз қарапайым екі ақиқатты игеріп, келесі ұрпаққа беруге тиіспіз: Қазақстан әрқашан да көпұлысты мемлекет болды және ешкім, ешқашан да қандай да бір ұлттық тазартуды жүргізбейтін экономикалық және саяси ресурс. Алдымызда қарапайым міндет тұр – біздің бәріміз азаматтық ортақтығымызды сезінуге тиіспіз. Бірақ осындай қарапайымдылықтың ту сыртында орасан зор күрделіліктер бой тасалауда: өткенді аңсау да, мен ағамын, сен інісің деген сияқты жаман әдет те бар. Біз жаңа саяси болмысты – тәуелсіз Қазақстанды тезірек сезінсек - әркім өзінің оның тағдырына қатыстылығын тезірек сезінсе, біздің ұлтаралық татулығымыз да одан бетер бекем бола түседі.

Мұндай тағдыр жер бетіндегі халықтардың бәрінің маңдайына жазыла бермейді, қысқа ғана уақыт аралығында осыншама күрделі міндеттерді шешу де кез келген халықтың қолынан келмейді. Өзіміздің қуатты мемлекеттігімізді құра отырып, тиімді экономиканы қалыптастыра отырып, ұлтаралық келісім мен саяси тұрақтылықты сақтап қалу – ХХІ ғасырдың табалдырығындағы біздің міндетімізді осылайша тұжырып айтуға болар еді» [5].

Қазіргі қоғамдағы дүниетанымның ерекше сипаты ұлттық сана-сезімнің жедел дамуы болып табылады. Бұл дүниетаным ұлттық идеяның негізі іспеттес. Ол ұлттық мінез-құлық пен ұлттық психологияның ерекшеліктерін ой елегінен өткізуге мүмкіндік береді. Оның астарында халықтың қайталанбас өзіндік құндылықтары жатыр. Осы ретте тіл – ұлттық мінез-құлықты қалыптастырудың аса тиімді құралы әрі ұлттық психологияны дамытудың факторы. Ол этносты топтастырып, біріктіретін құдіретті күшке ие. Тіл халықтың интеллектуалды және рухани дамуында теңдессіз рөл атқарады. Ал бұл, бірінші кезекте, мемлекет пен қоғам өмірінің барлық салаларында қаншалықты орын алатынына тікелей байланысты болмақ.

Сондықтан да ұлттық идея аумағында қазақ тіліне – оның статусына, оның мәдениетті дамытудағы рөлі мен этнос эволюциясының өзекті факторына маңызды орын беріледі. Қазақстанда тіл мәселесін шешудің өзіндік өткір проблемалары жетіліп-артылады. Ол қоғамның этникалық құрамының өзіндік сандық көрсеткіштеріне байланысты болып отыр. Бұл мәселедегі ресми статистика берген көрініс төмендегідей болып келді: орыстардың ұзын саны қазақтармен тең еді. Егер орыс этносының өкілдері мен орыс тілді басқа да ұлт өкілдерін (оның ішінде орыс тілді қазақтар да аз емес) қосқанда қазақтар өз елінде азшылыққа айналып шыға келді. Сондықтан да орыс тілі жетекші орынға ие болды. Оны республика тұрғындарының басым бөлігі туған тіліндей ғана емес, сонымен бір мезгілде ресми және ұлтаралық қатынас құралы ретінде де пайдаланды.

Тәуелсіздік қарсаңында қабылданған Тіл туралы Заң мен Ата Заңда айқын жазылып, қазақ тіліне жеке-дара мемлекеттік мәртебе берілуі орыс тілінің өктемдігін сақтап қалуды мұрат тұтқандардың шамына қатты тигені жасырын емес. Қазақ тілінің құлдырауына негізінен сыртқы күштердің ықпалы ерекше болды. Шовинистік пиғылдағы топтар

орыс тіліне мемлекеттік мәртебе әперу үшін жанталаса күрес жүргізумен болды. Сол тұста Қазақстандағы ақпарат құралдарының көпшілігін қолына ұстап отырған орыс тілділер өз мақсаттарына жету үшін өз тілінің өктемдігін қорғап дауыс көтеріп жатқанда, оларды парламентте де, билік басында отырғандар арасында да жақтаушылар болғандықтан жалпақ жұртқа тигізген психологиялық әсері соншама, жаңа-жаңа бауырын көтере бастаған қазақ тілі қайтадан қорғансыз, қолдаусыз қалды. Әр түрлі сатыдағы билік тұтқасын ұстап отырған көптеген басшылар ежелгі әдеттерінше әсіре сақтықпен жалт етіп, сөз жүзінде қолдағансығанымен, іс жүзінде тіл Заңын жүзеге асыру үшін іс-қимыл танытқан жоқ. Дес бергенде, Президенттің табанды саясатының нәтижесінде ғана Конституциямызда бір ғана мемлекеттік тіл – қазақ тілінің мәртебесі сақталып қалды. Осыған дейін-ақ республикалық «Қазақ тілі» қоғамы құрылып, оның жергілікті аудандарда бөлімшелері пайда болды. Жоғары, арнаулы оқу орындарында қазақ бөлімдері дүниеге келіп, орыс бөлімдерінде де қазақ тілі оқытыла бастады. Республикалық «Ана тілі» газеті, облыс орталықтарындағы «Қазақ тілі» қоғамы бөлімшелерінің, жүйелі болмаса да, өз газеттері жарық көріп жатты.

Тіл - әрқашан қоғаммен бірге дамып отыратын құбылыс. Яғни, қоғамда қалыптасқан жағдай, саяси көзқарастар, халықтың әл-ахуалы тілге де өз сәулесін түсіріп отырмақ. Сондықтан тілдің тағдырын, оны дамытуды қоғамдық ортадан бөле-жара қарауға болмайды. Сексенінші жылдардың аяғы мен тоқсаныншы жылдардың басындағы саяси өзгерістер, ұлттық сананың күрт өрлеуі қазақ тілінің дамуына да ерекше ықпалын тигізді. Ал арадан көп уақыт өтпей-ақ қоғамда өз өктемдігін жүргізген нарықтық қатынас, экономикалық аласапыран, дағдарып қалған интеллигенция, қазақ тілінің алтын діңгегі саналатын ауылдардың іргесі ыдырап, жоқшылыққа ұшырауы, ұлттың рухани қазынасын сақтауға деген үкіметтің салғырт саясаты, қабылданған заңдардың орындалмауы қазақ тілінің қайтадан құлдырауына әкеп соқты. Бұл дегеніңіз ұлт мүддесін жоғары қоятын зиялы қауымның, журналистердің, публицист-әдебиетшілердің ашу-ызасын туғызды. Сол жылдары ұлттық басылымдарда ана тілінің мәртебесін қорғау мақсатындағы жарияланымдардың көптеп жарық көруі де сондықтан.

Мемлекеттік тіл мәселесіне орай 2000-жылдардан бастап негізінен республикалық орыс тілді газеттерде «Қазақ тілін кім үйренеді?» деген тақырыптағы жоба бойынша жарияланымдар пайда болды. Бұл еліміздегі өзге де ұлттардың жергілікті ұлт тіліне деген құрмет сезімінің аясында қазақ тілін үйренуге деген қызығушылықтарының арта түсуіне игі ықпал етті. Ұлты орыс, украин, кәріс тележүргізушілердің қазақ тілінде хабар жүргізуіне қалың көрерменнің көзі үйрене бастады. Міне, бұлар қалыпты, үйреншікті жайт ретінде қабылданды. Жоғарыдағы аталмыш жобаға мемлекеттік тілді үйренуге ынта-ықылас білдірген өзге ұлт өкілдері тартылып отырды.

Сол тұстағы баспасөз материалдарын талдай келе, Қазақ елінің ұлттық дамуындағы ең басты проблема тілге қатынас мәселелері екендігіне айқын көз жеткізуге болады. Негізінен алғанда қазақ элитасы тек қазақ тілінің ғана басымдығын қолдаса, бәз-біреулер оған орыс тілі тең дәрежеде болуы керек деп тайталасты. Ұстанымдағы мұндай кереғарлық ұлттық құрылыс жөнінде әңгіме болғанда анық байқалды, біріншілер, «қазақ ұлты» десе, екіншілер «қазақстандық» деген ұғымды көлденең тартты. Сондықтан да бұл тақырыпқа баспасөз айрықша көңіл бөледі, қазіргі қоғамды ұлт ретінде идентификацияландыруға тырысуда және оның параметрлерін айқындауда қиын жағдайға тап болады.

Бұл Қазақстан ұлттық мемлекеттілігінің өркендеу жолындағы басты кедергілердің біріне айналып отырғанын ешкім де теріске шығара алмаса керек. Міне, осы проблема төңірегінде Қазақстан Республикасы Ұлттық Ғылым академиясының академигі, Президенттің бейбітшілік және рухани келісім сыйлығының лауреаты Мехлис Сүлейменов «Қазақстанская правда» газетінде «Мемлекеттік тіл» айдарымен берілген «Қазақ тілін үйренер едім...» деген көлемді мақаласында өзін толғандырып жүрген ой-пікірлерді бүкпесіз ортаға салды: «Мемлекеттік тілдің шынайы статусын көтеру ісі ана тілін жақсы-ақ білетін, алайда бұған тиісті дәрежеде мән бермейтін адамдардың қолында. Олардың алдындағы бұдан да гөрі маңызды шаруа өз жанұясында туған тілінде сөйлесуді ұдайы қолдап отыру болып табылса керек...

...Әр қазақтың үйінде ана тілінде кітаптар мен газеттер болуы тиіс, ата-аналар балалары орыс не ағылшын мектептерінде оқыса да олардың бойына ана тіліне деген сүйіспеншілік сезімін терең сіңіруге барынша ден қойса нұр үстіне нұр...

...Өз тілінде еркін сөйлейтін қазақтардан тілді енді ғана үйреніп жүргендерге барынша көмектесулерін өтінер едім» [6].

Бұдан әрі академик М.Сүлейменов қазақ тілін толық игеру жолында орыс тілінен ешқандай да кедергінің көріп тұрмағанын айтады. Жасыратыны жоқ, қазақтар Орталық Азиядағы өзге ұлттарға қарағанда орыс тілін жақсы меңгерді. Өзгелерге қарағанда ана тілін нашар білді.

«Қазір қазақ тілінің статусы жөніндегі мәселені алдымен қазақ жазушылары бар дауыспен көтеруде, - деп жазады М.Сүлейменов. – Олардың бүгінгі бұл позициясы құрметке лайық, алайда ащы да болса шындық мынада, олардың көпшілігінің, тіпті кейбір халық жазушыларының балалары қазақ тілінде сөйлемейді. Егер қазақ жазушыларының өздері өз балаларының бойына ана тіліне деген сүйіспеншілік сезімін сіңіре алмаса, бұған кімді кінәлауға болады?»

Мәселенің мәні мынада: балалардың бойына туған тілге деген махаббат сезімі ана сүтімен ғана емес, ата-аналардың бірлескен күш-жігерімен дариды. Қазақстанның көптеген қалаларында қалыптасқан нақты жағдайда оған асқан төзімділік, күш-жігер қажет».

Өздеріңіз аңғарып отырғандай, бұл материал Қазақстандағы тіл проблемаларын публицистік ой елегінен өткізудің жақсы үлгісі болып табылады. Автордың мәселенің мән-жайын терең де жан-жақты білетіндігі, оның теориялық астарынан мол хабардарлығы айқын аңғарылады. Автор пайымдауларын өзінің өмір тәжірибесіне сүйене отырып жеткізеді. Орыс, өзбек, түркмен, қырғыз, тәжік, ағылшын және неміс тілдерін жетік меңгерген ол қазақ тілінің бай табиғатынан студент кезінде сусындап өскен.

Автор өмір жолының бастауы орыс тілі болғанын жасырмайды. Оның тіл проблемаларын жетік білетіндігі жоғарыдағы жайлардан айқын аңғарылады. М.Сүлейменов өзге ұлт өкілдерінің қазақ тілін меңгеруі олардың әкімшілік тарапынан өрлеу жолын ашумен қатар интеллектуалды даму жағынан байыта түсетініне, алдарынан жаңа әлемнің ашылатынына нық сенімді. Әңгіме адам өзі өмір сүріп, еңбек ететін ортаның, негізгі ұлттың тілі жөнінде болып отыр.

1990 жылғы 22 наурызда ұлт газеті ретінде дүниеге келген «Ана тілі» газеті алғаш сандарынан бастап Ана тіліне араша болуды, жат пиғылдылармен қарсы аяусыз күрес ашуды ең басты міндет, борыш санады, осы бағытта кең көлемде насихат жұмыстарын жүргізіп жатты.

Тіл проблемалары жөніндегі бірқатар жариялымдарды талдап, баға беруді қорытындылай келе, бұл аса өзекті мәселенің қоғам мүшелерімен бұқаралық ақпарат құралдарының ұдайы басты назарында екенін тағы да

қайталап айтамыз. Қоғамдық қатынаста соншалықты күрделілігіне қарамастан бұл тақырыптың көптеген полиэтикалық елдерде қызу талқылаулардың өзегіне айналып отырғаны кездейсоқтық емес, себебі бұл тұрғындардың этникалық құрамы сан алуан Қазақстан үшін мемлекеттілік пен ұлттық егемендікті нығайтудың басты факторларының бірі болып табылады. Сондықтан да тіл мәселесі ұлттық идея ауқымында Қазақстан халқы Ассамблеясының Стратегиясында, ұлттық бірлік Доктринасында айрықша орынға ие. Бұған Республика Президенті Н.Назарбаев өзінің жыл сайынғы Қазақстан халқына Жолдауларында баса назар аударып отырады.

Жалпыұлттық идеяда халықтар өмірінің ұлттық діни астарларына да ерекше мән беріледі. Тәуелсіз мемлекеттер достастығы шеңберінде қоғамдық институттар деңгейінде тығыз ынтымақтастыққа қарамастан, жекеленген мемлекеттердің өз ішінде және өзара байланыстарда шиеленісті жағдай орын алып отыр. Конфессиональдық түспен боялған саяси күрес дінаралық қайшылықтар арқылы одан әрі белсенді сипатқа ие болды. ТМД елдеріндегі көптеген халықтардың этникалық сипаты, өмір саясаты, менталитеті белгілі бір діни наным-сенімнің ықпалымен қалыптасқандықтан конфессиялық қарама-қайшылықтардың ұлтаралық қатынастарға теріс ықпал ететіндігін теріске шығаруға болмайды...

Республика халқының жетпіс пайызына жуығын мұсылмандар құрайтын қазақ елінің тағдыр-талайы елін, жерін шексіз қастерлеп, сүйетіндерді терең ойларға жетелейді. Сол себептен де қоғамда діни істерге де жаңа рухани сапалы өзгерістер қажет. Тәуелсіздік жылдарында дін тақырыбына жазылған публицистикалық кітаптар мен мақалаларда айтылған ұсыныс-пікірлер мен ой-толғауларда миссионерлердің қазақ қауымын ыдыратуды көздеген зұлым істеріне тойтарыс беру, дәстүрлі мұсылман дінін ұстанатынына байланысты исламның рухани өмірдегі басым орны мемлекет тарапынан мойындалуы, елдің бірлігіне орасан залал келтіре бастаған түрлі экстремистік секталар жұмысына шектеу қою жөніндегі қадау-қадау мәселелер жарқын көрініс тапқан. Сөз жоқ, дін ұлт мәдениетіне тегеурінді ықпал ететін тетіктердің бірі. Дәл сондықтан да пайымы жоғары журналист-публицистерді халқымыздың мәдени-рухани, имандылық-парасат мәселесіне араласуда ислам дінінің Қазақстандағы жай-күйі ойлантады. Дінге қарсы аяусыз күрес жүргізіліп, халқымызды дінінен қол үзуге дейін мәжбүрлеген қызыл империя қазақтың дінге сенімін жоя алмады. Кеңес заманында 25 мешіт қалса, тәуелсіз елімізде қазір мешіттердің саны 2000-ға жетті. Еліміздің саясаты дінге кең жол ашқанының бұл айқын дәлелі.

Дінаралық келісімді дамыту бағытын ұстанған Қазақстан ТМД елдерінің ішінде бірінші болып діни наным-сенімдерге кең жол ашатын «Дін туралы Заңды» 1992 жылы қабылдаған болатын. Заңдық маңызы аса зор бұл құжаттың дүниеге келуі 120-дан астам ұлттар мен ұлыстар мекен ететін, түрлі конфессиялар мен деноминациялардың ошағына айналған Қазақ еліндегі дінаралық келісімді орнықтырып, одан әрі қарай дамытуға бағытталған қажеттіліктен туындаған еді. Қазіргі таңда республикада өмір сүріп жатқан конфессия өкілдерінің өз діни ғұрыптарын ұстануына ешбір кедергі жоқ, діни институттардың қызметі барынша жандана түсуде. Нақтылы фактілерге жүгінер болсақ, ел тұрғындарының 70 пайыздан астамы ислам мәдениетімен байланысты болса, 30 пайызы түрлі конфессияларға жүгінеді. Қазақстандықтар арасында діни құрмет пен өзара төзімділік сезімі берік орнықты, өзге діндегілерге деген құрмет ерекше. Қазақстан халқы шынайы шыдамдылық пен діни төзімділікті өз бойына сіңіре біледі.

Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың тікелей бастамасымен еліміздің Елордасында жүйелі түрде өткізіліп келе жатқан Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшыларының съездері қазіргі заманғы діндер арасындағы жаһандық ұнақатисудың жарқын да іскерлік көрінісі ретінде әлемдік қоғамдастықтан жоғары баға алады [7].

Бүгінгі Қазақстан – көп ұлтты қоғам, қазақ мәдениеті мен бір-бірін толықтырып отыратын көптеген ұлыстар мәдениетін топтастырған рухани байлықтың орталығы. Әлемдік қоғамдастық Тәуелсіз Қазақстанды азаматтардың ұлттық және діни наным-сенімдері мен сезімдеріне байыппен сергек қарайтын, құрметтейтін ел ретінде идентификацияландырылып отырғанын мойындауда. Осыған орай қазақстандықтардың өзіндік идентификациялануының мемлекеттік саясатты дәйектілікпен жүзеге асырудың нәтижесінде қалыптасып келе жатқанын атап өткен жөн. Мұнда ғылым, мәдениет, өнер қайраткерлерінің қоғамдық кеңесі аясында құрылған «Мәдени мұра» қорының ұзақ мерзімді «Мәдени мұра» Бағдарламасы елеулі рөл атқарып келеді.

Қазақстанның Елордасы – жас та көрікті шаһар Астана қаласында Бейбітшілік пен келісім сарайы, Ұлттық академиялық кітапхана, тағы басқа да сандаған зәулім ұлтық мәдени орындар бой көтерді, Тәуекханнның «Жеті жарғысы», Қадырғали Жалаиридін, Хайдар Дулати Рашид-ад-Диннің, т.б. еңбектері ғылыми түсініктемелермен жарық көрді. Іс жүзіне асып отырған осы және басқа да сан алуан игілікті шаралар ұлттық сана-сезімнің өрлеуіне, қазақстандықтардың әлемнің өзге де халықтары қатарындағы өздерінің алар орнын терең түсініп, ой електерінен өткізулеріне, тарихқа, мәдениетке, әдебиетке, өнерге, сондай-ақ өзге этностар мен ұлттардың салт-дәстүрлеріне толеранттық қатынастың орнығып, нығая түсуіне мол мүмкіндік туғызуда. Бұл тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында дүниеге келген Қазақстан Республикасының Президенті жанындағы Мемлекеттік саясат жөніндегі Ұлттық кеңес бекіткен «Қазақстан Республикасы әлеуметтік-мәдени дамуының» Тұжырымдамасынан бастау алып келеді.

Кеңестік дәуірде халықтар мәдениетінің жоғары деңгейі жөніндегі аңыз қолдан жасалды. Белгілі бір дәрежеде ол әдебиет, кино, музыка және бейнелеу өнері, театр салаларындағы табыстарды көлденең тартты. Сондықтан да оған тоқталып жатудың қажеті жоқ. Бұл жерде өңгіме мәдениеттің ұлттық идея құрылымында қаншалықты орын алатындығы және оның Қазақстан халықтарын біріктіру мен дамытудағы, ұлттық сана-сезім деңгейін көтерудегі рөлі жөнінде болып отыр.

Мәдениет әлемдік жаһандану жағдайында әлемдік қауымдастықтағы әрбір халықтың, әлеуметтік ортадағы адамдардың өмір сүруі мен дамуының маңызды факторы болып табылады. Ол тұрақтылықтың негізгі көрсеткіштерінің бірі ретінде қоғамды ұйыстырады. Оның деңгей-дәрежесі экономикаға, ұлттық қауіпсіздікке, ұлтаралық келісімді сақтауға және тағы басқа да көптеген жайларға тікелей әсер етеді. Сондықтан да оған барынша көңіл қоя отырып, мәдениеттің рухани байлық ретінде өзіндік заңдылықтары бар екенін естен шығаруға болмайды.

Кеңестік дәуірде қазақ халқының бастан кешірген ең ауыр қасіреттерінің бірі өз жұртында жүріп-ақ азшылыққа айнала бастауы. Қазақстан Кеңес Одағы құрамында болған жылдары қазақтар саны 40 пайызға дейін азайды. Нақты фактілерге жүгінер болсақ, сталиндік қылмысты ұжымдастырудың қасіретті салдарынан 1,3 миллион қазақ шетелдерге босып кетті. Бұл әрбір алтыншы қазақ туған елінен безіп, жат елге, жат жерге кетті деген сөз.

Әлемнің 40-тан астам еліне тарыдай шашырап кеткен қазақтарды бабалар жеріне қайта оралдыру ұлттық идеяның негізгі өзегінің бірі болатын. Бұл асыл ойдың Елбасы Н.Назарбаевқа Тәуелсіздік таңы ата қоймаған кезде де тыншу бермегені анық еді. Айталық, Президент 1991 жылы қыркүйек айында Түркияға ресми сапары кезінде Ыстамбұл қаласында қазақ диаспорасының өкілдерімен кездесіп, олардың Ауғанстаннан ауып барып Пәкстанда, Иранда, Сауд Арабиясында және Түркияда босқын ретінде тұрып жатқан қазақ бауырларымызды елге қайтаруға қол ұшын беру жөніндегі өтініштеріне орай туған елге көшіріп алуға уәде берген-ді. Еліміз Тәуелсіздік тұғырына көтерілгеннен кейін ұзамай-ақ Қазақстаннан арнайы ұшақ жіберіп, аталған мемлекеттерде босқын болып жүрген бауырларымызды Атажұртқа жеткізгені халықтың есінде.

Ел Президенті Н.Назарбаевтың тікелей басшылығымен Алматы қаласында 1992 жылдың 29 қыркүйек - 3 қазан аралығында Дүниежүзі қазақтарының бірінші құрылтайы өтті. Оған Түркия, АҚШ, Қытай, Австрия, Англия, Германия, Иран, Монғолия сияқты мемлекеттерден 700-ден астам делегат қатысты. Құрылтайда туған елге оралушыларды әлеуметтік жағынан қорғауға бағытталған бірқатар аса маңызды құжаттар қабылданды. Дүниежүзі қазақтарының қауымдастығы құрылып, оның Төрағалығына Президент Н.Назарбаев бірауыздан сайланды.

Сонымен, Тәуелсіздіктің таң сәрісінен бастап әр түрлі ішкі-сыртқы кедергілерге қарамастан ұлы көш басталып кетті. Бұрын «бағыныштылық империямыз бір болған соң, қайда жүрсек те бәрі бір ғой» деп, арқаларын кеңге салып келген ТМД елдеріндегі қандастарымыз империя тарап, еліміз егемендігін алғаннан соң Атажұртқа біртіндеп көше бастады. Ұзамай-ақ Монғолиядағы, Қытайдағы, Ирандағы қазақтар аздап болса да атамекенге ат басын бұрды.

Ұлттық санада құлдық психологияның өктем алып кеткені соншалық, шет елдегі қазақтардың өз Атажұртына еш кедергісіз қайтуына жан-жақты жағдай жасауға мемлекет тарапынан қамқорлық көрсету жағы өзекті проблемаға айналды. Мұндай қарқынмен басқа мемлекеттерде жүрген бауырларымыздың елге келу мәселесін шешу қиын еді. Бұл бағытта батыл бетбұрыстар керек екені айқын болатын. Республикада көші-қон, азаматтық туралы заңдар қабылданса да, олар өз ішімізде-ақ түрлі кедергілерге ұшырап, іс жүзіне асуы қиынға айналды. Атажұртқа аңсап жеткен қандастардың Қазақстан азаматтығын алуда, түпкілікті қоныстануда кедергілерге тап болуы үйреншікті жайтқа айнала бастады.

Қазақ тілінің толық мағынасында кең құлаш жаюы үшін ана тілінде сөйлеп, ойлай алатын ұлттық ортаның қажет екені өзінен-өзі түсінікті. Қазағы азшылық жерде мемлекеттік тілдің көгеріп, көктеуі мүмкін емес. Республикамызды мекен етіп, бар игілік, жақсылықтарды асыра пайдаланып жүрген өзге ұлт өкілдері қазақ тілінің көсегесін көгертуге ат салысады деуге болмайды. Қанша жерден айтсақ та түрлі ұлт диаспораларының қазақ тіліне деген көзқарасын өзгертеміз деудің өзі астамшылық. Сол үшін қатал тағдырдың тәлкегімен кезінде әлемнің түкпір-түкпіріне тарыдай шашырап кеткен қазақтарды Атажұртқа қайтаруды жеңілдету ғана ұлттық ортаны қалыптастырудың ең маңызды шарты болмақ. Дүние жүзінің басқа мемлекеттерінде тұратын төрт миллионнан астам өз бауырларымызды, қаны бір қандастарымызды құшағымызға басқанда ғана ана тілімізде сөйлейтін ортаның орнығары анық.

2011 жылы 25-27 мамырда Астанада өткен Дүниежүзі қазақтарының IV құрылтайында Президент Н.Назарбаев қандастарымыздың Қазақстан азаматтығын алуда, түпкілікті қоныстануда, т.б. маңызды жайларда көбіне-көп жергілікті

шенеуніктер жасанды жолмен жасайтын кедергілерді түбірімен жоюды, бұл істердің оңды шешіміне бағытталған шараларды жүйелі жүргізуді қатаң түрде тапсырды. Елбасы Н.Назарбаев Дүниежүзі қазақтары қауымдастығының Төрағасы ретінде алдағы кезде атқарылуға тиіс жұмыстардың бес бағытын айқындап берді: бірінші – елге оралатын және оралып жатқан қандастарымыздың жағдайын жақсартуға септігін тигізетін «Халықтың көші-қоны туралы» жаңа заң қабылдау; екінші – шетелдегі қазақ жастарының Қазақстанға келіп сапалы білім алуы үшін оларға бөлінетін гранттық квотаны нақтылап, осы бағытта жүйелі жұмыс жүргізу; үшінші – шеттегі қазақтардың Қазақстанмен жан-жақты байланыс орнатуына көмектесу; төртінші – қандастарымыз тұратын елдерде ұлттық мәдениет пен өнердің кеңінен таралуына жәрдемдесу; бесінші – шетелдерде кіші құрылтайларды тұрақты өткізіп тұру қажеттігіне жан-жақты тоқталды [8].

Қазақ көші жалғасуда. Соңғы мәліметтерге жүгінер болсақ, Тәуелсіздіктің 20 жылында 221,5 мыңға жуық отбасы ежелгі ата-бабалар жеріне оралып, қазақ халқы 800 мыңнан астам өз қандастарымызбен толықты. Елбасы Жарлығымен 2008 жылдан бастап шетелдердегі қандастарымыздың көшіп келу квотасы тағы да 20 мың отбасыға көбейді. Бұл мәліметтердің астарында қазақ халқының ұлт ретінде өсіп-өркендеуінің жарқын болашағы айқын аңғарылып тұр. Осы орайда алдағы жылдарда қандастарымызды орналастыру

мәселесін шешу мақсатында қабылданған республикалық «Нұрлы көш» бағдарламасы аясында атқарылар іс ауқымы орасан зор.

Баспасөз материалдарында қазақ менталитеті интеллектуалды, интуитивті және рухани қасиеттерге бай интегралды құрылым ретінде сипатталады. Жан-дүниесі бай, рухы жоғары қазақ менталитеті ұлт ретінде ақыл-парасат пен ар-намысты жоғары ұстайды. «Дүниеде қазақ деген ұлт біреу, - деді Елбасы Н.Назарбаев, - демек, оның ұлттық болмысы, салт-санасы, әдет-ғұрпы – барша қазаққа тән, оның ғажайып мол рухани қазынасы да – бөліп-жаруға жатпайтын ортақ байлық» [9].

Журналист-публицистер мен қоғам қайраткерлері, ғалымдар мен саясаткерлер жалпыұлттық идеялармен өрнектелген публицистикалық материалдарында ұлттық-этникалық және тарихи сабақтастықты сақтай отырып, рухани-мәдени біртұтастық аясында тату-тәтті, ынтымақтастықта, тығыз бірлікте ғұмыр кешіп отырған күллі қазақстандықтардың жарқын болашағына кәміл сеніммен қарайды. Осы тұрғыдан келгенде Тұңғыш Президентіміз Н.Назарбаевтың әлемдік беделінің асқақтай түсуі Қазақ елінің, ұлтымыздың мәртебесін көтеріп, мерейін асыра түсті. Тәуелсіз еліміз ширек ғасырлық айтулы датаны ұлттық бірегейлік туының астында нық сеніммен, берекелі бірлікпен қарсы алуға тас түйін жұмылған.

1. Назарбаев Н.Ә. Тәуелсіздік белестері. – Алматы: Атамұра, 2003.- 111-беті.
2. Назарбаев Н.Ә. Тарих толқынында.– Алматы: Атамұра, 2003.– 56-57, 190 беттер.
3. Назарбаев Н.Ә. Тәуелсіздік белестері. Алматы: Атамұра, 2003.–264 бет.
4. Қазақстан Республикасының Конституциясы.-Алматы: Қазақстан,2003; «Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы //Егемен Қазақстан. 2007. 22 мамыр.
5. Назарбаев Н.Ә. Тәуелсіздік белестері – Алматы:Атамұра, 2003.–222, 224 беттер.
6. Сүлейменов М. Казахский бы выучил. Государственный язык // Казахстанская правда. 2004.14 мая.
7. Бейбітшілік пен келісім – адамзат таңдауы. Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаевтың Астанада өткен Әлемдік және дәстүрлі діндер көшбасшысыларының IV съезіндегі сөзі. 2012 жылғы 30-31 мамыр // Егемен Қазақстан. 2012.31 мамыр.
8. Мәймханұлы Д. Елбасы және қазақ диаспорасы. Елімен етене Елбасы// Егемен Қазақстан. 2012. 27 маусым.
9. Назарбаев Н. Тәуелсіздік белестері.- Алматы: Атамұра, 2003.-292 бет.

ДОРОГИЕ ЧИТАТЕЛИ И АВТОРЫ!

ВЫ МОЖЕТЕ РАЗМЕСТИТЬ В НАШЕМ ЖУРНАЛЕ СВОИ РЕКЛАМНЫЕ МАТЕРИАЛЫ.
СТОИМОСТЬ ЗАВИСИТ ОТ ПЛОЩАДИ И ПОЗИЦИИ РАЗМЕЩЕНИЯ.
ПО ВОПРОСАМ РАЗМЕЩЕНИЯ РЕКЛАМНЫХ МАТЕРИАЛОВ ПРОСИМ ОБРАЩАТЬСЯ ПО ТЕЛЕФОНУ:

8 /7212/ 28 75 23

ISSN 2413-5488

№2/2016

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЖОҒАРЫ МЕКТЕБІ ВЫСШАЯ ШКОЛА КАЗАХСТАНА

**BOLOGNA PROCESS
KAZAKHSTAN 2015**

<http://naric-kazakhstan.kz>

ISSN 2413-5488

0 3

9 772413 548158

Адрес редакции:

ЦЕНТР БОЛОНСКОГО ПРОЦЕССА И АКАДЕМИЧЕСКОЙ МОБИЛЬНОСТИ МОН РК
010000, г. Астана, ул. Кабанбай Батыра, 28, офис 4

 Сайт: <http://naric-kazakhstan.kz>

 FACEBOOK: Bologna Process KZ

 e-mail: kz.bologna@gmail.com

 Тел./факс +7 /7172/ 28 75 30